PATARIMAI VYRAMS
APIE
LYTIES DALYKUS

Originale šis veikalas užvardintas

SEX KNOWLEDGE FOR MEN

By

WM. J. ROBINSON, M. D.

WM. J. ROBINSON, M. D.

PATARIMAI VYRAMS

APIE

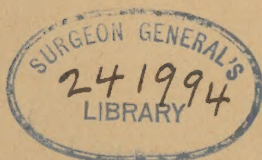
LYTIES DALYKUS

SU PAMOKINIMAIS, KAIP AIŠKINTI VAIKAMS LYTIES APSIREIŠKIMUS

AUTORIUI LEIDUS

VERTĖ PRANAŠAS

Su Paveikslais

NEW YORK
IŠLEIDO J. BARKUS
1919

"LAISVĖS" SPAUDA, BROOKLYN, N. Y.

VERTĒJO ŽODIS.

MALONUS SKAITYTOJAU!

LYTIES klausimas mūsų literaturoje dar tebēra visiškai nejudintas. Tas klausimas ir pas kitas tautas dar neperseniai pradējo būt aiškinamas ir tyrinējamas, pas mus gi ypatingai lyties dalykai buvo dengiami storiausia paslapties ir paniekos skraiste; visa, kas tik rišosi su lyties apsireiškimais, buvo skaitoma begēdyste ir nuodēme. Argi tad stebētina, kad mūsų tarpe tokia daugybē nelaimingų šeimynų, tiek ligotų ir bejiegių vyrų, tiek nelaimingų, ligų suēstų moterų. Jug lytis ir prigimti lyties reikalavimai — tai svarbiausi žmogaus organizmo reikalai. Be lyties negali būti veisimosi, negali būt gyvenimo. Nei žmonēs, nei jokie kiti gyvūnai be lyties ir be lytiško veisimosi negalētų gyvuoti.

Jeigu gi lytis taip yra svarbi žmogaus gyvenime, tai mums visiems neapsakomai svarbu yra kiek galint plačiau apsipažinti su lyties veikimu, su lyties organais ir jų pareigomis, ir žinoti, kaip apsaugoti tuos organus nuo pavojų ir ligų. Jug kiekvienas nori būti sveiku ir kuoilgiausiai gyventi, gi norint būti sveiku reikia žinoti, kaip apsaugoti savo sveikatą, reikia žinoti, kaip kuris kūno organas veikia ir kas tam ar kitam organui naudinga, o kas

kenkia. Lyties organams gręsia daugybē pavojų ir ligų, tokių ligų, kurios, įsigalējusios, suardo visą žmogaus gyvenimą ir padaro jį amžinai nelaimingu. Tačiaus, žinant kaip, nēra taip sunku tų ligų išvengti.

Šią knygą versdamas, turējau mintyje parūpinti mūsų žmonēms prieinamą ir teisingą aprašymą lyties organų veikimo, jų ypatybių ir jiems gręsiančių pavojų. Tam tikslui pasirinkau garsaus lyties klausimų žinovo, daktaro Williamo J. Robinson'o veikalą, "Sex Knowledge for Men", todēl, kad tas veikalas, kaip ir visi to autoriaus veikalai, parašytas aiškiai, trumpai—be nereikalingų išvadžiojimų—ir, kas svarbiausia, *teisingai ir bešališkai.* Anglų kalboje tas veikalas išējo pabaigoje 1916 metų, taigi visos jame paduodamos žinios ir patarimai paremti naujausiais lyties srityje patyrimais.

Nors tobulam išvertimui labai daug kenkē trūkumas mūsų kalboje tam-tikrų žodžių ir per tai vertimas neišējo tokiu, kokiu aš pats norēčiau jį matyti, tačiaus turiu viltį, kad ši knyga vistiek bus visiems naudinga ir daugeliui padēs apsisaugoti nuo didžiausių gyvenime nelaimių.

Vertējas.

AUTORIAUS PRAKALBA.

PER daugelį amžių gili tyla dengē viską, kas liečiasi lyties. Normališki instinkto apsireiškimai turējo būti sutrempti ir slepiami, nenormališki apsireiškimai buvo priežasčia paniekos ir persekiojimų, o lyties organų ligos turējo būt taip slepiamos, kaip jeigu jų visiškai nebūtų. Vien tik paminējimas spaudoje apie lytišką ligą arba nekaltos diskusijos apie lyties dalykus skaitēsi ne vien prasižengimu prieš visuomenę, bet kriminališku prasikaltimu. Daug persekiojimų teko panešti tiems, kurie pirmutiniai išdrįso viešai skelbti žinias apie lyties dalykus.

Apie dešimtį metų atgal tame dalyke pradējo apsireikšti permaina. Pradējo aiškēt, jog žmonijos gerovē reikalauja, kad tūli iš lytiškų santikių paeinanti blogumai nebūtų ilgiau draudžiami viešai aptarti. Daugely miestų susitvērē tam-tikros draugijos, kurių tikslu buvo aiškinti visuomenei lyties dalykus, o ypatingai persergēti žmones nuo tų baisenybių, kokias gimdo veneriškos ligos. Pasklydo visas tvanas knygų ir brošiūrų, kurios statēsi sau garbingą siekį suteikt lytiškas žinias jaunuomenei. Manau, kad aš esu visus tuos leidinius skaitęs ir žinau, jog tiems, kurie nežino nieko geresnio, dau-

gelis tų knygų turi išrodyt visai tinkančiomis ir naudingomis. Neabejotina, kad jos yra geresnės, negu nieko. Tačiaus, ant nelaimės, ir aš tą sakau su dideliu apgailestavimu, aš neradau nei vienos, kurią galėčiau pilnai užgirti.

Visas minėtas knygas galima išskirstyti į dvi rūšis; vertelgiškos, pagamintos godžių autorių ir leidėjų vien tuo tikslu, kad pasipelnyti, ir gerais mieriais išleistos knygos, kurių autoriai ir autorės norėjo vien suteikt žinių, apsaugot jaunus ir senus nuo pavojų ir suklupimų. Tačiaus abiejų rūšių knygose pasirodo vienodi trūkumai. Jose yra daug tuščių plepalų, viskas pridengta ekstatiškumu (dvasios prakilnumu), daugelis pripildyta verksmingais arba pasibjaurėjimo pilnais aprašymais ir visos pilnos perdėjimų ir aiškių melagysčių. Autoriai pasirodo visiškai nepažįstanti lytiškos fiziologijos, patologijos ir psichologijos; regimai visi vėliausi tose sritįse patyrimai jiems yra nežinomi. Visur, veik ant kiekvieno puslapio, pasirodo vienpusiškumas, bepamatinis smerkimas, nusilenkimas prieš įsigyvenusią nuomonę, faktų iškraipymas su tikslu pagelbėti ar bent neužkenkti knygos pardavinėjimui.

Ne aš vienas tokios nuomonės laikausi apie lyties klausimą aiškinančias knygas. Daugelis tėvų ir motinų, daugelis jaunikaičių ir merginų rašė man išreikšdami savo nepasiganėdinimą arba net pasibjaurėjimą populiariškomis apie lyties dalykus knygomis. Laike pastarų penkių-šešių metų aš

gavau daugybę prašymų parašyti "tikrai teisingą" lytiškame klausime knygą. Aš susilaikiau nuo to, kadangi buvau kitais svarbiais darbais užsiēmęs. Prašymai, tačiaus, darosi vis skaitlingesni ir energiškesni ir tas, sykiu su nuolatiniais prašymais patarti, kokios geriausios lytiškame klausime knygos (neesant tikrai gerų knygų,—negalima panašių patarimų suteikti), galop privertē mane imtis rašyti tikrai teisingą ir mokslišką knygą apie lyties dalykus.

Ši knyga nebus vadovēliu parapijinēse mokyklose, jinai vargiai rasis bent kokiuose sektantiškuose knygynuose, apie ją vargiai užsimins įvairios moralybe, sanitariška apsauga ir visuomenēs hygiena besirūpinančios draugystēs. Kodēl? Todēl, jog ji yra absoliutiškai teisinga, jog jos autorius nenusilenkē prieš jokią niektikystę, nepaisant kaip giliai pastaroji nebūtų įsišaknējus, jog jis niekur nesutiko taikintis su klaida, nežine ir su pašventinta tradicija.

Nuo pirmos iki paskutinēs eilutēs mano pasiryžimu buvo nedaleist jokių kompromisų. Aš negaliu apkarpinēti ir negaliu vienkart karštą ir šaltą pūsti. Aš prisižadējau, kad jeigu ši knyga neparodys vien mano tikras ir teisingas numones, tai ji nebus nei parašyta. Kadangi ji tapo parašyta, tai galite būt užtikrinti, jog joje paduotos mano tikros ir pilnos, nesusiaurintos ir nepadalintos nuomonēs. Šioje knygoje aš ne visą ką pasakiau, kadangi tai elementariška, pradinē knyga, bet ką pasakiau, tą pasakiau teisingai.

Lai išsklaido ši knyga tas klaidas ir vienpusiškumus, kurie randami daugely knygų, peršamų publikai paprastai gero velijančių, bet nenusimanančių karštagalvių.

W. J. R.

Liepos 15, 1916.

PATARIMAI VYRAMS APIE LYTIES DALYKUS

Pirmas Skyrius.

ĮŽANGA.

DALYKAS, apie kurį šioje knygoje kalbėsime, yra neapsakomai jums svarbus. Aš visai neperdėsiu, pasakydamas, jog tai vienas svarbiausių jūsų gyvenimui dalykų. Visame mokyklų ir universitetų programe aš nežinau kito dalyko, ant kurio jūs galėtumėt praleist keletą valandų arba keletą dienų su tokia žymia nauda sau ypatiškai, tiems, kurie jums yra brangiausi ir visai žmonių rasei abelnai.

Nežinojimas faktų, kurie čionai aiškinami, daugeliui jaunikaičių atėmė gyvastį, sunaikino daugybę daug žadančių karjerų, buvo priežasčia daugelio ligų ir išgamysčių ir pagimdė tiek vargo ir nelaimių, jog negalima būtų tą viską nei išskaitliuoti.

Mes kalbėsime apie jūsų lyties prigimtį, jūsų lyties organus ir jūsų lytišką geismą arba instinktą. Aš nežinau ar jūs esate ką-nors skaitę apie lyties dalykus, ar ne. Jeigu neesate skaitę—tuo geriaus. Mat, aš labai bijau, kad žinios, kurias jūs

gavote iš tokio skaitymo, gali būti ne vien netobulos, nepilnos; tas dar nebūtų taip bloga; bet jos gali būt neteisingos, iškraipytos; žodžiu sakant, tos žinios gali daugiau užkenkti, negu visiškas nežinojimas.

Kaip minēta prakalboj, literaturą apie lyties dalykus, kuri jaunam vyrui greičiausiai gali pakliūti, galima padalinti į du skyriu. Vieną skyrių sudaro knygos, kurias išleidžia besigarsinanti šarlatanai, užlaikytojai "muzējų vien tik dēl vyrų" ir kitoki apgavingi daktarai. šitoji "literatura" yra kuoblogiausia. Ji pilna melagysčių, perdējimų, niekiškų nesąmonių ir neteisingų tvirtinimų. "Autoriai", būdami nei prieš ką neatsakančiais apgavikais ir nežinēliais, visiškai nepaiso, ką jie apie dalyką rašo arba kaip niekingi gali būt jų tvirtinimai. Jų *vienatinis* tikslas yra pinigai ir jie darbuojasi, kad įbauginti savo būsiančias aukas. Jeigu jie įstengia ganētinai skaitytojus įbauginti, tuomet gali skusti juos iki paskutiniam doleriui. Neverta būtų kalbēti arba net minēti apie tą niekšišką "literaturą", jeigu ne tas, jog, kuoplačiausiai platinama, ji daro kenksmingiausią įtekmę ant daugel tūkstančių vaikų ir jaunų vyrų. Gi, aš negaliu žinoti, kad *jūs* neesate viena tos apgavikų literaturos aukų.

Antro skyriaus literatura yra augštesnio pobūdžio. Jos tikslu nēra pasipinigaut, pritraukiant pacijentus; jos mieriu yra užlaikyti jaunikaičius "gerais" ir "nekaltais." Jūs žinote, jog tūli žmonēs tiki, jog tikslas išteisina įrankius. Šitos literatu-

ros autoriams tasai tikslas, užlaikyti mūsų vaikus ir jaunus vyrus "gerais" ir "nekaltais", išrodo taip svarbiu, jog jie jaučiasi gerai darą žymiai perdėdami ir net iškraipydami faktus. žinoma, daugumoj atsitikimų tie perdėjimai ir iškraipymai nėra tyčia daromi; jie yra autorių nežinės pasekme.

Tie du literaturos skyriai, nors skiriasi savo tikslais, yra panašųs savo metodais: abu stengiasi įkvėpti baimę. O aš neskaitau žmonių gąsdinimą geru daiktu. Aš nepripažįstu teisės vartoti baimę, kaipo apšvietos įrankį. Tas ne tik pats savim yra bloga, ne tik iškraipo protą ir pobūdį, bet tankiai savo tikrojo tikslo visai neatsiekia. Vieton atnešti naudą, tie bauginimai tankiai pastumia žmogų prie ekscessų—išdykavimų, kurių jisai būtų išvengęs, jei nieks nebūtų jo bauginęs. Aš tikiu, jog geriausiai laikytis pilnos teisybės, kalbant apie tuos dalykus su suaugusiu vyru ir su jaunikaičiu. Aš nepamokslininkausiu—aš nekenčiu pamokslų. Aš nebandysiu bauginimu priverst jus būti dorais. Aš pasakysiu jums teisybę, kokia ji yra, ir paliksiu jūsų liuosai valiai daryti, kaip norite. Vienok aš tikiu, jog jeigu jūs turite savy bent kokį-nors *idealą,* tai man pasiseks jumis pertikrinti, jog jums *naudingiau* dorai elgtis ir visame kame turėti saiką.

Per daugel metų aš džiaugiuosi daugelio tūkstančių jaunų žmonių užsitikėjimu. Jie pilna širdžia atsideda ant mano patarimų, nes jie žino, jog man rūpi vien tik jų fiziška ir protiška gerovē. Jie žino, jog aš liuosas nuo niektikējimų ir visokių pašalinių įtekmių, jog aš pasakau teisybę, taip kaip

aš ją žinau, net nepaisydamas to, jog taip elgdamosi aš priešinuosiu papročiui, tradicijai ir viešpataujančiai nuomonei. Ir aš pasitikiu, jog jūs, kurie šią knygą skaitote, taipgi greit persitikrinsite, jog kiekvienas šioj knygoj aiškinimas yra teisybe, kokia aš ją matau. Aš nepriżadu pasakyti jums *visą* teisybę: viena, tam permažai vietos šioj elementariškų žinių knygoj; antra, jūs gal visai neesate prisirengę suprasti ir perimti viską, kas liečiasi stebētinų žmogaus lyties paslapčių. Bet aš prižadu, jog, ką tik aš pasakysiu—bus moksliškai teisinga, sutinkančiai su nuomonēmis geriausių pasauly lyties žinovų. Lytiškas apsišvietimas turi eiti laipsniškai. Kada jūs suprasite ir perimsite šią knygą, tada galēsite suprasti ir gilesnius, ir platesnius to dalyko aprašymus.

Aš pasakiau, jog šioj knygoj skelbsiu vien-tik teisybę. Iš to kai-kas gali išvest, jog, sulyg mano nuomonēs, kitos knygos, kurios parašytos vaikams ir jaunikaičiams, nēra visiškai teisingos. Šitokis išvedimas yra tikras. Aš nesakau, jog teisybē visuomet yra tyčia slepiama; kaip jau minējau, tankiai tas paeina iš pačių autorių nežinojimo. Bet faktas lieka faktu. Ne tai, kad nebūtų gerų rašytojų, kurie rašytų apie lyties dalykus be jokių religiškų ar tradicijinių iškrypimų, atsižvelgdami vienatiniai į teisybę. Mes tokių rašytojų turime. Užtenka paminēti Havelock Ellis, Bloch, Marcuse, Moll, Eulenberg, Forel, Hirshfeld. Bet tų autorių veikalai yra skiriami pilnai išsivysčiusiems ir kultūriškiems žmonēms: jie yra gilųs ir visapusiški:

jie nēra paprastam jaunikaičiui prieinami. Šis yra pirmas bandymas parašyti tikrai mokslišką ir tikrai teisingą knygą, tinkančią augančiam jaunikaičiui ir paprastam darbininkui žmogui.

ANTRAS SKYRIUS.

LYTIES ORGANŲ ANATOMIJA IR FIZIOLOGIJA.

VISAS gyvuojantis pasaulis skiriasi į dvi lyti: vyrišką ir moterišką. Tas paskirstymas apima ne vien gyvulių, bet ir augalų pasaulį: yra vyriškos lyties augalai ir yra moteriškos lyties augalai. Mes negalime užtėmyti veik jokio savitarpinio patraukimo tarpe vyriškų ir moteriškų augalų, bet gyvulių pasauly, savitarpinis dviejų lyčių patraukimas yra labai žymus. Ir kuoaugščiau mes žengiame gyvūnų išsivystymo laipsniais, tuo tas patraukimas darosi žymesniu, kol pasiekiame žmogų, kuriame lyties patraukimas tampa nepergalima spēka. Žmoguje ta spēka įgija tokią svarbą, jog paliečia jo visą gyvenimą ir, jaučiamai arba nejaučiamai, daro įtekmę į jo mintis, jausmus ir darbus. Šitoji spēka turi būt tyrinējama, kontroliuojama ir atsakančiai vadovaujama, nes, nekontroliuojama arba netikusiai vadovaujama, ji labai gali žmogų sunaikinti.

Žmogaus lyties instinktas skiriasi nuo gyvulių lyties instinkto ne vien daugumu, t.y., jiega, bet taipgi ir kokybe; skiriasi ne tik augštesniu laipsniu, bet ir tobulesnia rūšia. Gyvuliuose tasai instinktas ekzistuoja išimtinai tik veisimosi tikslui,

veislēs palaikymui; žmonēse gi jis turi daug augštesnę vertę, daug platesnę reikšmę. Apart tarnavimo veislēs palaikymui, tas instinktas turi augštą individualę ir draugijinę vertę, nes jis yra pamatu *meilēs*, kuri lošia svarbiausią rolę kaip psichiškame (protiškame) atskiro žmogaus išsivystyme, taip ir visos draugijos įsteigime ir besivystyme. Tvirtinti, būk lyties instinktas žmoguje yra vien tik veisimuisi, reiškia mažinti ir vulgarizuoti tą instinktą ir pasirodyti visiškai negalinčiu apimti šių dienų vyro ir moteries psichiką (proto ypatybes).

Būtų labai žingeidu patyrinēti nesuskaitomus būdus, kokiais įvairųs augalai ir gyvuliai veisiasi. Nuo amebos (viencelio gyvūnēlio) iki žmogaus, visur pilna įstabumo ir gražybēs. Įdomu būtų pastudijuoti įvairius augalų veisimosi būdus; stebūklinga būtų parodyti jums, kaip vabalēliai, šliaužiai, žuvįs, paukščiai ir augštesni gyvuliai susituokia, gimdo ir augina savo vaikus. Tačiaus trūkumas vietos nepavelina to daryt. Jeigu ši knyga sukurstys jumįse norą daugiau patirti, jūs rasite progą tą savo norą prisotinti. Čia mes turēsime pasiganēdinti studijavimu vien žmogaus ir vyriškos lyties žmogaus ypatingai.

Pirmiausiai mes turime šiek-tiek apsipažinti su lyties organų subudavojimu, tai yra, jų anatomija; paskui imsime tyrinēti jų normcommittee normališką veikimą, tai yra, jų fiziologiją.

Trečias Skyrius.

VYRO LYTIES ORGANAI.

VYRO lyties organai, kuriuos vadinama ir *veisimosi organais*, skiriasi į išlaukinius ir vidurinius. Išlaukiniais, kurie, taip sakant, randasi ant kūno paviršiaus, yra varpa ir kiaušinēliai. Viduriniais, kurie randasi giliau kūne, yra prostatiška gilē ir sēklas nešančios dūdelēs arba gyslelēs. Iš visų tų organų svarbiausiais ir reikalingiausiais yra kiaušinēliai, nes tai jie pagamina *sēklą*, be kurios moteris negali būt užvaisinta, ir kuri reikalinga išvystymui *vyriškumo žymių.* Be kiaušinēlių vyras nēra vyru, todēl mes nuo kiaušinēlių ir pradēsime vyriškų lyties organų studijavimą.

KIAUŠINĒLIAI.

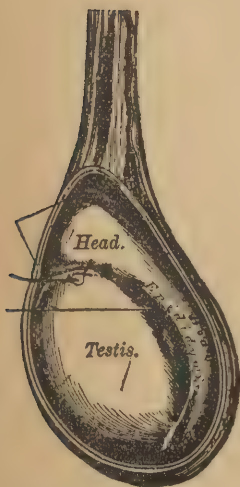
Kiaušinēliais vadinasi dvi maž-daug kiaušinēlio išvaizdos gili, patalpinti tam-tikrame odos maišiukyje arba mašnelēje. Kiaušinēlių didumas, vidutiniai imant, yra tokis: vienas ir pusē arba iki dviejų colių ilgio, vienas colis pločio, vienas ir ketvirtdalis colio storio; sunkumas siekia nuo trijų ketvirtdalių iki vienos uncijos. Mašnelēj kiaušinēlius nuo viens kito skiria tam-tikra plēvē, taip, jog abu randasi atskirose mašnelēs dalįse. Kiaušinē-

liai neguli mašnelēje liuosai, bet abu kabo ant gyslučių arba dūdukių, vadinamų *spermatiškomis dūdukēmis.* Kairioji spermatiška dūdukē yra biskį ilgesnē už dešinę, taip-pat ir kairioji mašnelēs pusē; todēl kairysis kiaušinēlis paprastai kabo žemiau, negu dešinysis. Tas yra visai normališka, kaip ir turi būti, betgi daugelis jaunikaičių, patēmyję tą apsireiškimą pirmu sykiu, išsigąsta ir mano, jog tame kas negero. Jeigu jiems tenka pasitarti apie tai su kokiu apgaviku, tai pastarasis juos dar daugiau įgąsdina ir duoda gyduoles arba pataria operaciją. Šito menko fakto žinojimas apsaugos jus nuo bereikalingo rūpesnio.

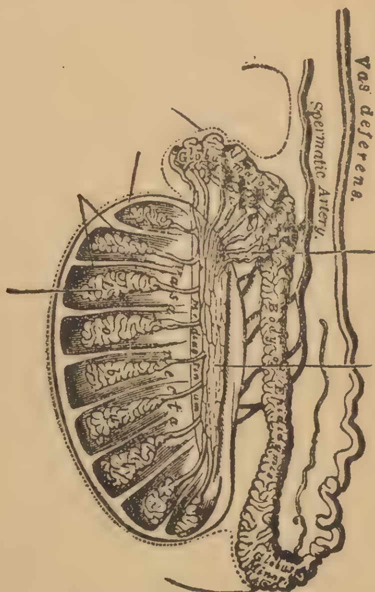
Kiaušinēliai yra labai jauslųs ir opųs organai; sudavimas per juos gali parblokšti žmogų mirtiname apalpime. Todēl mes turime atydžiai saugoti juos nuo visokių sužeidimų, nes sužeidimas kiaušinēlio smūgiu ar puolimu gali padaryt uždegimą, kuris gali užkenkti kiaušinēlio veikimui ateityje; tas gali sunaikinti sēklų gaminimo jiegą, arba užtvenkti dūdukes, neleidžiant sēkloms išeiti iš kiaušinēlio. Daug yra vyrų, kurie negali turēti kūdikių vien dēl to, jog vaikystēje jie nelaimingai puolē arba gavo smarkų smūgį ar spustelējimą kiaušinēlių. Rodos gamta padarē neatleistiną klaidą, patalpindama tokius brangius organus, kurie absoliutiškai reikalingi rasēs palaikymui, tokioj neapsaugotoj vietoj. Jie turētų būt patalpinti gerai apsaugotoj vietoj, kūno viduj, taip-pat, kaip yra patalpinti moteries veisimosi organai, ovarai.

Kiaušinēliai nēra tai kieti kūneliai, bet, kaip

matysite iš paveikslo, susideda iš tūlo skaitliaus dalių arba skyrių, kurių kiekvienas turi atskirą sēklos išleidimui dūdelę. Tos smulkytēs dūdukēs susivienija į vieną storesnę dūdukę, vadinamą *epididymis,* iš kurios sēkla eina į kitą ploną gyslutę, *sēklų išvadą,* vadinamą *vas deferens.*

Kairiojo kiaušinēlio paveikslas.

Išilgai perpjautas kiaušinēlis. Aiškiai matosi jo vidurinis subudavojimas.

Minēta storesnē dūdukē (epididymis) apgaubia viršutinę ir užpakalinę kiaušinēlių dalį; ji susideda iš trijų dalių: galvutēs, liemens ir uodegutēs. Viršutinē epididymis'o dalis yra storesnē ir vadinasi galvute (ant paveikslēlio pažymēta vardu

globus major); nuo galvutēs žemyn tęsiasi veik tiesi plonesnē dalis, vadinama liemenēliu; apačioj ji vēl išsiplečia, bet ne tiek, kiek viršuj, ir ta dalis vadinama uodegute (*globus minor*). Ta uodegutē užsiriečia augštyn ir suvienija arba tęsiasi augštyn, kaipo sēklų išvada (*vas deferens*), kuri išneša sēklą iš kiaušinēlių į sēklų sandēlius (*seminal vesicles*) ir į varpos kanalą (*urethra*). Sēklų išvados kanalas yra labai mažas, siauras, turintis storio tik apie vieną penkiasdešimtą dalį colio. Todēl nestebētina, jog bile kokis sutinimas, pavyzdin, nuo triperio, gali visai tą kanalą užtvenkti, taip jog sēkla nebegali per jį išeiti. Pūslēs apačioj abi sēklini išvadi išsiplečia į mažyčius maišiukus (*ampulla*). Tie maišiukai esti pagamintų sēklų sandēliais arba rezervuarais.

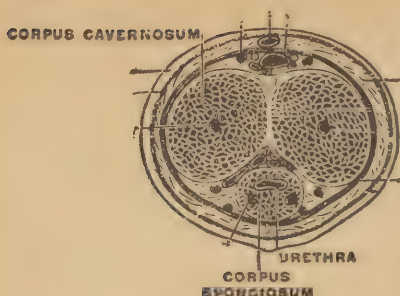
Pirmiau aš minējau, jog kiaušinēliai neguli liuosai savo mašnelēj,bet kabo ant dviejų sausgyslių (*spermatic cords*). Tų gyslų vidurį pripildo jau minētos sēklų išvados, venos, arterijos (kraujagyslēs) ir nervai. Venos tose sausgyslēse kartais dēl tūlų priežasčių išsipučia ir čiupinējant jaučiasi lyg smulkių kirminēlių žiupsnis; šitokis apsireiškimas vadinama *varicocele* ir mes apkalbēsime jį tolimesniame skyriuje.

Varpa arba vyro organas, vadinamas taipgi fallus (*phallus*), yra lytiško susinešimo ir taipgi šlapinimosi organu. Jį galima padalinti į tris dalis: šaknis, liemuo ir galas arba galvutē (*glans*). Dalis, kuri susivienija su kūnu, vadinama šaknis; apvali, maž-daug trikampē dalis, kuria jis užsibai-

gia, vadinama galvute; storesnieji galvutēs kraš-teliai vadinami vainikēliu (*corona*).Varpos vidurys, tarpe šaknies ir galvutēs, vadinamas liemeniu arba kaklu. Dvilinka oda, kuri apgaubia galvutę ir kurią galima nusmaukti ant varpos liemens, vadinama prieode arba liuosąja oda (*prepuce*). Apipjaustyti —reiškia nupjauti tą liuosą odą arba prieodę.

Ištyrus varpos sudējimą pasirodo, jog ji susideda iš trijų atskirų dalių, dvi viršuj, vadinami korētais kūneliais (*corpora cavernosa*) ir viena apačioj, patalpinta ravely tarpe dviejų viršutinių korētų dalių. Ta apatinē dalis vadinama kerpiniu kūneliu (*corpus spongiosum*). Šitoj tai kerpinēj (subudavojimu panašioj į jūrių kerpę) dalyje randasi skylutē arba šlapinimosi kanalas (*urethra*), kuriuomi išleidžiama iš pūslēs šlapumas. Paprastame stovy varpa yra minkšta ir supliuškusi, bet po įtekme lytiško ar kokio kitokio suerzinimo ji gali sukietēti ir išsitiesti arba atsistoti. Šitokis stovis vadinamas atsistojimu arba erekcija (*erection*). Minkštame stovy varpos ilgis siekia nuo vieno iki šešių colių; atsistojus gi ji turi nuo keturių iki devynių colių. Varpos ir kiaušinēlių didumas nēra prirodymu lytiškos galēs arba vyriškumo. Kartais ypata su dideliais lytiškais organais gali būt visiškai bejiegē, arba visai priešingai.

Varpos galvutē priguli prie kerpinēs dalies, tai yra, ją sudaro padidintas kerpinēs dalies galas, o ne korētoji varpos dalis. Maža skylutē, kurią matote galvutēs vidury, vadinama žiotis (*meatus* arba *meatus urinarius*). Urethra arba šlapinimosi kana-

Skersai perpjauta varpa. Čia aiškiai matosi jos vidurinis subudavojimas. Dvi storesnės, apskritos dalįs, kurios susijungia tarp savęs, vadinamos korėtais kūneliais (Corpus Cavernosum). Apačioje matoma plonesnė dalis, vadinama kerpiniu kūneliu (Corpus Spongiosum). Toje dalįje matoma suplota skylutė—tai šlapinimosi kanalas (Urethra).

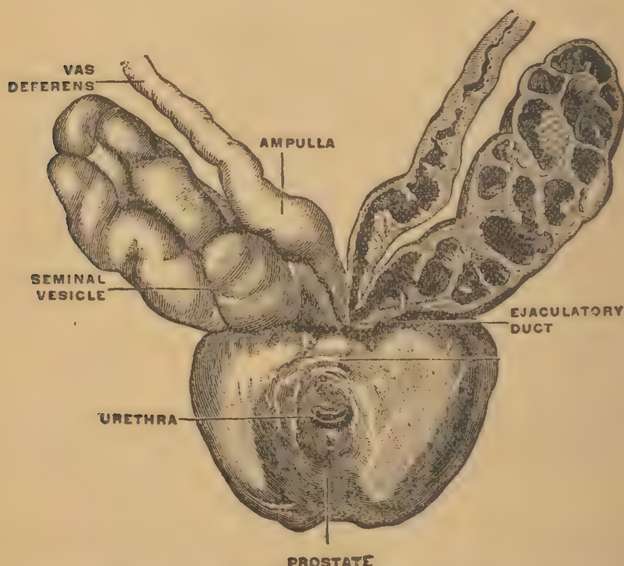
———

Varpa, šlapumo kanalas, Cowper'o gilės, prostatiška gilė ir sėklinės dūdukėś, kaip jos matosi iš apačios ir iš užpakalio. (Dėlei aiškumo oda ir artimieji raumenįs prašalinti.)

las tęsiasi nuo žioties iki pūslēs kaklo. Tuomi kanalu išeina šlapumas, o taipgi ir sēkla. Tasai kanalas yra labai svarbus. Jo vidus išklotas švelnia ir drēgna plēvute, kurioj randasi daugybē menkučių gilelių ir raukšlelių. Tokis šlapinimosi kanalo subudavojimas turi didelę svarbą, kadangi jis labai apsunkina tūlų sutinimų, paveizdan triperio, gydymą, kaip mes vēliaus tai matysime. Šlapinimosi kanalas paprastai skiriasi į dvi dali—priešakinē dalis, kuri tęsiasi per visą varpos ilgumą, ir užpakalinē dalis,—nuo varpos šaknies iki pūslēs. Užpakalinēj kanalo daly randasi mažas išsiplētimas arba pūslutē (*verumontanum* arba *caput gallinaginis*), kuri lošia svarbią rolę lytiškame nusilpime. Abiejose tos pūslutēs šalįse yra skylutēs į prostatiškas ir išmetančiasias gyslutes. Kitaip sakant, kaip sēkla taip ir prostatiškas skystimas išsilieja į užpakalinę šlapinimosi kanalo dalį, o iš ten jau eina prie žioties ir laukan.

Mes patyrēme, jog sēklinēs dūdukēs (*vasa deferentia*) yra tai gyslutēs arba kanalai, kurie išneša sēklą iš kiaušinēlių; bet jos nevisada išneša sēklą tiesiog į šlapinimosi kanalą; jos pirmiaus išneša sēklą į tam-tikrus indelius arba rezervuarus, po vieną abiejose šalįse, kurie vadinami sēklų sandēliais (*seminal vesicles* arba *vesiculae seminales*). Tuose indeliuose sēkla pasilieka tol, kol ji bus suvartota. Nuo abiejų sēklų sandēlių eina, taip vadinamos, išmetamosios dūdukēs, kurios atsiduria į minētą šlapinimosi kanalo pūslutę. Tomis tai dūdukēmis, lytiškam susierzinimui atsitikus, sēkla es-

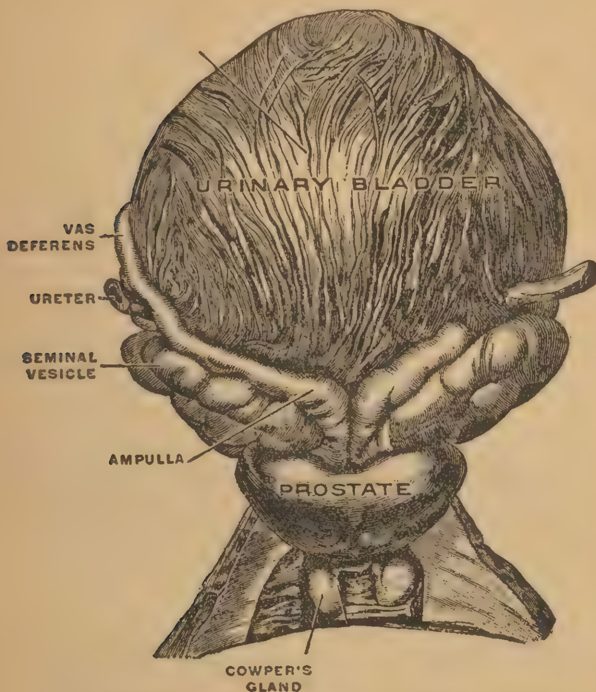
ti išmetama į šlapinimosi kanalą. Sēklų sandēliai neesti vien-tik sudējimo vieta; jie patįs dar gamina savotišką skystimą, kuris yra viena sudētinų sēklos dalių. Sēklų sandēliai turi apie du ir pusę colio ilgio, guli viršuje ir abiejose prostatiškos gilēs šalįse, ir esti lengvai apčiuopiami įdējus pirštą į užpakalinį išējimą.

Prostatiška gilē, sēklinēs dūdukēs ir sēklų išvados, kaip jos matosi iš priešakio ir iš viršaus.

Mes patyrēme šį tą—visą kas jums kol-kas reikalinga žinoti—apie kiaušinēlius ir jų priedus, sēklą renkančias gyslutes, išnešančiasias dūdukes, sēklų sandēlius, varpą ir šlapinimosi kanalą. Yra

dar vienas lyties organas, kurį mes turime pažinti, tai yra, prostatiškoji gilē (*Prostate*).

Prostatiška gilē, sēklinēs dūdukēs ir pūslē, žiūrint iš užpakalio.

PROSTATIŠKA GILĒ.

Prostatiška gilē yra labai svarbus organas, nors dar neseniai jo svarba tepradējo būt pripažįstama. Įdējus pirštą į užpakalinį išējimą, galima tą organą labai aiškiai jausti, ištirti ir išmieruoti. Didumu ir forma prostatiška gilē panaši į laukinį

kaštaną. Jos vidury yra skylutē, per kurią eina šlapinimosi kanalas ir išmetamosios dūdukēs. Ta šlapinimosi kanalo dalis, kuri eina per prostatišką gilę, vadinama prostatišku kanalu; jos ilgis siekia vieną colį. Prostatiška gilē susideda iš gilinių ir raumeninių dalių. Ją dengia tamprus apvalkalas arba lukštas. Jos vidus pripildytas limpančio pieniško skystimo, kuris matomai yra reikalingas spermatozų gyvybei ir judējimui. Prostatiškos gilēs susitraukimas, uždegimas ar padidējimas veda prie daugelio negerumų, kaip patirsime tolimesniame straipsnyje.

Verta paminēti dar dvi mažyti gili, taip vadinami *Cowper'o gili*. Jos yra žirnio didumo, randasi prostatiškos gilēs užpakaly ir apačioj, ir turi colio ilgumo išvedamąją gyslutę, per kurią išleidžia savotišką skystimą į šlapinimosi kanalą. Cowper'o gilēs neturi didelēs fiziologiškos svarbos, bet kada triperio perai patenka į jas ir užkrečia, kaip tas neretai atsitinka, tuomet jos labai apsunkina arba ir negalimu padaro visišką išgydymą.

Ketvirtas Skyrius.

LYTIES ORGANŲ FIZIOLOGIJA.

KIAUŠINĒLIAI yra svarbiausi lyties organai. Jie gamina sēklą (*spermatozoa*) ir be jų negalimas būtų veislēs palaikymas. Bet apart veisimosi veikmēs, kuri taip svarbi veislēs palaikymui, jie atlieka dar kitą veikmę, kuri turi didžiausią svarbą atskiram žmogui, individualui. Toji veikmē turi didelę įtekmę ant žmogaus drūtumo, išsivystymo, psichiško (dvasinio) gyvenimo ir ant smegenų darbštumo, taip jog, sulyg tos veikmēs svarbumo, kiaušinēliai užima pirmą po smegenų vietą. Per tūkstančius metų buvo žinoma, jog kiaušinēliai gamina skystimą, kuris reikalingas moterų užvaisinimui. (Tūlos laukinēs tautelēs net ir dabar nežino priežasčių, rišančių lytišką susinešimą su apvaisinimu.) Bet mes dar tik neseniai patyrēme, jog apart sēklų (*spermatozoa*), kiaušinēliai gamina dar taip vadinamą *vidujinį* skystimą, kuris eina į kraują ir atsiliepia ant fiziško ir protiško žmogaus išsivystymo. šitas vidujinis skystimas išvysto, taip vadinamus, *antraeilius* vyro lyties ženklus, — barzdos augimą, plaukų žēlimą tūlose kūno vietose, vyrišką (stambų) kaulų ir raumenų išaugimą, storą balsą, ir t. p. Jisai veikia, taipgi, kaipo pridavējas visam kūnui energijos, stiprindamas smegenis,

nervų sistemą, raumenis, ir t. t., ir, galop, tasai vidujinis skystimas turi savyje dalį, vadinamą *libidogen*, kurios pareiga *yra stiprinti lytišką geismą*. Iš to matoma, jog jeigu lauk išleidžiamasis kiaušinėlių skystimas, spermatozoa, yra reikalingas veislės palaikymui, tai vidujinis skystimas yra taip-pat reikalingas atskiro žmogaus gerbuviui. Nors tas vidujinis kiaušinėlių pagaminamas skystimas iki šiol dar nėra atskirtas ir išanalizuotas, mes visai neabejojame apie jo buvimą. Prašalinus iš vyro ar gyvulio kiaušinėlius, apsireiškia aiškios permainos ir kuo anksčiau kiaušinėliai prašalinti, tuo žymesnės yra permainos.

Prašalinimas lyties gilių (kiaušinėlių) iš vyro arba iš moteries vadinama kastracija arba išskapijimu, išromijimu. Mes žinome, kastruotus arklius, bulius ir kitus gyvulius, ir kiekvienas vienu pažvelgimu gali patėmyti skirtumą tarpe kastruoto ir nekastruoto gyvulio. Nekastruotas vyriškos lyties gyvulys yra pilnas ugnies, energijos; jis yra jautrus ir be baimės. Kastruotas gyvulys yra bukas, be energijos, be drąsos, kantrus ir tinka vien sunkiam darbui atlikti. Jeigu vaikas tampa kastruotas vaikystėje arba ankstyboj jaunystėj, tai jis nebeišsivysto į vyrą. Jo balsas ant visuomet liekasi plonas, ūsai ir barzda visai neželia, ir visi kaulai ir raumens įgauną moterišką išvaizdą. Bet jam trūksta ne vien fiziško išsivystymo,—protiškai jis taipgi neišauga. Jis liekasi baugus, neužsitikintis, šalinasi nuo moterų ir tankiausiai yra labai bukas protiškai.

Užtenkamai jau pasakyta, kad parodyti didelę kiaušinėlių svarbą, kaip rasei, taip ir individualui (pavieniui). Dabar jūs suprasite, kaip bile kokis kiaušinėlių varginimas gali atsiliepti ant viso organizmo—kūno ir proto.

Prostatiškos gilės pareiga yra, kaip jau minėta, gaminti skystimą, kuris rodos priduoda sēklai galę judēti; nes išēmus sēklą tiesiog iš kiaušinēlių, ji veik visiškai negali judēti. Sprendžiama taipgi, jog prostatiškas skystimas suteikia sēklai maistą. Dabar nekurie lyties tyrinētojai (*sexologai*) tiki, jog prostatiška gilē, apart to, taip sakant, išmetamojo skystimo, kuris yra kaip ir sēklos dalimi, turi dar savotišką vidujinį (*einantį į kūną*) skystimą. Vienok, šitas skystimas dar nēra atskirtas ir dar nežinoma, kokia yra jo veikmē ant kūno.

Seniau buvo manoma, jog sēklų sandēliai yra vien tik sēkloms talpinti, bet vēliausiam laike tasai manymas persimainē. Sēklų tik maža dalis randasi sēklų sandēliuose; skystimas, kurį mes randame tuose sandēliuose, ir kurį galima išspausti masažuojant, yra pačių sandēlių pagaminamas, nes tapo patirta, jog jie yra ne vien vieta sēklų laikymui, bet yra kaip ir gilēs ir turi savotišką skystimą.

COWPER'O GILĒS ir šlapinimosi kanale randamos, taip vadinamos, *Littre's* gilēs išduoda skystimą, kuris turi alkalinę veikmę. Tasai skystimas ištrykšta laike lytiško susierzinimo ir, sudrēkindamas šlapinimosi kanalą, padaro jį alkaliniu. Šlapinimosi kanalas, ypač tuoj po nusišlapinimo, turi

rūgščio (*acid*) veikmę, nes šlapumas yra rūgštas. Tuo tarpu rūgščiai užmuša sēklą, todēl Cowper'o ir Littre's gilių skystimas prašalina iš šlapinimosi kanalo visus rūgščio pēdsakus, apsaugodamas tuo būdu sēklų gyvastį.

SĒKLINIS SKYSTIMAS.

Sēkla vadinamas tirštas, lipnus skystimas, turintis savotišką kvapą, kokio neturi jokis kitas kūno produktas. Tasai skystimas yra reikalingas, kad apvaisinti moterį. Mes vadiname sēkla skystimą, kurį pagamina kiaušinēliai, bet tas nēra visiškai teisinga. Kiaušinēlių pagaminamą skystimą reikētų vadinti spermos arba spermatišku skystimu, nes jame plaukioja *spermatozai* (*apvaisinantieji perai*). Sēklinis skystimas, kokiu jis išeina iš šlapinimosi kanalo, susideda iš keleto įvairių skysčių: spermatiškas skystimas iš kiaušinēlių, skysčiai, kuriuos gamina prostatiškoji gilē, sēklinēs dūdelēs, Cowper'o gilēs ir šlapinimosi kanalo gilēs. Abejotina yra, kad vienas tik spermatiškas skystimas galētų apvaisinti moterišką kiaušinēlį: kiti skysčiai, ypač iš prostatiškos gilēs, rodos, lošia svarbią pagelbinę rolę. Tūli tiki, jog tie kiti skysčiai esti *maistu* spermatozams nuo laiko jų išējimo iš varpos iki susivienijimo su moteries kiaušinēliu; spermatozams gali prisieit kelias valandas arba dienas klajoti moteries gimdoje arba gyslutēse, kolei jie pasitinka kiaušinēlį. Tačiaus šitas manymas apie spermatozų maistą negali būt nei prirodytas,

nei užginčytas ir mes tik abejingai tegalime jį pripažinti. Svarbiausis faktas yra tame, jog sveikas, vaisingas sēklinis skystimas privalo turēti savy visus minētus atskirus skysčius sveikame, normališkame stovyje. Jeigu prostatiška gilē ar sēklinēs dūdukēs apserga, tai sēklinio skystimo vaisingumas gali susimažinti arba ir visai pranykti, nors jame būtų daugel spermatozų ir jie išrodytų visai sveikais.

SPERMATOZOA.

Tyrinēdami su mikroskopu lašą sēklinio skystimo, mes atrasime jame plaukiojant ir vingiuriuojant tūkstančius mažyčių kūnelių, panašių į varlių perus ir pagal visko išrodančių savystoviais gyvūnēliais. Nieko stebētino, jeigu pirmieji tyrinētojai manē, jog tai gyvūnēliai ir praminē juos *animalcula* ir *spermatozoa* arba sperm-gyvūnēliais. Tas vardas nēra atsakantis: sulyg to vardo, mes persistatome juos gyvūnēliais arba savystoviais perais, bet jie tokiais nēra. Jie yra tik galinčios krutēti celēs. Todēl geriaus būtų vadinti juos *zoospermais, spermatozoidais* arba tiesiog *spermia.* Tačiaus, nors jie yra vien celēmis, tos celēs yra įstabiausios visame gyvūnų pasaulyje. Jos yra mažiausios kūne celēs (gi moteries kiaušinēliai yra didžiausiomis kūne celēmis). Jos pagaminamos milžiniškame skaitliuje. Yra sprendžiama, jog laike susinešimų kiekvienas sēklinio skystimo išliejimas turi apie du milionu spermatozų! (Tūli net sako: du šimtu milionų!) Ir kiekvienas tų spermatozų turi savyje

viso žmogaus ypatybes. Kuomet spermatozas praduria kiaušinėlį, apvaisina jį ir pastarasis išsivysto į vaisių arba kūdikį, tai pasirodo, jog spermatozas perdavė jam visas savo autoriaus arba protėvio ypatybes: ne vien visas fiziškas (kūno) ypatybes, kaip kūno didumą, plaukų ir akių spalvą, bet net tokias vidujines ypatybes, kaip temperamentas (pobūdis), smegenų jiega, amžiaus ilgumas ir t. t.

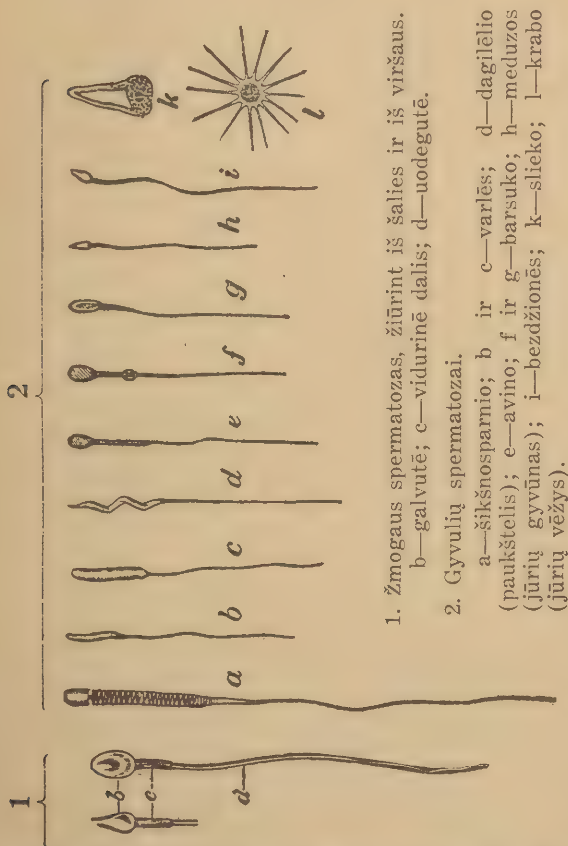

Spermatozai arba apvaisinantieji gyvūnėliai, kaip jie išrodo žiūrint į juos per galingiausius mikroskopus.

Drūčiausis mikroskopas, geriausis chemiškas analizas (išdėstymas į sudėtines dalis) neparodo jokio skirtumo tarpe dviejų žmonių spermatozų, o betgi iš vieno gali išsivystyti genijus, lygus Newton'ui, Hugo ar Goethe'i, o iš kito—brutališkas išgama arba nepataisomas žmogžudys.

Spermatozai, kurių paveikslus čionai matote,

susideda iš galvutės, kaklelio, kūnelio ir uodegutės. Galvutė yra pailgoka, bet plokšti, suplota. Viršutinė jos dalis, su kuria spermatozas praduria

1. Žmogaus spermatozas, žiūrint iš šalies ir iš viršaus. b—galvutė; c—vidurinė dalis; d—uodegutė.

2. Gyvulių spermatozai. a—šikšnosparnio; b ir c—varlės; d—dagilėlio (paukštelis); e—avino; f ir g—barsuko; h—meduzos (jūrių gyvūnas); i—bezdžionės; k—slieko; l—krabo (jūrių vėžys).

kiaušinėlį, yra plonesnė arba smailesnė ir vadinama durklu. Uodegutė veikia, kaipo vairas ir jos vingiuojanti krutėjimai suteikia spermatozui galę

savystoviai judēti. Sprendžiama, jog spermatozas gali keliauti vieną colį į apie septynias minutas laiko.

Spermatozų gaminimo procesas vadinamas *spermatogenesisu.* Spermatozai greit nustoja gyvasties, jeigu tik juos paliečia kokia-nors *rūgštis* (*acid*), arba skystimas, kuriame randasi kokia-nors rūgštis ištirpintame stovyje.

PENKTAS SKYRIUS.

SUBRENDIMAS IR LYTIES INSTINKTO PABUDIMAS.

SUBRENDIMU vadinasi tasai amžius, kuomet vaikas ar mergaitē tampa lytiškai prinokusiu, subrendusiu. Vaiko išsivystyme, tame periode, įvyksta skaitlingos ir įdomios permainos. Lytiški organai šarpiai auga, taip jog kiaušinēliai pasidaro aštuonis sykius didesni, negu iki tolei buvo; papilvē ir pažastįs apželia plaukais, ir abelnai visas kūnas tampa daugiau ar mažiau plaukuotu; pečiai pasidaro platesniais, krūtinē—gilesne; vaikas išauga keletą colių augštesnis; rankos pasidaro perdaug ilgos; balsas tampa žymiai gilesniu ir persimaino iš plono į storesnį; ant viršutinēs lūpos pasirodo minkšti plaukeliai, kurie neužilgo atsiranda ir ant viso veido. Vienok, žymiausia permaina yra lyties instinkto pabudimas, taip jog geismai, kurie iki tolei buvo miglotais, neaiškiais ir neišaiškinamais ilgējimais, dabar tampa aiškiais ir turi aiškų tikslą. Tame gi laike pas jį gali atsitikti pirmutinis naktinis išsiliejimas, kuris taip labai jį išgąsdina arba nustebina.

Šios šalies vaikai subrendimą pasiekia paprastai tarpe trylikos ir penkiolikos metų; tūli vaikai

subręsta turēdami tik dvyliką metų, kiti gi neanksčiau šešiolikos ir labai retai septyniolikos. Tačiaus, nors vaikas tarpe trylikos ir penkiolikos metų skaitosi lytiškai subrendusiu, tai yra, jo sēkliniame skystime jau randasi spermatozų ir jis gali apvaisinti moteriškę, tas nereiškia, jog jis yra pilnai subrendęs fiziškai. Jo organų augimas ir drūtinimos tęsiasi iki jis pasiekia aštuonioliką arba dvidešimts metų ir tik tuomet jis yra biologiškai tinkantis apsivedimui. Jeigu jis padarytų kūdikių lig nepasiekęs minēto amžiaus (dvidešimts metų), tai tie kūdikiai tankiausiai galētų pasirodyt silpnais ir menkais. Iš fiziško, draugijinio ir ekonominio atžvilgio būtų geriaus, jeigu nei vienas vyras netaptų tēvu pirm dvidešimts-penkių arba mažiausiai dvidešimts-dviejų metų amžiaus.

Daugelio manoma—net ir tūlose lytiškose knygose rašoma,—būk prieš subrendimo amžių vaikas ir mergaitē veik niekuo nuo viens kito nesiskiria, būk jie yra belytēs esybēs ir neturi jokio lytiško jausmo, ir būk tik subrendimo laike lyties instinktas pabunda ir vaikas tampa vaikinu, o mergaitē—mergina. Tokia ideja yra klaidinga. Lyties instinktas randasi kūdikyje nuo jo gimimo valandos, ir kaip vyriškos lyties kūdikis skiriasi nuo moteriškos lyties kūdikio fiziškai, taip jis skiriasi (nors ne tiek žymiai) ir psichiškai (protiškai). Ir lyties instinktas gana žymiai apsireiškia keturių,penkių ir šešių metų vaikuose. Jie ne vien jaučia drūtą patraukimą prie kitos lyties draugų, bet penkių arba

šešių metų vaikas gali drūčiai įsimylēti į jauną arba vidutinio amžiaus moteriškę ir gali skaudžiai kentēti, kuomet jam draudžiama "mylimą" ypatą matyti, arba kuomet jam prisieina su ja persiskirti. Apart to, labai tankiai vaikai nuo penkių iki dešimties metų amžiaus užsiima įvairiais lytiškais žaidimais ar tai su mergaitēmis arba su kitais vaikais. Po to paprastai seka ramesnis periodas, kuomet, per atsakantį auklējimą, per gēdos jausmo išsivystymą, per tēvų perspējimus ir draudimus, per baimę bausmēs, instinktas, regimai, apsnūsta, idant subrendimui atējus pabusti visoj savo galybēj. Tačiaus daugely vaikų tasai apsnūdimo periodas visiškai nepasirodo ir lyties instinktas mažiau ar daugiau apsireiškia pradedant nuo penktų arba šeštų metų ir iki-pat subrendimo. Ir daugelyje tasai instinktas išnyksta tiktai gyvybei išnykus.

Klausimas apie ankstybą lytiško instinkto veiklumą nēra vien tik moksliškai įdomus: jis turi didelę praktišką svarbą. Jeigu lyties impulsas pradeda veikti ankstyboj kūdikystēj ir vaikystēj, iš to galima išvest, jog vaikas, neturēdamas supratimo nei patyrimo, kuriais galētų vadovautis, gali įprasti į tūlus labai kenksmingus papročius ir net nenormališkumus. Faktai patvirtina, jog *tas taip ir yra.* Analizuodami nekuriuos nenormališkumus ir nervų suirimus, kurie vargina vyrus (ir moteris), mes tankiai randame, jog jų pradžia paeina iš kokio-nors patyrimo, kurį ligonis gavo ankstybiausioje vaikystēje. Iš to viso išeina, jog kūdikystē ir vai-

kystē yra periodai, laike kurių vaikučiai (vyriškos ir moteriškos lyties, bet ypatingai vyriškos) turi būt kuoatydžiausiai, kuolabiausiai saugojami nuo kenksmingų įspūdžių ir pavyzdžių.

ŠEŠTAS SKYRIUS.

SAUŽAGYSTĒ ARBA MASTURBACIJA.

DALYKAS, apie kurį aš turiu šiame straipsny su jumis kalbēti yra ne iš maloniųjų. Bet, malonu ar nemalonu, mes negalime savo pareigos vengti. Jūs, veikiausiai, esate nemažai girdēję arba skaitę apie saužagystę arba masturbaciją. Apgavikai, apie kuriuos pirmesniame skyriuje minējau, piešia to papročio pasekmes vaizdžiausiose spalvose. Tas paprotis yra vienas svarbiausių jų vertelgystēs įrankių; nes, kadangi didžiuma vaikų yra maž-daug saužagiavę, jie tikisi pagaut sau aukų, jei tik jiems pasiseka paskleist savo "literaturą" tarpe vaikinų ir jaunų vyrų. Ant nelaimēs daugelis net sąžiningų gydytojų parašytų knygų nedaug kuo yra iš to atžvilgio geresnēs. Visos knygos labai perdeda ir padidina blogas to papročio pasekmes. Vienu laiku saužagystę skaitē priežasčia daugelio baisių ligų, kaip-tai plaučių džiovos, idiotystēs, beprotystēs, vēžio, nugarkaulio smegenų gedimo (*locomotor ataxia*) ir daug kitų. Dabar mūsų supratime apie tą paprotį įvyko didelē permaina; tūli gydytojai pasiekē jau net kitą kraštutinybę ir skaito jį visiškai normališku ir visai nekenksmingu apsireiškimu. Teisybē, kaip ir daugumoj kitokių atsi-

tikimų, randasi viduryje. Aš prižadējau sakyti jums teisybę ir teisybę jūs išgirsite.

Saužagystē nēra kriminališku prasižengimu, nei paleistuvyste; ji yra tiktai blogu darbu, o blogu darbu ji yra todēl, kadangi ji gali privesti prie saužagystēs *papročio,* kuris *yra tikrai* blogas ir kenksmingas dalykas. *Retkartinē* saužagystē *nēra* kenksminga ir jeigu ją galima būtų visada sulaikyti atsakančiose ribose, tai nebūtų jokio reikalo tokį triūkšmą dēl to kelti ir aikvoti galybes popieros aprašymui jos blogumų. Bet čia tai ir svarba; mes negalime užsitikēti. Tai yra darbas, kuris gali apvaldyti ypatą, jis silpnina valią, ir pirm negu pasaugosi, jis gali tapti papročiu, kurį sunku arba veik negalima perlaužti. Ir kuomet žmogus lieka papročio vergu, ir perdaug tam papročiui atsiduoda, jis gali nejuokais nusilpninti savo organizmą, sulaikyti savo fizišką ir protišką išsivystymą, ir galop net visai suardyti savo sveikatą. Gi, jūs jug nenorite tą pasidaryti?

Todēl, jeigu jūs niekad neužsiimdavote tuo darbu—nepradēkite; o jeigu užsiimate—bandykite atsikratyti. Dēl savo kūno ir proto labo, atsikratykite nuo to papročio. Jeigu jums sunku ant syk tą paprotį pergalēti—pergalēkite jį laipsniškai, pratęsdami laiką tarp vieno darymo ir kito, kaip galima ilgiausiai. Tuo-pat laiku kreipkitēs prie išmanančio gydytojo, kuris pagelbēs pergalēti tą paprotį, jeigu jūs jau likote jo vergu. Aš nenoriu, kad jūs mane klaidingai suprastumēt. Aš nesakau, jog *kiekvienas* vaikas arba jaunikaitis, kuris vidutiniš-

kai saužagiauja, suardo sveikatą arba nusilpnina protą. Priešingai, skaitlinga sveikų normališkų vaikų didžiuma išsisuka iš to darbo be blogų pasekmių; suaugę, jie atmeta tą paprotį ir pas juos nelieka jokių kenksmingų palaikų. Bet tēmykite, jog aš sakiau *sveikų normališkų* vaikų; ne visi vaikai yra sveiki ir normališki; ir ant silpnų, nerviškų arba kiek-nors nenormališkų vaikų tasai darbas gali turēti baisiai kenksmingą veikmę; jų valios spēka gali susilpnēti ir tuomet jie gali nebeįstengti tą paprotį pergalēti. Net ir visiškai sveiki vaikai, jei tik *be saiko* tam atsiduos, gali nepataisomai save pagadinti.

Jūs neturite gēdintis pasisakyti apie tą paprotį savo tēvui, motinai arba gydytojui. Tas dalykas nēra niekuo nepaprastu, nes iš kiekvieno šimto žmonių mažiausiai devynios-dešimtįs yra mažiau ar daugiau tuo dalyku užsiimdavę. Nekurie sako, jog devynios-dešimtįs-devyni arba visas šimtas; kitais žodžiais sakant, jog *visi* žmonēs, be išimties, daugiau ar mažiau užsiima saužagyste. Bet aš tikrai žinau, jog tai neteisybē. Vienok nuošimtis yra toks didelis, jog kada pas mus ateina pacijentas gydytis nuo kokios lytiškos arba veneriškos ligos, mes neklausiame jo ar jis kada-nors užsiimdinējo saužagyste; mes esame įsitikrinę, jog užsiimdinējo. Mes tiktai klausiame ar jis perdaug buvo tam papročiui atsidavęs, kokiame amžiuje jisai pradējo ir kuomet nuo to atsikratē? Todēl *nesigēdinkite* ir *nesijauskite kokiais-tai niekšais;* tas nēra mo註ališku arba religišku klausimu. Tai yra grynai fiziš-

kas klausimas ir jis yra tik tiek nemorališkas, kiek nemorališkas yra kiekvienas paprotis, kuris silpnina kūną ir protą, ir kuris gali padaryti mus negalinčiais pradėti sveikus ir normališkus kūdikius. Suprantama, jeigu jūs nepaisote, ar būsite silpni protiškai ir kūniškai, ar ne, jeigu jums nepriešinga pergyventi savo amžių beverčiu nusilpėliu, jeigu jūs taip biedni idealais ir doros jausmais, jog nepaisote net ar jūsų kūdikiai, kuriuos kada-nors į svietą paleisite, bus kam tikę ar ne, tai aš neturiu jums ko sakyti. Tokiame atsitikime, šita knyga nepadarys jums jokios naudos.

Ar čia pamokslininkavimas? Visai ne. Aš pasakau jums nenudažytus ir neperdėtus faktus, taip kaip aš juos žinau, ir palieku jums elgtis, kaip patįs norite.

"Daleiskime, aš užsiimu saužagyste ir pasiryžau nuo jos atsikratyti. Ką aš turiu daryti?" Būdas atsikratyti nuo to, kaip ir nuo kitų papročių yra *atsikratyti nuo jo.* Valios jiega yra pirmutiniu ir svarbiausiu faktorium. Jokis mokinimas, jokis gąsdinimas neturēs ant jūsų jokios įtekmēs, jeigu jūs neturite tikro noro atsikratyti nuo savo papročio, jeigu jūs neįstengiate parodyti jokio valios drūtumo. Aš nesakau, jog mes negalime suteikt jums pagelbos, jog mes negalime daug kuo palengvinti jums kovą, pagelbēti jums perleisti kritiškas dienas, bet jūs pats *turite norēti* tą paprotį nusikratyt, turite kuolabiausiai įtempti valios jiegą ir tuomet, bendrai veikdami, jūs galite viltis pergalēti tą paprotį.

Aš nesakau, jog tas visada bus lengva padaryti. Kartais kova yra labai sunki ir jūs galite manyti, jog jokiu būdu neįstengsite pergalēti. Tačiaus, aš atkartoju, jeigu jūs tikrai ir energiškai norēsite tą paprotį pergalēti, jeigu atminsite, jog jūs neesate nei prasikaltēliu, nei bjauriu išsigimēliu, ir jeigu įsitikrinsite, jog pergalēti jį turite vien tik dēl savo ir dēl savo būsiančios pačios ir kūdikių labo,—jūs pergalēsite.

Yra dar vienas dalykas, kurį aš turiu jums paaiškinti. Jeigu saužagystē blogai ant jūsų atsiliepia ir jūs atsikratysite nuo jos, jūs galite nepajausti išsyk jokio pagerinimo. Priešingai, tūlą laiką jūs galite jaustis daug blogiau, būti neramesniu, nerviškesniu. Bet jei jūs išanksto žinosite, jog tas blogumas tik laikinis, jog kiekvieno paпročio pertraukimas, pavyzdin rūkymo arba girtuokliavimo, tūlą laiką blogai atsiliepia, jūs nesirūpinsite, jūs nemanysite, jog saužagystē amžinai jumis suardē, bet jūs būsite geriau prisirengę pavartoti tos silpnybēs pergalējimui visą savo energiją.

Vadinamo Saužagio Veido Visai Nēra.

Daugelis vaikinų ir jaunikaičių bijosi, jog tą paprotį galima pažinti iš jų veido ir abelno jų apsiējimo. Tas yra niekai. Taip vadinamo saužagio veido visai nēra. Spuogeliai ant veido nēra saužagystēs ženklu, o iš kitos pusēs, nesaužagiaujantis vaikinas gali būt labai nedrąsus, baugus ir nemylintis draugystēs. Niekas negali iš veido pažin-

ti, jog jūs saužagiaujate, ir jūs nedarykite greitų išvedimų, spręsdami apie kitus.

Aš atkreipiu į tai atydą, kadangi, mano nuomone, mažai yra įsitikrinimų, kurie būtų buvę priežasčia didesnio blogumo, negu šitas klaidingas įsitikrinimas, būk yra kažkokie neklaidingi ženklai, pagal kurių mes galime tikrai žinoti ar ypata saužagiauja, ar ne. Suprantama, jeigu vaikinas ar jaunikaitis perdaug saužagiauja, jis gali pasidaryt anemišku (mažakrauju) ir jo veidas gali tapti išblyškusiu, suvytusiu, su rinkiais aplink akis, ir t.t. Tačiaus tie ženklai niekuo nesiskiria nuo ženklų, kurių priežasčia yra daugelis kitokių ligų. Sugedęs skilvis, negalėjimas dėl bile kokios priežasties miegoti, prostatiškos gilės susitraukimas, žarnų nesveikumai, ir t. t., gali padaryt tokią-pat veido išžiūrą. Įdomu tas, jog žmogus gali išrodyt kuosveikiausiu, bet išgirdęs ar prisiskaitęs, būk saužagį galima pažint iš veido, jis pradės įsivaizdinti, jog taip ir su juomi yra, ir jog visi žino, kad jis yra tam papročiui atsidavęs.

Tokių atsitikimų aš turiu nemažai. Apie vieną verta čionai plačiaus pakalbėti.

Pacijentas buvo dvidešimts-šešių metų vyras, geriausioje sveikatoj ir taip puikiai išsivystęs, kaip tik galima norėt. Bijodamas užsikrēst veneriška liga, jisai vengē lytiškų susinešimų, bet saužagiavo vidutiniškai apie vieną kartą į savaitę arba kartą į penkias dienas. Jisai nejautē jokio negerumo ir buvo visai sveikas. Jam pasitaikē girdēt kitus žmones kalbant apie saužagystę ir vienas jų pasakē, jog

saužagį visada galima pažint iš veido. Paskiaus jam pakliuvo tūla šundaktarių knygutė apie tą patį dalyką, ir ten ta pati nuomonė buvo skelbiama. Nuo to laiko jis pradėjo įsivaizdinti, būk visi žiūri į jį arba su gailesčiu arba su panieka. Jam rodėsi, jog nekalčiausis patėmijimas, kuris jo visai nepalietė, būdavo tiesiog į tą jo paprotį taikomas. Jis buvo pardavėju; buvo visų mylimas ir simpatiškas, ir jam gerai sekėsi pardavinėti, bet pasisekimas tapo labai apsunkintu, kadangi, tikėdamas, jog žmonės iš veido žino jo paprotį, jis pasidarė saujausliu, nedrąsiu, prarado energiškumą ir mokėjimą įtikrinti.

Aš atydžiai ir simpatiškai išklausiau jo istorijos, užtikrinau jį, jog tas viskas neteisybė, jog ant jo veido nebuvo menkiausios žymės, kuri ką-nors parodytų; įtikrinau jį, jog beveik kiekvienas žmogus turėtų turėti ant veido tas pasakiškas žymes, nes veik visi tuomi papročiu užsiima; parodžiau jam "parašytą knygose", jog taip vadinamas "saužagio veidas" yra nežinėlių ir apgavikų išmislu, ir jis tuojaus pasijautė geriaus. Jis greitai atgavo energiją ir įsitikėjimą savyje ir galėjo savo užsiėmimą atlikti kuogeriausiai. Jeigu jis būtų pakliuvęs į apgavikų rankas, tai jis tikrų-tikriausiai būtų tapęs neišgydomu nusiminėliu arba lytišku neurasteniku.

Baimė Blogų Pasekmių Yra Tų Pasekmių Priežasčia.

Tas yra labai svarbu. Kad daugelis saužagystės simptomų ir blogų pasekmių paeina ne iš pačios

saužagystēs, bet iš *baimēs,* jog saužagystē priveda prie mirtinų pasekmių,—pilnai ir galutinai parodo tas faktas, jog kaip greit mes išaiškiname pacijentui, kad daugelis tų simptomų (ženklų) paeina iš baimēs ir įsivaizdinimo,— tie simptomai greit dingsta ir pacijentas tuoj pradeda geriau jaustis. Atējęs pas gydytoją pacijentas gali išrodyt visiškai suirusiu. Jam skauda galva, jis negali miegot, neturi apetito (noro valgyt), viduriai užkietēję, silpna atmintis, negali suvaldyti minčių, neturi įtikējimo savyje, nuolat bijo, jog kažkas blogo atsitiks, nedrąsus su visais, vyrais ir moterimis, negali kalbēti publikoj, mąsto apie saužudystę, ir t. t., ir t.t. Atydžiu analizavimu (perkratinējimu) gydytojas atskiria grūdus nuo pelų, tai yra, tikrąsias nesveikatos žymes nuo tų, kurias pagimdē baimē beskaitant apgavikų literaturą, išaiškina ligoniui jo tikrą stovį, nieko nesumažindamas nei padidindamas — ir štai, jis dar tebekalba, o ligonio veide jau apsireiškia nauja viltis, jis tuoj pradeda geriau jaustis ir greitu laiku visai pasveiksta. Aš galēčiau papasakoti iš savo praktikos šimtus tokių atsitikimų, bet tai būtų monotoniškas atkartojimas. Todēl aš tik atkartosiu tą, ką jau pirmiau sakiau, jog bauginantis perstatymas bjaurių saužagystēs pasekmių yra padaręs šimteriopai daugiau blogo, negu pati saužagystē.

Dar vienas dalykas. Tūli geradējai gali abejoti, ar verta pasakoti žmonēms, jog saužagystē nēra tokiu jau baisiu papročiu, kaip jiems buvo tikrinama. Jie gali pasakyt, būk tokis pasakojimas pri-

sidēs prie to papročio platinimosi ir jo palaikymo. Ištikrųjų gi yra visai priešingai. Štai kaip aš esu kitur apie tai pasakęs:

"Mano nuomone, vadinimas paleistuvyste net menkiausio užsiēmimo saužagyste, daro silpninančia įtekmē į žmones, kurie tuom užsiima ir apsunkina jiems to papročio atsikratymą. Kiekvienas atydus gydytojas ir auklētojas gali jums pasakyti, jog piešimas saužagystēs papročio perdaug baisiomis spalvomis ir keikimas jo labai bjauriais vardais veik visuomet atneša visai priešingus rezultatus, negu buvo tikētasi. Papročio aukos skaito save nupuolusiomis, neišgelbējamai pražuvusiomis. Jie pradeda patįs save niekinti ir per tai jiems paskui daug sunkiau tą paprotį pergalēti.

"Mes daug daugiau gero padarytume savo jauniems ir senesniems pacijentams, jeigu visai nelytētume morališkos klausimo pusēs ir aiškintume, bet neperdēdami, vien fizišką to papročio kenksmingumą. Mes nenorime sumažinti paties savęs paguodonēs jausmą mūsų vaikinuose ir merginose, mes norime jį padidinti; tačiaus mes nepadarysime to, įkalbinēdami, būk saužagis yra paleistuvingas prasižengēlis. Įkvēpkite pacijentams užsitikējimą, papasakokite jiems, jog tasai paprotis gali statyti pavojun jų kūno augimą, fizišką ir protišką sveikatą ir laimę, ir jums pasiseks daug geresnių pasekmių atsiekti."

Užbaigiant aš pasakysiu, jog galēčiau papasakoti apie šimtus žmonių, kurie, būdami vaikais, gana nuolat užsiimdavo saužagyste, bet išaugo svei-

kais, energiškais, giliukingais vyrais, taip jog tasai paprotis matomai nepadarē jokių žymių pasekmių nei ant kūno, nei ant proto.

* * *

Prieš veidmainingus blogai manančiųjų skelbimus nēra ko aiškintis. Bet prašalinimui teisingų abejonių ir nesusipratimų tarp tų, kurie tikrai ješko teisybēs, galima dar kelis žodžius pridēti. Šitas straipsnis nēra saužagystēs pateisinimu, o dar mažiaus jos užtarimu. Jis yra prašymu protingai atsinešti prie visasvietiniai išsiplatinusio apsireiškimo, kuris yra grynai fiziško pobūdžio; jis yra prašymu mest besąmonius ir kenksmingus perdējimus, nustoti pravardžiavus žmones prasižengēliais ir paleistuviais, kuomet jie, prasčiausiai sakant, yra tik silpnais; jis yra prašymu skelbti faktus vieton išmonių. Trumpai sakant, šis straipsnis yra protestu prieš varymą žmonių, maitinant juos neteisybēmis, į neurasteniją ir melancholiją, kuriuos, su teisybe, greitai galima būtų padaryti normališkais, sveikais ir gyvenimu besidžiaugiančiais vyrais ir moterimis.

SEPTINTAS SKYRIUS.

SAUŽAGYSTĒS PAPROČIO PERSPĒJIMAS.

KADA pas gydytoją ateina žmogus, kentēdamas nuo blogų saužagystēs pasekmių, tada pervēlu kalbēti apie *perspējimą.* Bet kadangi šią knygą skaitys daugelis gimdytojų, kuriems rūpi jų augančių kūdikių gerovē, tai yra reikalinga pasakyti keletą žodžių apie saužagystēs perspējimą.

Svarbiausis dalykas, norint tą paprotį perspēti, yra atydžiai saugoti vaiką nuo pat jo kūdikystēs. Mums žinoma, jog gana tankiai kvailos arba ištvirkusios penētojos, auklēs, net naminēs mokytojos iš nežinojimo arba tyčia įskiepija jų priežiūrai pavestuose kūdikiuose tą paprotį. Tas, žinoma, turi būt perspējama. Net devynių, dešimties, vienuolikos metų vaikai neprivalo būti vieni, bet visuomet po priežiūra. Perdaug artimas draugiškumas tarpe vaikų ir mergaičių, ypač jeigu jie skirtingo amžiaus, turi būt atydžiai tēmijamas. Keturiolikos, penkiolikos ar šešiolikos metų vaikai, paprastai, negali būti gerais draugais dešimties ar vienuolikos metų vaikams.

Keletas vaikų arba mergaičių neprivalo miegoti viename kambary be senesnēs ypatos priežiūros.

Niekuomet negalima leisti miegoti vienoj lovoj dviem vaikams arba suaugusiai ypatai ir vaikui.

Nedaro jokio skirtumo, nors suaugusioji ypata būtų vaiko motina, tėvas, brolis arba sesuo. Jeigu ir negali būt kalbos apie papiktinimą *tyčia*, vistiek tas yra pavojinga, kadangi, labai tankiai, nenoromis, nepatėmijamai, tokiu artimu susituokimu duodama pradžia saužagystei.

Vaikas arba mergaitė turi gulėti po vieną ant gana kieto šieniko (matraco). Užsiklojimas turi būt lengvas. Kojas galima kiek storiaus užkloti. Vaikui miegant rankos visuomet turi būt virš užklojimo, niekuomet *ne apačioj*. Jeigu vaikas nuo kūdikystės taip pratinamas, tai jam labai lengva prie tokio gulėjimo priprasti ir tokiu būdu galima daugely atsitikimų neduot progos priprast prie saužagystės. Nereikia leisti vaikui pabudus gulėti ir voliotis lovoje; jis turi priprasti keltis iš lovos rytmety, kaip tik pabunda. Abelnas auginimas privalo būt sudrūtinančiu, užgrūdinančiu; ir tas lytisi kaip kūno, taip ir valios. Pasiekus vaikams devintus, dešimtus, vienuoliktus, dvyliktus arba tryliktus metus (reikalinga vadovautis savo numanymu, nes tūli devynių metų vaikai yra taip-pat išsivystę, kaip kiti trylikos metų), mes turime jiems įpasakoti, kaip negerai ir kenksminga yra čiupinėti savo lyties dalis; mes turime persergėti juos, kad vengtų tokių draugų, kurie norėtų pratinti juos žaisti lyties dalimis, arba kurie turi palinkimą kalbėti apie lyties organus ir lytiškus dalykus.

Karštos maudynės jauniems vaikams yra labai tuo atžvilgiu kenksmingos. Neabejotina, jog karšta maudynė žymiai sudrūtina lytišką geismą kaip

suaugusiuose, taip ir vaikuose, lygiai vyriškos ir moteriškos lyties. Aš esu turējęs kelioliką abiejų lyčių pacijentų, kurie pasakojo, jog pirmu syk papildē saužagystę būdami karštoj maudynēj. Kadangi jausmas buvo malonus, tai jie pradējo ir vēliaus tą patyrimą atkartoti.

Kaslink vaikų drabužių, tai vieną dalyką turime visada atsiminti: jų kelinaitēs turi būt siuvamos be kišenių, nes nuolat graibštinēdami po kelinių kišenius, vaikai tankiai įpranta saužagiauti ir daugelis net tyčia pasidaro kelinių kišeniuose skyles, kad parankiau būtų tuomi užsiimti.

Toliaus, kiekvienas dalykas, kuris gali būt to paпročio priežasčia, turi būt prašalintas. Taip, paveizdan, siaurumas odos ant varputēs galo, visoki šašai apie lyties dalis, perdaug rūgštas, ēdantis šlapumas, kirmēlaitēs užpakalinēj žarnoj ir kitoki nesveikumo apsireiškimai turi būt gydomi ir prašalinami. Liuosoji oda ant varputēs galo taipgi yra svarbia saužagystēs priežasčia, taip jog apipjaustymas tankiai esti būtinai reikalingu. Jau be ypatingo aiškinimo suprantama, jog visa, kas tik gali pirm laiko sužadinti lytiškąjį instinktą, privalo būt griežtai vengiama. Muzikališkos komedijos ir nekurie kitoki teatrališki lošimai tuomi atžvilgiu daro kenksmingą įtekmę. Aš nereikalauju jokios mūsų teatrų cenzūros, aš tik nurodau faktus. Daugelis pacijentų pasakojo man, jog pirmu sykiu papildē saužagystę žiūrēdami kokį-nors muzikališką perstatymą. Nors aš labai pripažįstu liuosybę, tačiaus la-

bai patarčiau tēvams neleisti savo vaikams žiūrēti gašlių muzikališkų perstatymų.

Protiška Saužagystē.

Tūli jaunikaičiai, prisiklausę apie saužagystēs kenksmingumą arba nuodēmingumą, atmeta tą paprotį; tai yra, jie atmeta tą formą, kurioj tasai paprotis paprastai praktikuojamas, bet visiškai jie jo neatmeta. Jie užsiima, taip vadinama, protiška, abstraktiška arba psichiška saužagyste; tai yra, jie sukoncentruoja, nukreipia savo mintis ant priešingos lyties, ant papiktinančių paveikslų, įsivaizdina visokius dalykus, kolei įvyksta sēklos išsiliejimas. Jie mano, jog jeigu jie nieko nedaro fiziškai, tai viskas gerai. Vienok nēra didesnēs klaidos. Iš visų saužagystēs rūšių, šitokia protiška saužagystē yra blogiausia, kenksmingiausia ir greičiausiai galinti privest prie neurastenijos ir lytiško nusilpimo. Kadangi atsiekimui sēklos išsiliejimo protišku veikimu—minčia—reikalinga didžiausis lyties organų įsitempimas ir labai smarkus nervų suerzinimas, todēl aišku, jog tas neišvengiamai užkenkia lyties organams ir nervų sistemai.

Protiškos saužagystēs reikia kiek galint vengti, ir jeigu turi atsiduot saužagystei, jeigu ypata yra persilpna, kad visiškai nuo jos susilaikyti, tuomet fiziškas būdas yra tinkamesnis, nes daug mažiau užkenkia kūnui ir protui.

Aštuntas Skyrius.

POLLIUCIJOS ARBA NAKTINIAI IŠSILIEJIMAI.

POLLIUCIJOMIS arba naktiniais išsiliejimais vadiname išvarvėjimą sēklos miegant. Išsiliejimas paprastai įvyksta sapnuojant kokį lytiškai erzinantį sapną. žmogus sapnuoja, būk jis žaidžia, glamonējasi arba turi lytišką susinešimą su kitos lyties ypata. Apgavikai šundaktariai labai perdeda blogas polliucijų pasekmes, taip lygiai, kaip jie daro su saužagystēs pasekmēmis; jie tvirtina, būk polliucijos neišvengiamai veda prie lytiško nusilpimo, atminties nustojimo, protiško ir fiziško suirimo ir prie beprotystēs. Iš kitos pusēs, tūli gydytojai stengiasi perdaug sumažinti blogas polliucijų pasekmes. Štai jums teisingas dalykų stovis:

Jeigu jums atsitinka polliucija sykį į mēnesį, sykį į tris arba dvi savaites arba net sykį į savaitę, ir jeigu sekančią dieną jūs nesijaučiate silpnu ar pailsusiu, tai galite visai nesirūpinti. Tokios polliucijos,—fiziologiškos arba normališkos polliucijos. Sēklinēs dūdukēs ir sandēliai (*ampullae*) perdaug prisipildo sēkla ir pastaroji turi rast sau išeigą. Bet jeigu naktiniai išsiliejimai įvyksta tankiau, negu sykį į savaitę, tuomet jie yra nenormališki arba patologiški ir jūs privalote negaišuojant pasitarti

su sąžiningu gydytojum. Tas reikalinga, nors jūs visai gerai ir našiai jaustumetēsi, nes pavojus yra tame, jog tie išsiliejimai gali tapt kaip ir *įpratimu*, taip jog toliau jie atsikartos kas naktį arba net kelis sykius į naktį. Iš kitos pusēs, jeigu patēmijate, jog naktiniai išsiliejimai žymiai jumis silpnina, tai tuojaus turite kreiptis pas gydytoją, nepaisant, kaip retai jie neatsitiktų. Taigi, jei polliucijos atsikartoja tik sykį į dvi ar tris savaites, bet jei jūs blogai po to jaučiatēsi, jūs turite gydytis ir pildyti gydytojo patarimus.

Jeigu polliucijų negydyti, tai gali apsireikšti gana blogi simptomai (ženklai). Paveizdan, ligonis, kurį vargina perdaug tankųs naktiniai išsiliejimai, gali jaust galvos skaudējimus, pakaušio sopējimus, silpnumą kaklo raumenįse ir nugaroj ir negerumą kojų tarpe po lytiškais organais. Jis gali skųstis, jog tankiai prieš akis kaip-ir plaukioja tamsųs taškai, o kartais aplink jo akis gali rastis juodi ratai. Ligonio liežuvis paprastai yra apdengtas plēve, jis arba visai neturi noro valgyt, arba perdaug valgo, jo viduriai užkietēję, nor kartais užkietējimą pakeičia perdidelis paleidimas; kartais jį vargina širdies pykimas, vēmimas, smarkus riemuo. Tie vidurių sugedimai gali būt priežasčia didelio sukūdimo. Ligonis nepajiegia lipti laiptais arba pabēgējus kiek tuoj uždūsta. Tankiai pas tokius ligonius yra įsigalēję̨s širdies mušimas, kuris atsikartoja nuo menkiausio fiziško darbo, nuo pasilenkimo, po valgymo, po menkiausio protiško susijudinimo, arba po kiekvieno sēklos nubēgimo. Abelnai, ser-

gantis nuolat jaučiasi pailsęs ir be energijos; popiečiais jis tankiai jaučia karštį ir sunkumą kojose, ir kartais gali jausti mēšlungiškus skaudumus kiaušinēliuose.

Tačiaus, nors tie fiziški apsireiškimai jau gana blogi, protiški apsireiškimai gali būt dar blogesni. žymiausiu apsireiškimu yra *koncentracijos trūkumas,* negalējimas vienodai ir nuolat dirbti kokįnors darbą. Ypata, kurią kankina tankios naktinēs arba dieninēs polliucijos ir nuolatinis sēklos varvējimas (*spermatorrhea*), retai kada tegali užimti vietą, kur reikalaujama nuolatinio protiško įsitempimo ar vadovavimo. Ji gali dirbti, taip sakant, šūksniais ir gerai atlikti darbą, bet ji negali dirbti nuolat. Laiks nuo laiko tokio žmogaus mintis tartum kokia migla užkloja ir tokiose valandose jis jaučiasi, sulyg jo paties žodžių, "niekam netinkančiu."

Kitas žymus apsireiškimas yra *"trūkumas ambicijos",* noro prasisiekti augščiau už kitus. Tai nēra tuščias žodis,—jis išreiškia tikrąjį dalykų stovį. Ligonis nepaiso, kas atsitiks; jis nepaiso ar jam pasiseks ar ne; jis yra "persisotinęs" gyvenimu. Kitas gąsdinantis apsireiškimas yra *nustojimas atminties.* Aš visuomet atydžiai tyrinējau atminties nustojimo atsitikimus pas tuos žmones, kurie dēlei kokių-nors priežasčių turi perapstų sēklos nustojimą. Tas aiškiaus už viską parodo, kaip artimas ryšys tarpe smegenų ir lyties organų. *Perapstus* aikvojimas gyvastinio skystimo neišvengiamai atsiliepia ant smegenų. Įdomiausia tas, jog, kaip

greit pasiseka sustabdyt polliucijas ar nuolatinį sēklos varvējimą, atmintis vēl pasitaiso.

Kaip matome, pertankių polliucijų pasekmēs gali būt ir labai blogos, ir tie, kurie, norēdami užlaikyti jaunikaitį "nekaltu", stengiasi sumažinti tų blogų pasekmių svarbą, yra taip-pat neteisingi, kaip ir apgavingi gydytojai, kurie stengiasi tas blogas pasekmes perdaug padidinti. Aš atkartoju, jog į naktinius išsiliejimus, jei tik jie kiek tankiaus atsikartoja, reikia atkreipti atydą. Jie turi būt gydomi.

Gydymas yra dvejopas:—vaistais ir hygiena. Gydymą vaistais turime pavest gydytojui; hygieniškas gi gydymosi yra kiekvienam suprantamas ir užsiveria vengime viso ko erzinančio: alkoholio visai negalima vartot jokiame pavidale, kavos ir arbatos taipgi geriaus visai nevartoti. Vakarais reikia stengtis kuomažiausiai skystų valgių valgyti ir prieš-pat gulant reikia nusišlapinti. Labai gerai prisipratint pabust vidurnakty dēl nusišlapinimo, nes perdaug pilna pūslē tankiai yra priežasčia polliucijų. Niekuomet nereikia leist viduriams užkietēti. Pilna išeinamoji žarna, spausdama prostatišką gilę ir sēklų kanalus, gali padaryt sēklos nubēgimą. Todēl, jeigu viduriai bent kiek užkietēję, reikalinga vakare išplaut išeinamąją žarną su tam-tikra šmirkštyne. Šienikas (matracas), ant kurio miegama, turi būt gana kietas ir reik priprasti miegot ant šono, geriausiai ant dešiniojo. Stengkitēs negulēt ant nugaros. Galite apsijuosti ploną rankšluostį su mazgu ties nugaros viduriu; tas pažadins

jus, jei miegodami atsiversite ant nugaros. Apsiklojimas privalo būt lengvas, bet kojas užsiklokite kuo-nors šiltesniu, nes *kojos* turi būt šiltos. *Šaltos kojos neretai yra polliucijų priežasčia.* Kaip reikalinga vengti fiziškų susierzinimų, taip lygiai turite vengti visokių protiškų susierzinimų. Pernieką bus jūsų gydymos ir veltui tikėsitėsi sustabdyti polliucijas, jeigu tuomi-pat laiku žaisite su merginomis, šoksite naujausius šokius, skaitysite begėdišką arba erzinančią literaturą, žiūrėsite papiktinančius lošimus teatruose, arba abelnai užimsite savo mintis lytiškais dalykais.

Aš nenoriu, kad jūs mane neteisingai suprastumėt. Jūs neprivalote manyti, jog polliucijas visuomet galima medikališku ar hygienišku būdu išgydyti. Tačiaus daugumoj atsitikimų tą galima padaryti. Atsitikimuose, kur minėtas gydymas negelbsti, turime griebtis kitoniškų priemonių. Kartais esame priversti patarti normališkus lytiškus susinešimus.

DIENINĖS POLLIUCIJOS. Jeigu polliucijos įvyksta naktį arba miegant, tai jos vadinasi naktinėmis polliucijomis; jeigu gi jos įvyksta dienos laike arba nemiegant, tai vadinasi dieninėmis. Dieninės policijos atsitinka žmonėms, kurių lytiški organai yra nusilpninti pertankia saužagyste arba tankiomis naktinėmis polliucijomis. Atsiradus dieninėms polliucijoms, ligonis nevilkinant turi kreiptis prie gero specialisto.

SPERMATORRHEA vadinasi sėklos varvėjimas. Tai yra toks stovis, kuomet ligoniui nuolat arba

veik nuolat, nuo menkiausio įsitempimo ar susijudinimo, išvarva keletas lašų sēklinio skystimo; tūluose atsitikimuose varvējimas yra veik nuolatinis. Tai yra labai blogas padējimas ir toksai ligonis reikalauja labai rūpestingo gydymo. Tačiaus tokis blogas stovis *labai retai* apsireiškia. Daugelis ligonių labai nugąstauja, manydami būk jiems varva sēklinis skystimas, kuomet ištikrųjų varva prostatiškas skystimas arba kokis kitas skystimas iš šlapinimosi kanalo gilių. Jeigu žmogui išvarva keletas lašų sēklos, kuomet jis stengiasi išvaryt vidurių išmatas (mēšlą), arba baigiant šlapintis, tai tas yra daug mažiau pavojinga, negu tikrasis sēklos varvējimas; tačiaus ir tokie apsireiškimai reikalauja atydaus gydymo.

Devintas Skyrius.

LYTIŠKAS SILPNUMAS.

KAD turēti pilną lytišką pajiegą, tai yra, kad galēti tinkamai atlikti lytišką aktą—susinešimą, su pilnu vyrui ir moteriai užsiganēdinimu, reikalinga keletas faktorių. Iš vyro pusēs reikalinga štai kas: (1) Normališkas lytiškas pageidimas, ką mes vadiname normališku gašlumu (*libido*); (2) Varpa turi galēti pilnai sukietēti; (3) Užbaigimas lytiško akto, arba taip vadinamas sujušimas, (*orgasm*), kada varpa išleidžia sēklą, neprivalo įvykti pergreitai, tai yra, vyras turi galēti tęsti susinešimą tol, kol moteris yra pilnai užganēdinta; (4) Vyras turi patirti žymiai malonų, gašlų jausmą kaip laike susinešimo, taip ir laike sēklos išleidimo. Jeigu kuris-nors tų faktorių yra silpnas arba visai dingęs, tai vyras vadinamas lytiškai silpnu arba bejiegiu. Tasai silpnumas gali būti dalinis arba visuotinas, laikinis arba nuolatinis. Kartais tik vieno faktoriaus trūksta, kartais du ar trįs, ar visi keturi gali būt sugedę.

Štai svarbiausios lytiško nusilpimo rūšįs, su kuriomis mums tenka susitikt. (1) Neturējimas lytiško pageidimo. Sergantis skundžiasi, jog neturi jokio patraukimo prie moterų ir visai nesirūpina apie lytiškus susinešimus. Jo varpa gali

pakilti, bet jei jis atlieka lytišką susinešimą, tas aktas nesuteikia jam jokio malonumo. (2) Tokis-pat, kaip pirmosios rūšies, tik, apart neturējimo lytiško pageidimo, jo varpa visai neturi jiegos pasikelti. (3) Turi normališką arba net perdidelį pageidimą, bet varpa visai negali pasikelti. (4) Turi normališką pageidimą, varpa gali normališkai pasikelti, bet sēkla *išsilieja pergreit ir pirm laiko,* vos tik pradējus susinešimą arba dargi nespējus kaip reikiant pradēti. (5) Ligonis turi normališką pageidimą, varpa normališkai pasikelia, sēkla normališkai išsilieja (nors paprastai išsiliejimas įvyksta pergreit), bet jis skundžiasi, jog lytiškas susinešimas nesuteikia jam jokio malonumo; sēklai išsiliejant jis visiškai *nieko nejaučia.* Kartais yra dar blogiau, nes vieton visiškai nieko nejaust, ligonis jaučia varpoj skaudų deginimą. (6) Pageidimas normališkas, varpa gerai pasikelia, bet išsiliejimas taip ilgai užsitęsia, jog abu dalyvaujanti visiškai pailsta, arba išsiliejimas visai neįvyksta. (7) Vyras neturi pageidimo, varpa nepasikelia, sēkla neišsilieja, o jeigu kokiu-nors būdu įvykinti šiokį-tokį išsiliejimą, tas nesuteikia jam absoliutiškai jokio malonumo. Tokiam žmoguj lytis neekzistuoja.

Tokios tai yra septynios lytiško silpnumo rūšįs, bet mums tankiausiai prisieina turēt reikalą su trečios ir ketvirtos rūšies apsireiškimais. Gi, iš tų dviejų rūšių, ketvirtoji rūšis, tai yra, pirmlaikinis išsiliejimas, yra labiausiai išsiplatinusi.

Abelnai mes skirstome lytišką nusilpimą į du

skyriu: organišką ir psichišką. Organiškame nusilpime galima rast aiškiai suprantamą priežastį, kaip, paveizdan, sutinimą, kokią-nors kiaušinėlių ligą, prostatiškos gilės nesveikumą, ir t. p. Psichiškame nusilpime priežastis tankiai slepiasi ligonio smegenįse; jisai ištikrųjų nėra nusilpęs, bet jis bijosi arba įsivaizdina, būk esąs nusilpęs. Pirmąjame atsitikime gydymas turi būt medikališkas, kaip ir bile kokios reališkos ligos; antrąjame atsitikime tankiai užtenka vien protiško arba psichiško gydymo. Jeigu nusilpimo priežasčia yra senatvė, tai tas vadinama senatvės nusilpimu; senatvės nusilpimas yra fiziologiškas, t. y., paeinantis nuo abelno viso kūno senumo ir nusidėvėjimo.

NUSILPIMO PRIEŽASTĮS.

SAUŽAGYSTĖ yra labai išsiplatinusia nusilpimo priežasčia, kadangi, kaip aš pirmiau nurodžiau, veik kiekvienas vyras pradeda savo lytišką veikimą saužagyste. Nors tasai paprotis, jeigu prasidėjęs jau suaugus ir nepertankiai praktikuojamas, daugumoj atsitikimų nepalieka jokių blogų pasekmių; tačiaus nėra jokios abejonės, jog, įgijus tą paprotį nuo dešimties, dvylikos ar keturiolikos metų ir perdaug jam atsiduodant, jis gali privest prie dalinio arba visuotino, laikinio arba nuolatinio nusilpimo.

POLLIUCIJOS. Retai arba vidutiniškai atsitinkančios polliucijos yra nepavojingos. Tačiaus, jeigu jos atsikartoja labai tankiai ir jei jų negydyti, jos gali galų gale privest prie lytiško nusilpimo.

PROSTATIŠKOS GILĒS NESVEIKUMAI. Sutinus ar kaip kitaip nesveika prostatiška gilē tankiai, nors ne visada, esti nusilpimo priežasčia.

ŠLAPINIMOS KANALO SUTINIMAI toje dalyje, kuri yra prostatiškos gilēs vidury, tankiai yra nusilpimo priežasčia, ypač kur nusilpimas apsireiškia pirmlaikiniais išsiliejimais.

GONORRHEA. Gonorrhea arba triperis yra viena svarbiausių lytiško nusilpimo priežasčių ir tuo atžvilgiu užima pirmą po saužagystēs vietą. Tačiaus, pati gonorrhea tiek nekenkia, kiek jos pasekmēs. Kaip būdama priežasčia sēklinių dūdukių ir kiaušinēlių uždegimo gonorrhea yra viena svarbiausių nevaisingumo priežasčių, taip būdama priežasčia šlapinimosi kanalo ir prostatiškos gilēs sutinimo ji yra vienu svarbiausių faktorių lytiškame nusilpime ir pirmlaikiniuose išsiliejimuose.

SUSITRAUKIMAS ŠLAPINIMOSI KANALO. Šitoji gonorrheos pasekmē taipgi tankiai yra priežasčia dalinio lytiško nusilpimo, tai yra, neatsakančio pasikēlimo ir pirmlaikinio išsiliejimo.

ORGANIŠKOS PRIEŽASTYS. Atsitinka kartais tūli organiški apsireiškimai varpoje ir kiaušinēliuose, kurie padaro lytišką susinešimą fiziškai negalimu arba labai sunkiai atliekamu arba bent neužganēdinančiu. Tokiais apsireiškimais yra, paveizdan, prigimtas neturējimas varpos arba jos nustojimas iš priežasties kokios-nors ligos; perdidelis varpos išaugimas (*hypertrophy*), kuomet varpa yra taip didelē, jog negali įtilpti į gimdymo kanalą (vaginą); sutinimai ir skauduliai; išsikraipymai, kuomet var-

pa yra susisukus ar įvairiai susilanksčius, taip jog susinešimas yra sunkus arba negalimas. Atsitikimuose, kur šlapinimosi kanalas išeina varpos viršuj arba apačioje, vieton išeiti gale, kaip turi būti, tas paprastai, nors nevisuomet, esti lytiško silpnumo priežasčia.

KIAUŠINĒLIŲ NENORMALIŠKUMAI. Visiškas prigimtas neturējimas kiaušinēlių yra priežasčia neturējimo lytiško pageidimo ir lytiško silpnumo. Tas pats yra veik visuose atsitikimuose, kur abu kiaušinēliu randasi pilve, o ne tam-tikrame maišiuky, kaip paprastai.

KIAUŠINĒLIŲ SUNYKIMAS. Jeigu kiaušinēlių sumažējimas, sunykimas (*atrophy*) įvyksta iš abelnos kūno ligos arba iš vietinio nesveikumo, arba iš saužagystēs ar pertankių lytiškų susinešimų, tai tas gali būt priežasčia nustojimo lytiško pageidimo ir nusilpimo. Tačiaus tas nevisuomet atsitinka, jeigu netekti kiaušinēlių per kokį nelaimingą atsitikimą arba kastraciją. Aplamai kalbant, kiaušinēlių netekimas neveda prie visuotino lytiško nusilpimo. Manymas, būk eunuchai (*kastruoti vyrai*) negali turēt lytiškų susinešimų, pasirodē esąs klaidingu. Tūli kastratai yra lytiškai daug drūtesni, negu normališki vyrai.

HYDROCELE arba vandenuotas mašnelēs sutinimas gali, kartais, būti mechaniška nusilpimo priežasčia.

RUPTURA arba patrūkimas, jeigu atsitinka mašnelēj arba artimai, tankiai pasidaro mechaniš-

ka lytiško nusilpimo priežasčia. Varpa lieka permaža ir yra veik visiškai paslēpta mašnelēs masoje.

VARICOCELE arba išsiplētimas kraujagyslių paprastų žmonių mintįse visada laikoma nusilpimo priežasčia. Šitokį įsitikrinimą palaiko ir platina visoki šundaktariai, kurie visuomet "atranda" mašnelēs kraujagyslių išsiplētimą, nors to ir visai nebūtų, ir kurie pataria operaciją, kaipo geriausią nuo to ir kitokių lytiškų negerumų pagelbą. Tačiaus, jei tas gyslų išsiplētimas pasidaro labai didelis, tai jis gali būt nusilpimo priežasčia, bet toji liga paprastai menkai teprisideda prie lytiško nusilpimo.

PROSTATIŠKOS GILĒS LIGOS. Įvairųs prostatiškos gilēs nenormališkumai, kaip tai perdidelis jos išaugimas, sutinimas arba uždegimas, gali vest prie lytiško nusilpimo. Prostatiškos gilēs uždegimas paprastai tik laikinai sugadina lytiškas pajiegas, ir kaip greit tasai uždegimas prašalintas,—dingsta ir nusilpimas. Verta žinoti, jog, prostatiškai gilei sugedus, lytiškos pajiegos gali nusilpnēti arba gali įvykti pirmlaikiniai išsiliejimai, *bet tuo pačiu laiku* lytiškas noras gali žymiai pasididinti.

PHIMOSIS, t. y., susiaurējimas odos ant varpos galo, gali žymiai užkenkti atsakančiam lytiško akto atlikimui. Tankiai tas yra priežasčia pirmlaikinių išsiliejimų. Taip-pat veikia ir visoki nešvarumai, kurie susirenka po liuosąja oda aplink varpos galvutę; ir neretai pasitaiko tų nešvarumų rasti netikētinai daug.

AMŽIUS, suprantama, yra labai svarbus fakto-

rius, nes visi vyrai lytiškai nusilpsta, jei tik užtektinai ilgai gyvena. Bet jeigu mes bandysime atsakyt į klausimą, kokiame amžiuje vyrai lieka bejiegiais, kokiame amžiuje silpnumas yra fiziologišku, normališku, pasirodys, jog stačias atsakymas negalimas; nes lyties dalykuose labiau, gal, negu kur kitur, kiekvienas žmogus yra skirtingas.

Daugely vyrų lytiškos pajiegos pradeda mažėti nuo keturiasdešimtų metų ir iki penkiasdešimtų —visiškai užgęsta. Daugelis vyrų, pasiekę penkiasdešimtis ir penkias-dešimtis-penkis metus, yra taippat drūti lytiškai, kaip ir turėdami tik trisdešimts metų; gi, nemaža vyrų dalis išlaiko savo vyriškumo jiegas ir lytišką pageidimą iki šešiasdešimts-penkių, septyniasdešimts-penkių metų ir net ilgiaus.

LYTIŠKI IŠDYKAVIMAI. Lytiškas išdykavimas, tai yra perdaug tankųs susinešimai ar kitoki lytiški žaidimai, gali būt nusilpimo priežasčia. Tą paliūdyti gali kiekvienas gydytojas, kuris gydo lytiškas ligas. Ant laimės, veik visuose tokiuose atsitikimuose nusilpimas yra tik laikinis, nors buvusis pirmiau lytiškas drūtumas gali ir nebesugrįžti. Paprastai, visuotinas lytiškas atsilsis ir atsakantis, organizmą stiprinantis, gydymas, prašalina veik visas išdykavimo pasekmes. Tačiaus tas yra galima tik jei ligoniai yra suaugę vyrai; vaikams gi lytiški išdykavimai gali ant visada užkenkti, — padaryt juos lytiškais bejiegiais. Aš žinau atsitikimų, kur labai jauni vaikai (aštuonių, dešimties, dvylikos ir keturiolikos metų) buvo ištvirkusių auklių ir tarnaičių pripratinami ir verčiami atlikinėti susineši-

mus po keletą sykių į dieną. Vėlesniame amžyje daugelis tų vaikų pasiliko ant visada bejiegiais ir jų negalima išgydyti. Niekas tiek nekenkia lytiškiems organams, kiek pirmlaikinis jų varginimas. Išdykavimas, kuris subrendusiam žmogui menkai arba tik laikinai užkenkia, nesubrendusius vaikus priveda prie baisaus ir kartais nepataisomo suirimo.

LYTIŠKAS ALKIS. Aš esu giliai įsitikrinęs, jog ilgas prisilaikymas arba pasninkas nuo visokio lytiško užsiganēdinimo gali privest prie dalinio arba visuotino, laikinio arba nuolatinio lytiško nusilpimo.

Gamta neleidžia mums su jąja žaisti. Jinai neleidžia jokiam organui pasilikt be veikmēs, be darbo. Neatliekančius savo pareigų organus ji naikina, bet nors organai ir nesunyktų, jų veikimas ir jiegos nusilpsta arba ir visai pražūsta.

PERTRAUKIAMAS SUSINEŠIMAS (*Coitus Interruptus*). Koktus paprotis išimti varpą arba pertraukti susinešimą prieš-pat sēklai išsiliejant, kuomet abiejų dalyvaujančių nervai pasiekia augščiausį sujušimo laipsnį, yra vienas nuodingiausių civilizacijos vaisių. Tas yra priežasčia nesuskaitomų melancholijos ir neurastenijos atsitikimų ir yra neabejotina lytiško nusilpimo priežasčia.

Tūli vaistai, kaip opiumas, morfina, kokainas, tabakas, kenksmingai atsiliepia ant vyro lytiškų pajiegų. Perdaug didelis riebumas, paprastai, yra gana kenksmingas lytiškai jiegai. Alkoholizmas, tai yra, nuolatinis ir apstus vartojimas alkoholio visokiuose pavidaluose, taipgi kenkia. Apart to,

galima paminēt dar sekančias lytiško silpnumo priežastis.

Rūpesnis. Aš skaitau rūpesnį vienu žymiausių lytiško silpnumo faktorių. Yra gerai žinoma, jog didelis ir ilglaikinis rūpesnis labiau, negu kas kitas, sumažina arba visiškai panaikina lytišką norą. Tačiaus, ne taip visiems žinoma, jog rūpesnis gali laikinai nusilpninti lytiškas pajiegas, o kartais tasai silpnumas gali pasilikt ant visados. Vienok, daugumoj atsitikimų nusilpimas išnyksta, kaip greit išnyksta jo priežastis—rūpesnis. Bet pilnas lytiškų jiegų sugrįžimas reikalauja daugelio bandymų ir atsakančio supratimo, ir ne taip jau greit įvyksta.

Išgąstis. Smarkus išgąstis kartais gali padaryt laikinį nusilpimą, bet tik tokis išgąstis, kuris kaip-nors rišasi su lytišku veikimu. Mums žinomas atsitikimas, kaip tūlas vyriškis liko išgąsdintas laike susinešimo ir paskui veik visą metą buvo lytiškai bejiegis. Kada-tik jis rengdavosi atlikt lytišką aktą, jam prisimindavo ta naktis (kada jis tapo išgąsdintas) ir pakilusi·varpa tuoj nusilpnēdavo.

Protiškas Veikimas. Gamta nedaleidžia tuo pačiu laiku aikvoti protiškas ir fiziškas jiegas, todēl žmonēs, kurie visą laiką užsiēmę įtemptu protišku darbu, veik visuomet yra silpni lytiškai. Tas paliečia grynai intellektuališką, protišką darbą — matematiką, gamtos mokslą, tyrinējimus, filosofiją, ir t. p. Nusilpimas ypač apsireiškia tokiuose, kurie kūnu ir dvasia atsidavę kokių-nors "problemų" išrišimui. Medikališkas tyrinētojas pasakojo man, jog,

kada buvo užsiėmęs tūlu klausimu, kuris užimdavo visą jo atliekamą laiką, jis visiškai buvo praradęs kaip norą lytiškų susinešimų, taip ir pajiegas, ir tas tęsėsi virš aštuoniolikos mėnesių. Darbavimos dailės srityje—poezija, teatrališkas veikimas, skulptura, piešimas, ir t. p., turi visai priešingą įtekmę; jie padidina lytišką norą ir, regis, net lytišką pajiegą.

Didelis Noras labai tankiai yra priežasčia pirmlaikinio išsiliejimo. Tasai didelis noras tankiai apsireiškia pirmą ženybų naktį, jeigu pora labai ilgai buvo susižiedavus. Prie progos verta pasakyt žodį apie ilgai tęsiamus susižiedavimus, kaipo lytiško nusilpimo priežastį. Jie yra kenksmingi ne vien tuomi, jog sukelia didelį norą—tas yra tik laikinis negerumas,—bet jie gali privest prie didesnio ar mažesnio nuolatinio nusilpimo, kas įvyksta iš didelio prostatiškos gilės pritvinimo per neužganėdintą norą.

Aš gana plačiai apkalbėjau lytiško silpnumo priežastis, kadangi žinojimas priežasčių pagelbės jums tos ligos išvengti. Saugokitės, jei galite, visų priežasčių, kurios veda prie nusilpimo ir išvengsite to padėjimo, kuris daugybę žmonių padaro nelaimingais ir suardo daugybę šeimynų.

Dar vienas patėmyjimas. žinodami skaitlingas lytiško silpnumo priežastis, jūs aiškiai suprasite melagingą apgaulingumą tų šundaktarių, kurie žada išgydyti jus kokiomis pilėmis. Kiekvienas gydytojas ar šundaktaris, kuris prižada per laiškus išgydyt jus nuo lytiško nusilpimo (jie tą tankiau-

siai vadina nustojimu vyriškumo), nematęs ir neištyręs jūsų tikro padėjimo, yra išnaudotojas, kuriam rūpi vien-tik jūsų pinigai. Saugokitēs tų siurbēlių.

Lytiško nusilpimo gydymas yra begalo sudētinis, labai keblus ir reikalauja net iš kompetentiško ir patyrusio gydytojo viso jo gabumo ir atsidējimo. Reikia pripažint, jog net paprastas teisingas gydytojas nevisuomet gali pasekmingai svarbesnius nusilpimo apsireiškimus išgydyti. Jeigu taip, tai kaip galima tikētis išsigydyt pas kokį nežinēlį plačiai besigarsinantį šundaktarį, kuris apsiima net per laiškus išgydyti?

Dešimtas Skyrius.

LYTIŠKOJI NEURASTENIJA.

LYTIŠKA neurastenija yra viena iš labiausiai išsiplatinusių ligų ir ja sergančių skaitlius nuolat didinasi. Ši ilga apima visą sergančiojo kūną, taip jog veik nēra nei vieno organo, kuris būtų liuosas nuo aiškių ligos žymių. Ne vien ligonio kūnas, bet ir jo mintįs, jo dvasia yra giliai liga perimtos. Tai yra iš lytiškų priežasčių paeinantis *visuotinas kūno ir nervų persidirbimas ir nusilpimas.*

LYTIŠKOS NEURASTENIJOS PRIEŽASTĮS.

Lytiškos neurastenijos priežastįs, trumpai sakant, yra sekančios: (1) Perdidelis lytiškų organų varginimas arba kokia-nors tų organų liga. (2) Mūsų civilizacija. (3) Paveldējimas arba perdavimas nuo tēvų vaikams.

Prie pirmo skyriaus priskaitoma pagal jų svarbos: saužagystē, polliucijos ir nuolatiniai sēklos varvējimai, pertraukiamas susinešimas, visiškas neturējimas lytiškų susinešimų, gonorrhea su įvairiais jos nesveikumais, ypač šlapinimosi kanalo ir prostatiškos gilēs uždegimu, ir besotiškas lytiškas veiklumas. Prie antro skyriaus aš priskaitau viską, kas nualina ir džiovina nervų sistemą, ir kas

pirm laiko pažadina ir nuolat dilgina ir erzina lyties instinktą. Ankstybas mokinimosi amžius, perdaug įtemptas studijavimas, tankiai atkartojami ekzamenai (tie ypač yra kenksmingi) ; ilgos valandos dirbtuvėse, kova už duonos kąsnį, dar bjauresnė, nervus ardanti, kova už karjerą, už iškilimą, nuolatinis stengimosi įgyti daugiau ir daugiau pinigų, arba daugiau garbės, stengimosi pragarsėti; mūsų teatrališki perstatymai, mūsų dorųjų moterų dažymosi ir viliojanti aprėdalai, nedorųjų gatvinių moterų pasiūlymai, blogi draugai mokyklose ir ištvirkę abiejų lyčių pažįstami—tas viskas prirengia dirvą lytiškai neurastenijai.

Bet blogesniais už visas minėtas priežastis yra mūsų morališkai-religiški įstatymai, kurie paliečia lyties instinktą. Tie įstatymai kiekvieną lyties apsireiškimą apdengia paslaptingumu, ir užganėdinimą to instinkto be apsivedimo apsupa didelėmis ir *pažeminančiomis* kliūtimis. Prislėgimas kiekvieno lyties apsireiškimo yra viena svarbiausių lytiškos neurastenijos priežasčių.

Kaslink paveldėjimo,—aš nepriduodu tam didelės svarbos. Paveldėjimo rolė ligų platinime esti labai perdedama. Tačiaus reikia pripažinti, jog neurotiškų ar kitaip sugadintų tėvų vaikai lengviau gali pasiduot kokiam-nors lytiškam nenormališkumui, kuris gali privest prie lytiškos neurastenijos. Be to, kenksmingumai, kurie sveikų tėvų vaikus labai menkai užgauna, nesveikų tėvų vaikus gali nepataisomai sugadinti.

Lytišką neurasteniją galima padalinti į tris

laipsnius. Pirmame laipsny vien tik lytiški ir šlapinimosi organai esti ligos paliesti. Apsireiškia įvairųs negerumai laike susinešimų ir šlapinantis, skaudējimai palei lytiškas dalis ir pačiuose lyties organuose. Antrame laipsny neurozis (*nervų nesveikumas*) pasiekia nugarkaulio smegenis ir ligonyje pasirodo įvairųs nugarkaulio nesveikumų ženklai. Trečiame laipsnyje matome jau visišką neurasteniją. Įvairių laipsnių simptomai (*ženklai*) paprastai esti susimaišę ir tankiai antro ir trečio laipsnio ženklai pasirodo anksčiaus, negu pirmojo.

Lytiškos Neurastenijos Ženklai.

Lytiškos neurastenijos ženklai (*simptomai*) yra nepaprastai skaitlingi. Juos galima padalinti į lytiškus, šlapinimosi, nervų, kraujo, skilvio ir psichiškus arba smegenų.

Lytiški ženklai. Lytiškos sistemos suirimai lošia lytiškoj neurastenijoj svarbią rolę. Ligonis skundžiasi esąs bejiegis ir jo organai esą susitraukę, sunykę. Išrengę ligonį, atrandame varpą labai mažytę, susitraukusią, kartais taip "įtrauktą", jog vos tik matoma, šaltą ir kietą. Kiaušinēliai yra arba normališko didumo, arba, sunkesniuose ligos apsireiškimuose, ypač jei neurastenija paeina iš perdidelēs saužagystēs, žymiai sumažēję. Jie paprastai esti labai jauslųs ir skaudųs, kartais ant tiek, jog, lengvai suēmus juos pirštais, ligonis mirtinai išbalsta, veidas aprasoja šaltu prakaitu, ir kartais net apalpsta.

Polliucijos atsikartoja tankiai, bet yra silpnos

ir nepilnos; ligai progresuojant, išsiliejimai atsikartoja ir dienos laike, o kartais atsiranda nuolatinis sēklos varvējimas. Nusilpimas esti arba visuotinas, taip jog varpa visai negali sukietēti, arba dalinis, kada varpa gali šiek-tiek sukietēti, bet greit vēl susileidžia. Sēklos išsiliejimas daugumoj atsitikimų įvyksta pirm laiko, paprastai dar pirm įdēsiant varpą. Sēklai išsiliejant, ligonis jaučia deginantį, tvilkinantį jausmą. Malonus jausmas, kurį sveikas vyras jaučia sēklai išsiliejant, neurastenikams nežinomas, ir deginimas, kartu su sekančiu po susinešimo energijos nupuolimu, padaro susinešimą labai nemaloniu darbu.

Ligoniai tankiai skundžiasi, jog jaučia nesulaikomą norą saužagiauti. Gali išrodyt keista, jog saužagystē, kurią mes nurodēme esant viena neurastenijos *priežasčių*, čionai skaitoma neurastenijos *ženklu* arba pasekme. Tačiaus tame nēra nieko nepaprasto. Daugely ligų, ir ypač lytiškuose suirimuose, pirmutinē priežastis vēliaus tampa vienu ligos ženklų. Saužagystē yra viena svarbiausių lytiškos neurastenijos priežasčių; bet kuomet saužagystē priveda prie neurastenijos,—ligonio valia lieka nusilpninta ir jis gali tapti bejiegiu to papročio vergu.

Ant tūlų neurastenikų lytiškas susinešimas labai žymiai atsiliepia. Po susinešimo jie visą dieną arba keletą dienų, o kartais net keletą savaičių, jaučiasi visiškai pailsę, kaip protiškai, taip ir fiziškai. Jų smegenįs yra nuvarginti, jie nepajiegia apie ką-nors įtemptai mąstyti, jų kojos yra silpnos,

vaikščiodami jie greit pailsta ir gauna širdies mušimą.

Apart įvairių negerumų, kurie apsireiškia laike lytiškų susinešimų, yra dar daugel apsireiškimų, kurie, kaip ligoniui, taip ir gydytojui, yra labai įkyrųs. Varpos ir mašnelēs oda pasidaro nepaprastai jausli ir ligonis tankiai jaučia duriančius ir mēšlungiškus skaudējimus. Ligonis paprastai labai bijosi šalčio. Kiaušinēliuose ir prostatiškoj gilēj taipgi tankiai jaučiasi skaudējimai. Kartais skaudējimai yra ūmųs, perdurianti ir tęsiasi tik vieną sekundą, kartais jie labai ilgai prasitęsia ir gali apimti prostatišką gilę, inkstus, kojas ir net kojų letenas. Kartais užeina smarkus lytiškų dalių niežējimas, nors ir atydžiausis tyrinējimas neparodo nieko, kas galētų būt to niežējimo priežasčia. Tūluose atsitikimuose niežējimas, vietoj lytiškų dalių, apima mēšlinio kanalo pakraščius.

Netvarka Šlapinimosi Organuose. Neurasteniko šlapinimosi organuose apsireiškia didelē suirutē. Sergantieji šlapinasi labai tankiai, ypač dienos laike. Kartais jiems prisieina ir nakties laike keltis dēlei nusišlapinimo, bet tas atsitinka tik, kada liga perdaug įsivyravus. Paprastai, tokie ligoniai naktimis gerai miega ir nereikalauja šlapintis, ir tas yra vienu charakteringų ženklų, kurie skiria neurastenišką šlapinimosi, nuo tankaus šlapinimosi kitokiose ligose. Tūli ligoniai turi šlapintis kas valandą, net kas dešimts ar dvidešimts minutų. Po kiekvieno nusišlapinimo, šlapumas nekurį laiką dar varva ir ligonis nesijaučia atsakančiai nusi-

lengvinęs. Jiems visada jaučiasi, jog pūslėje užsilieka dalis šlapumo, kurio jie negali išleisti. Pačiame šlapume įvyksta žymios permainos. Ligos pradžioj šlapumo išeina, paprastai, labai daug ir jis yra balsganos spalvos ir labai lengvas. Vėliaus, šlapumo išeina daug mažiau, negu sveikam žmogui, bet jis yra tamsios spalvos ir sunkus.

SKAUSMAI IR GĖLIMAI. Skausmai nugarkaulyje ir visoj nugaroj yra vienu tankiausių ir įkyriausių neurastenijos ženklų. Tankiausiai tai nėra tikras smarkus skaudėjimas, bet nuolatinis bukas gėlimas kryžkaulyje arba nugarkaulio vidury, kuris yra taip varginantis, jog daugelis ligonių noriai mainytų jį ant smarkaus, bet trumplaikinio skaudėjimo. Ligoniui norisi trinti nugarą į durių staktą ar į kokį kitą kietą daiktą ir jaučiasi daug lengviau po žiauraus išspaudymo, ištrynimo arba išmasažavimo, arba pridėjus prie skaudančių vietų kokį ėdantį tepalą ar plasterį. Kartais skaudėjimas apsireiškia tik vienoj pusėj, palei inkstą, ir gali būt taip panašus į inksto uždegimą, jog ligoniui patariama net operaciją.

APSIREIŠKIMAI ŠIRDYJE IR KRAUJO CIRKULIACIJOJE. Vienu tankiausių kraujo cirkuliacijoj apsireiškimų yra širdies mušimas. Menkiausis susijudinimas arba fiziškas darbas greit iššaukia smarkų širdies mušimą. Nakties laike, jeigu ligonis ūmai pabunda, o tas atsitinka gana tankiai, tai jo širdis pradeda labai smarkiai mušti. Pulsas arba kraujo plakimas gyslose tankiai siekia virš 100 sykių į mi-

nutą ir tankiai esti nevienodas—tai retesnis, tai tankesnis.

Iš priežasties silpnos ir nevienodos kraujo cirkuliacijos, ligonio kojos tankiai esti šaltos ir drēgnos, taip jog gulēdamas jis turi apsiaut pančiakomis, net ir gana šiltame laike. Rankos taipgi gali būti šaltos ir drēgnos. Užraudimas dēl menkiausios priežasties ir tankus kraujo puolimas į galvą taipgi gali būt išaiškinami kraujo cirkuliacijos ir nervų sistemos suirimu.

APSIREIŠKIMAI SKILVYJE. Skilvio veikimo suirimas užima gana žymią vietą. Apetitas (*noras valgyt*) gali būti kartais labai geras, o kartais labai prastas. Ligonis veik visada turi vidurių sugedimo ženklus: nečystas liežuvis, sunkus, smirdantis kvēpavimas, riemuo, deginantis skaudējimas skilvyje, užkietējimas, kartais perdaug liuosi viduriai (*viduriavimas*), smirdančios atrūgos.

KŪNO JAUSMAI. Apie ligos ženklus kūno jausmuose mes tik trumpai paminēsime. Akįs labai greit pailsta. Ligoniui tankiai matosi plaukiojanti prieš akis juodi taškai ir tas darosi gana įkyriu apsireiškimu. Ligonių girdējimas pasidaro nepaprastai jauslus ir opus. Automobiliaus rago birbimas, važiuojančių vežimų triukšmas, garsi muzika, varpų skambējimas, ir t. p., yra jiems tikra kančia.

DARBAS. Neurastenijai įsigalējus, ligonis nebegali dirbti nei protiško, nei fiziško darbo. Jisai negali savęs priverst atlikt jokio savystovio protiško darbo, tas yra jam visiškai negalimu; o jeigu jis priverčia save prie kokio paprasto protiško ar fi-

ziško darbo, tai labai greit pailsta ir turi ilsētis arba atsigulti. Ligos pradžioje, ligonis pajiegia atlikti labai gerą ir įtemptą darbą, bet tik trumpais prišokimais. Jisai nieko negali dirbti nuolat, ramiai, atydžiai ir sistematiškai.

Ūpas. Neurasteniko ūpas yra begalo permainingas. Menkiausis džiaugsmas arba kokia-nors viltis pakelia jo ūpą į padangę, menkiausis nemalonumas numeta jį į nusiminimo bedugnę. Jisai visada kažko bijosi. Jeigu klausime jo pasakyti aiškiai, ko jis bijosi, jisai negali pasakyti, pats nežino, bet jis vistiek bijo, jog jam atsitiks kas-nors blogo. Jam rodosi, būk jis nustos savo vietos, būk kitas pralenks jį vertelgystēje, arba būk jo šeimynoje atsitiks kokia-nors nelaimē, arba jis taps apiplēštu, areštuotu, ir t. p. Kartais baimē yra visai neaiški, be jokio įsivaizdinimo, ligonis yra nupuolęs dvasioj ir baimingas, ir dēl tos priežasties jis vengia visų žmonių. Jeigu liga nēra labai įsigalējusi, tai koks-nors nuostolis, nelaimē ar kitokis gyvenimo smūgis gali pastūmēti ligonį prie veikimo, gali pabudinti jo miegančias spēkas ir jis gali nekurį laiką savo veiklumu nustebinti visus savo pažįstamus. Tačiaus, jeigu jis tuomi-pat laiku tinkamai nesigydo, tai nepoilgo energija dingsta ir jis nupuola į dar didesnį, negu pirma, nuovargį ir bejiegę.

Tankiai ligonio baimē apsireiškia tame, jog jis bijosi ligos, bijo susirgti. Jis bijo susirgt karštli-

ge, širdies liga, narių sutraukimu, bet tankiausiai bijosi nugarkaulio smegenų sugedimo (*locomotor ataxia*) ir beprotystēs. Tą baimę tankiausiai įgauna pusiau apsišvietę vyrai, kuriems teko apsčiai prisiskaityti šundaktarių literaturos, arba kurie prisiklausē nuo savo mažai žinančių draugų, būk tos ligos paeinančios iš jaunystēs išdykavimų. Kaip daug sykių man teko girdēt klausimą: "Daktare, ar aš turiu nugarkaulio smegenų sugedimą?" Klausiantieji tankiausiai būdavo visiškai sveiki, be jokio smegenų gedimo ženklo. Jie jaučiasi tarsi naujai užgimusiais po pertikrinimo ir praktiško prirodymo, jog jų baimē yra be jokio pamato.

Neurastenikas tankiai turi hipochondriškas mintis, bet jisai nēra tikras hipochondrikas. Tikras hipochondrikas (*hypochondriac*) skundžiasi turįs tokias ligas ir skaudumus, kurių jisai nei pēdsako neturi. Neurastenikas paprastai turi savo skundams pamatą, bet jis perdeda savo nelaimes; menkiausį nesveikumą jis padidina iki baisiausios ligos; mažiausis kokio-nors organo sugedimas esti jam labai skausmingas. Jo jauslumas gali taip padidēti, jog tas, kas mums išrodo visai nejaučiamu, gali jam daryti didelį skausmą. Turime visuomet atsimint, jog neurasteniko jausmai paprastai esti labai jauslųs, užaštrinti, o pasipriešinančioji organizmo jiega esti labai sumažējus.

BAUGŠTUMAS. Lytiškai neurastenijai įsisenējus gali išsivystyti įvairųs baugštumai,—baugštu-

mas eiti skersai gatvēs, baugštumas būti žmonių minioj, teatre, žiūrēti iš augštumos žemyn, ir t. p.

PASARGA.—Aš todēl taip plačiai apie neurasteniją kalbējau, kadangi šitoji liga labai šarpiai platinasi visose civilizuotose šalįse, ir į ją reikalinga atkreipti atydą kaip gydytojų, taip ir visų inteligentiškų žmonių.

VIENUOLIKTAS SKYRIUS.

NEVAISINGUMAS.

NEVAISINGUMU vadinama negalējimas turēti arba, teisingiau, negalējimas pradēti kūdikių. Nevaisingu gali būt vyras arba moteris, arba abudu. Seniaus, kuomet moterį skaitē viso pikto priežasčia, jinai buvo visada kaltinama, jeigu vedusieji neturēdavo vaikų. Dabar mes žinome, jog labai tankiai kaltininku yra vyras, o ne moteris.

Kad būti vaisingu, vyras privalo turēt normališką sēklą ir turi galēti tą sēklą išleisti. Bile liga, kuri užgauna kiaušinēlius ant tiek, jog sēkla nustoja savo normališkų ypatybių, arba bile liga, kuri *užkemša* sēklų dūdukes, taip jog sēkla negali išeit, padaro vyrą nevaisingu. Jei vyras neturi kiaušinēlių, arba jei kiaušinēliai yra pasislēpę pilve, arba jei kiaušinēliai bus prašalinti, išpjauti, arba kokio nelaimingo atsitikimo ar sifilio sunaikinti,—jis bus nevaisingas. Nevaisingumo priežasčia gali būt ir *parotitis,* t.y., uždegimas parotidiškos gilēs (ji randasi palei ausį). Parotidiška gilē turi keistą paslaptingą ryšį su lyties organais. Gavus minētos gilēs uždegimą, kiaušinēliai taipgi sutinsta ir skauda, ir kas yra vaikystēje sirgęs parotidiškos gilēs uždegimu,—paaugęs tankiai pasirodo esąs nevaisingu.

Priežasčia užsikimšimo sēklinių dūdukių tankiausiai yra gonorrhea (triperis) ir gonorrheą galima skaityt svarbiausia vyrų (taip lygiai ir moterų) nevaisingumo priežasčia. Kartais kiaušinēliai išrodo visiškai normališki, o vienok jie nepagamina sēklos. Kartais sēklinis skystimas yra pagaminamas, bet jame nēra *spermatozų* (apvaisinančių gyvūnēlių); kartais spermatozų randasi tik keliolika; kartais spermatozų yra, bet jie negali judēti, yra negyvi. Bile vienas tų apsireiškimų gali padaryt nevaisingu. Nesveika prostatiška gilē arba sēklinēs dūdukēs taipgi gali būt nevaisingumo priežasčia. Prostatiškos gilēs skystimas, kaip jau pirmiau minēta, pasirodo esąs svarbia sēklinio skystimo dalimi, kuri reikalinga spermatozų gyvumui ir judējimui, ir jeigu prostatiškas skystimas tampa kaipnors sugadintas, tas blogai atsiliepia ant spermatozų. Tą patį galima pasakyti apie sēklinių dūdukių sugedimą. Šlapinimosi kanalo ankštumas arba susispaudimas gali būt nevaisingumo priežasčia, nes neleidžia sēklai išeit laukan; sēkla gali subēgt į pūslę.

Yra dar keletas kitokių apsireiškimų, kurie gali padaryt vyrą nevaisingu, bet jie reti ir nesvarbųs. Augščiau minēti apsireiškimai yra tankiausi ir svarbiausi.

Daugelis nevaisingumo atsitikimų esti išgydomi, bet nekurių išgydyt negalima. Kiekvienam suprantama, jog jeigu kiaušinēliai tapo sunaikinti ar prašalinti, arba jei iš prigimimo jų nebuvo, tai niekas negali pagelbēt. Įvairiuose uždegimo ar užsi-

kimšimo atsitikimuose daug ką galima pataisyt. Tačiaus, pataisyti gali tik ekspertas (dalyko žinovas)—šundaktaris tokiuose atsitikimuose nieko nepataisys.

Moterų nevaisingumo priežastįs bus plačiai apkalbētos šio paties autoriaus knygoj *"Lytiškos Žinios Moterims."* Čionai gi svarbu pabriežti tai, jog daugely atsitikimų, kur nevaisingume kaltinama moteris, tikruoju kaltininku yra vyras.

DVYLIKTAS SKYRIUS.

LYTIŠKOS LIGOS.

LYTIŠKŲ arba veneriškų ligų yra trįs: triperis arba gonorrhea, sifilis ir šankeris (*chancroid*). Lytiškomis tos ligos vadinama todēl, kadangi jomis užsikrečia tankiausiai, nors nevisada, laike lytiško susinešimo. Iš minētų trijų ligų, triperis yra labiausiai išsiplatinęs, sifilis gi—baisiausis. Palyginant su tais dviem, šankeris mažai ką reiškia. Triperis ir sifilis priklauso prie didžiausių žmonijos nelaimių. Žmonija būtų daug gražesnē, sveikesnē, daug mažiau būtų raišų, aklų ir bepročių, ir abelnai daug mažiau nelaimių ir vargo, jeigu tų dviejų ligų nebūtų buvę. Ir aš esu tikras, jog ateis laikas, kada jos liausis plakti žmoniją ir galutinai pranyks nuo žemēs paviršiaus.

Veneriškos ligos yra baisios, taip kaip jos yra, be jokių perdējimų. Tačiaus nekurie žmonēs, regimai, negali kalbēt apie kokį blogumą neperstatydami jį perdaug baisiose spalvose. Pagirtinai geisdami apsaugoti jaunuomenę nuo veneriško pavojaus, jie skelbia tokius prirodymus, kurie esti perdējimu teisybēs. Paveikslan, galima girdēt kalbant, būk 80 ar 90 visų jaunų vyrų nuošimtis užsikrečia triperiu; būk 25 ar 50 nuošimtis gauna sifilį; būk *visos* prostitutēs serga triperiu ar sifiliu arba abiem.

Toliaus, tenka girdēt arba skaityt, būk triperis esanti neišgydoma liga; būk kas sykį gavo triperį, tas visada jį turēs. Veik kiekvienam gali tekti girdēti tvirtinimą, būk 60 visų tekējusių moterų nuošimtis turi triperį ir būk nuo 60 iki 90 nuošimčių visų moterims daromų operacijų paeina iš triperio, kuriuo jos užsikrečia nuo vyrų. Nei vienas tų tvirtinimų nēra teisingas: visi jie baisiai perdēti, išpūsti. Tiktai apie 20 ar 25 vyrų nuošimtis užsikrečia triperiu, tiktai nuo 2 iki 5 nuošimčių turi sifilį, daug tūkstančių prostitučių per visą amžių neužsikrečia veneriška liga, triperis yra pilnai išgydomas ir, jeigu nuo-pat užsikrētimo tinkamai gydyti, tai išgydomas labai greitai, ir tik labai mažas tekējusių moterų nuošimtis (veikiausiai nedaugiau dviejų ar trijų nuoš.) užsikrečia veneriška liga nuo savo vyrų.

To nepaisant, veneriškos ligos yra užtektinai baisia nelaime, kad priverst jus visais galimais būdais jų vengti. Jeigu jūs gausite triperį arba sifilį, tai jums bus vistiek ar penkiasdešimtas ar tik penktas visų vyrų nuošimtis ta pačia liga serga. Jūs būsite nelaimingi, visa jūsų ateitis gali tapt sunaikinta, ir jums gali prisieiti keikti savo gimimo dieną. Jūs privalote visais galimais būdais saugotis veneriškų ligų: tam tikslui jokia auka nēra perdidelē. Kadangi veneriškomis ligomis tankiausiai užsikrečiama laike lytiškų susinešimų, tai geriausis apsisaugojimas yra neturēti lytiškų susinešimų su jokia motere, apie kurią *tikrai nežinote*, jog yra sveika. Neužtenka viltiesi arba spēti, jog moteris

sveika: tai didelis rizikas ir pervēlu bus gailētis, kada užsikrēsite.

Tačiaus, jeigu jūsų lytiškas geismas yra perdaug galingas, jeigu jis yra nesuvaldomas (arba jūs taip manote) ir jeigu aplinkybēs taip susideda, jog jums reik turēti susinešimą su motere, kurios sveikume neesate absoliutiškai užtikrintu, tai *būtinai turite* vartoti venerišką apsaugotoją (*prophylactic*). Dabar neabejojama, jog veneriški apsaugotojai, tinkamai ir atydžiai vartojant, tikrai apsaugoja nuo užsikrētimo lytiškomis ligomis. Tokie apsaugotojai dabar plačiai vartojami kariumenēse ir laivynuose, ir tas labai sumažino veneriškomis ligomis sergančiųjų nuošimtį. Būtų labai geru daiktu, jeigu kiekvienam jaunikaičiui, mokinant jį lytiškos hygienos, būtų išaiškinama tinkamas veneriškų apsaugotojų vartojimas. Kadangi aš pripažįstu, jog ne visi jauni vyrai gali išsilaikyt be lytiškų susinešimų iki apsivedant, kas dabar tankiai įvyksta tik sulaukus dvidešimts-aštuonių, trisdešimts arba trisdešimts-penkių metų, ir kadangi aš nepripažįstu triperį arba sifilį tinkama bausme už neįstatymišką susinešimą, todēl suprantama, jog vartojimą veneriškų apsaugotojų aš skaitau pilnai tinkamu ir morališku. Nemorališku yra nevartojimas apsaugotojų, rizikas užsikrēst baisia liga, kurią vēliaus galima perduot savo pačiai ir kūdikiams. Suprantama, jeigu galima visai susilaikyti nuo neįstatymiškų susinešimų, tai daug geriaus, bet jeigu negalima išsilaikyti, tai būtinai reikalinga vartot apsaugotoją.

Tryliktas Skyrius.

APSISAUGOJIMAS NUO LYTIŠKŲ LIGŲ.

PIRMIAUSIS apsisaugojimo nuo lytiškų ligų principas yra užlaikymas lytiškų organų švarume. Žmogus, kuris retai kada mazgoja varpos galvutę ir leidžia visokiems nešvarumams susirinkt po liuosąja oda, stačiai pats kviečia užsikrėtimą. Liuosoji oda turi būt kas dieną atitraukiama užpakalin ir, kartu su varpos galvute, gerai, muilinu vandeniu, numazgojama ir nudžiovinama. Jei kartais atsitinka kokie įsibriežimai ar odos sutrūkimai, tai reikia keletą sykių numazgot alkoholiu (1 dalis alkoholio į 3 dalis vandenio) arba penktaprocentiniu alumo išmiešimu. Suprantama, kada ant varpos pasirodo kokie-nors sutrūkimai, briežiai ar spuogai, nors jie būtų ir labai menki, negalima turėti lytiškų susinešimų su jokia motere, kurios sveikume neesate pilnai užtikrintu. Jeigu ir alkoholiniu vandeniu mazgojant oda ilgai neužgyja arba atsiranda nauji spuogučiai, tai reikia pasitart su gydytoju.

Apipjaustymas lošia žymią rolę apsisaugojime ir apipjaustytam lengviau išvengt veneriško užsikrētimo, negu neapipjaustytam. Nors apipjaustymo svarba labiaus pasirodo apsisaugojime nuo šankerio ir šankeroidų (*chancroids*), tačiaus jis gelbsti

ir apsisaugojime nuo triperio. Apipjaustymas yra labai svarbus dalykas. Veik visi patyrę veneriškų ligų ir lyties žinovai dabar pripažįsta tos hygieniškos operacijos naudingumą. Štai, paveizdan, ką daktaras Lydston sako:

"Apipjaustymas arba prašalinimas liuososios odos prasidējo gilioje senovēje, kaipo religiška apeiga, kuri, kaip ir daug kitų apeigų, turi sanitarišką pamatą. Tūli žmonēs, kaip žydai ir mahometonai, ir iki šiol praktikuoja apipjaustymą, kaipo religišką apeigą. Laukiniai Australijos gyventojai taipgi jį praktikuoja. Tuomi pasiremdami tūli etnologai (žmonių rasių tyrinētojai) prirodinējo, būk tikrieji australiečiai paeinanti iš vienos iš dešimties dingusių Izraeliaus giminių. Ši teorija yra tiek fantastiška, kiek ir neteisinga. Pas australiečius, kaip ir pas tūlas afrikiečių tauteles, randame pēdsakus fallizmo arba lyties garbinimo, kurio apeiginē dalis buvo apipjaustymas.

"Apipjaustymas yra labai pagirtinu dalyku. Kokių religiškų pažvalgų mes neprisilaikytume, turime pripažint, jog Maižis, arba kas kitas, kuris tą operaciją išmanē, buvo gana geru hygienistu. Žydai turi daugelį visuomeniškai—hygieniškų papročių, kurių tūlus vertētų ir kitų tautų žmonēms pamēgdžioti, bet jokis kitas jų religiškas paprotis nēra taip naudingas, kaip apipjaustymas.

"Apipjaustymas pagelbsti švariaus užsilaikyti, perspēja ligas ir sumažina lytiškų dalių jauslumą, prašalindamas norą žaisti lytiškais organais ir to-

kiu būdu neduodamas progos priprast prie saužagystēs ir kitų blogų lytiškų papročių.

"Galop, ankstybas apipjaustymas užtikrina tinkamą lytiškų dalių išsivystymą. Visiems gydytojams žinoma, jog tarp žydų daug rečiaus užtinkama nepilnai išvystytais lyties organais, negu tarp kitų tautų. Pagirtinas apipjaustymo paprotis galējo daug prisidēti prie nepaprastos žydų ištvermēs. Keista, jog kitos tautos, matydamos žydų tautoje tokias geras apipjaustymo pasekmes, nepadarē apipjaustymo visiems priverstinu. Daugelis pagarsējusių gydytojų sako, jog tēvai, kurie nepasirūpina ankstybu savo vaikelių apipjaustymu, yra veik kriminališkais apsileidēliais."

Su ta nuomone aš pilnai sutinku. Liuosoji oda yra tokia kūno dalis, kuri, rasei besivystant, atgyveno savo laiką. Kadaisi jinai buvo labai reikalinga apsaugojimui to jauslaus sąnario, kurį ji apgaubia. Tačiaus, tas buvo reikalinga tik kol žmonēs buvo laukiniais, dabar gi drabužiai suteikia daug geresnę apsaugą ir toji oda lieka visai nereikalinga.

Paprastas, bet tankiai užtenkamas apsisaugojimo būdas yra nusišlapinti tuoj po susinešimo. Daugelis vyrų nevartoja jokio kito apsaugotojo, o matomai išlieka sveiki. Šlapumo sriovē mechaniškai išplauna laukan užkrečiančią medegą; be to, būdamas rūgštus, šlapumas aprūgština šlapinimosi kanalo sienas, o tas kenkia triperio perų išsivystymui. Vyras privalo turēt užtektinai šlapumo pūslēje (tam tikslui turi prieš susinešimą atsigert aps-

čiai vandenio ir nesišlapint) ir tuoj po susinešimo nusišlapinti. Šlapintis reikia šitaip: pradēti ir tuoj ṡuspaust pirštais varpą, kad sulaikyt šlapumo sriovę, ir vēl ūmai paleisti. Taip darant išsiplečia šlapinimosi kanalas ir smarkiau bēgdama sriovē geriau išplauna kanalo sienas.

Kondomas. Seniausis, paprasčiausis ir sykiu tikriausis apsaugotojas nuo triperio yra kondomas. Manoma, jog tą mechanišką apdangalą arba makštį išrado daktaras Condom, kurį galima už tai skaityt vienu žmonijos geradējų. Neabejotina, jog tasai jo išradimas iki šiolei apsaugojo nuo užsikrētimo milionus žmonių. Profesorius Blaschko yra viešai pasakęs, jog daktaras Condom vertas amžino paminklo, nes be jo mažo išradimo visos *civilizuotos* rasēs iki šiolei veikiausiai būtų jau visiškai *sifilizuotos*. Kondomas (jį vadina dar apsaugotoju, žarnuke, angliška kepuraite, makštimi) daromas iš dvejopos medegos: iš gumo (*rubber*) ir iš avies žarnų. Abi medegi turi savo gerąsias ir blogąsias puses. Gumas yra valkus ir elastiškas, geriau pritinka ir netaip lengvai nusmunka. Bet, būdamas padarytu iš augalo, gumas padaro pertvarą ir žymiai sumažina lytiško akto malonųjį jausmą. Nekuriems vyrams jis sulaiko varpos pasikēlimą ir sēklos išsiliejimą. Yra vyrų, kurie taip nekenčia guminio kondomo, jog greičiau visai atsisakytų nuo susinešimo, negu jį vartotų. Žarniniai kondomai nedaro tokios žymios įtekmēs ant paties susinešimo akto, bet jie nēra elastiški ir turi būt sušlapinami prieš vartojant. Suprantama, kondo-

mus reikia pirkti pačios geriausios rūšies, ir visuomet reikia pirm vartojimo ištirti ar kondomas geras, ar nēra jame mažyčių skylučių. Ištirti parankiausiai pripučiant kondomą oro, arba pripylus vandenio. Neturtingų žmonių žiniai galima pasakyti, jog geros rūšies kondomą galima keletą sykių vartoti, tiktai po kiekvieno vartojimo reikia jį gerai išmazgot ir išdezinfekuot. Išmazgot geriausiai bēgančiame vandeny ir paskui įmerkt ant poros valandų į gyvojo sidabro druskos skystimą (*mercuric chloride* —vieną dalį į 1,000 dalių vandenio), paskui nušluostyt ir sausą suvyniojus į čystą skarelę padēti kitam sykiui.

Kondomas neapsaugoja nuo sifilio. Nors geras kondomas yra apsaugotoju nuo triperio,—jis nēra absoliutišku apsaugotoju nuo sifilio. Aš esu turējęs nemažai ligonių, kurie užsikrētē sifiliu, nors ir vartodavo kondomą. Nekalbant jau apie galējimą užsikrēst nuo gleivētų skaudulēlių—vočių, kurie gali rastis ant lūpų, užsikrētimas gali įvykti prie varpos šaknies, t. y., kirkšnyje arba ant mašnelēs.

CHEMIŠKI ANTISEPTIKAI (medegos užmušančios visokių ligų sēklas). Vienu paprasčiausių ir švariausių apsaugotojų yra gyvojo sidabro druskos skystimas proporcijoj 1 dalis į 5,000 dalių vandenio (angliškai vadinasi *solution of mercuric chloride,* arba kitaip dar vadinamas *corrosive sublimate* 1 to 5,000). Daugelis vyrų nešiojasi mažą to skystimo bonkutę ir su vatos šmoteliu gerai numazgoja galvutę ir įspaudžia kelis lašus į praskiestą

šlapinimosi kanalą po kiekvieno susinešimo. Tūli pasakojo man, jog jie ilgus metus vartojo tą apsisaugojimo būdą be jokio nelaimingo atsitikimo. Tas apsaugotojas yra švarus, pigus ir nepadaro dēmių drabužiuose. Tačiaus, tūliems žmonēms mercuric chloride yra peraštrus ir padaro peršējimą galvutēj arba šlapinimosi kanale.

Kiti vartoja įtrēškimui skystimą iš *potassium permanganate* (1 dalis į 5,000 dalių vandenio). Kaipo dezinfekcija šitas būdas yra gana geras, bet aš nenoriu jo rekomenduoti. Įtrēškimu užkrečianti medega gali tapt dar giliaus nustumta, įtrēškimai daro peršējimą ir gali užkenkti, be to, potassium permanganate padaro dēmes drabužiuose ir baltiniuose.

Protargol ir *argyrol* yra plačiai ir pasekmingai vartojami, kaipo veneriški apsaugotojai. Iš protargol daroma 5-kių arba 10 nuošimčių skystimas, o iš argyrol—20 nuošimčių (20 dalių į 100 dalių vandenio). Keletą bile kurio skystimo lašų įspaudžia į šlapinimosi kanalą ir laiko tenai per kelias minutas. Sidabro druska (*silver nitrate*) taipgi gerai veikia, bet yra peraštri ir įskaudina, todēl aš nepatariu ją vartoti.

Pastarais keliais metais, po profesoriaus Mēčnikovo bandymų, prasiplatino calomel'io vartojimas, tepalo formoje, kaipo apsaugotojo nuo sifilio. Patirta, taipgi, jog calomel'io tepalas apsaugoja ir nuo triperio, todēl nekurie pataria vartoti jį, kaipo abelną venerišką apsaugotoją. Perspējimui sifilio ir šankerio reikia gerai ištrinti gal-

vutę ir liuosąją odą calomel'io tepalu (*calomel ointment*), o perspējimui triperio reikia įtrēkšti biskutį to tepalo į šlapinimosi kanalą. Tasai tepalas, kaip jis vartojamas, paveizdan, ant Suv. Valstijų kariško laivo *"Rainbow,"* daromas pagal sekančios formulos:

Calomel	50 gm.
Liquid petrolatum	80 cc.
Adeps lanae	70 gm.

Šitas tepalas yra pusiau skystame stovy ir gali būt įtrēškiamas su paprasta šlapinimosi kanalo tryškynaitē. Tyrinējant, šešių mēnesių laike 529 jūreiviai prisipažino turēję susinešimus ir tik keturi užsikrētē triperiu. Iš tų keturių vienas užsigynē turējęs susinešimus ir todēl negavo to apsaugotojo, du pavartojo apsaugotoją pervēlai, daugiau negu dvylika valandų po susinešimo, taip jog iš 529 yra tik vienas tikras nepasisekimas, kas, žinant su kokiomis moterimis jūreiviai draugauja, yra labai puikus rekordas.

Išvengimui neparankumų pačiam taisyti minētus skystimus ir nešiotis bonkutę ir tryškynaitę, dabar pardavinējami įvairųs apsaugotojai, kurie parankųs tuomi, jog užima mažai vietos, yra švarųs ir jų vartojimui nereikia jokių prirengimų. Kiekvienoj šaly jie daromi savotiškai ir įvairių pavidalų ir rūšių. Šioje šalyje taipgi parduodami keliolikos rūšių apsaugotojai. Geriausiai žinomi ir populiariškiausi, tai taip vadinami *Sanitubes*. Visų apsaugotojų vartojimas yra labai paprastas ir

kadangi pamokinimai pridedami juos perkant, — čia nēra reikalo apie tai rašyti.

Augščiau aprašyta, ką reikia daryti, kad neužsikrētus triperiu; bet tas, kuris nori tos ligos išvengti, turi dar žinoti, ko nedaryti. Svarbiausiu uždraudimu yra šis: negerkie alkoholio jokioje išvaizdoje ar pavidale. Alkoholis yra vyriausis veneriškų ligų pagelbininkas. Jo veikimas yra dvejopai kenksmingas. Jis nusilpnina manymą, paralyžiuoja valią, per ką žmogus nustoja atsargumo ir pasirenka tokią moterį, su kuria blaivame stovy jis visai nesusidētų. Pasigēręs žmogus bereikalingai pratęsia susinešimą arba daug sykių jį atkartoja ir jisai negali pavartoti jokio apsaugotojo, nes tuoj po susinešimų užmiegti giliu ir ilgu miegu. Apart to, alkoholis erzina šlapinimosi kanalą ir per tai padaro pastarąjį opesniu ir lengviau užkrečiamu. Jei nebūtų girtuoklystēs, tai ne vien mažiau būtų lytiškų išdykavimų, bet taipgi daug mažiau būtų veneriškų ligonių.

Kitu uždraudimu yra netęsti perilgai susinešimo; nereikia stengtis lytišką aktą bereikalingai pratęsti ir neatkartoti akto, kolei moteris neišsimazgos antiseptišku vandeniu.

Kaip matome, apsisaugojimas nuo lytiškų ligų nēra juokų darbu ar žaislu. Poteriai ar koks užkeikimas čia negelbēs. Visuomet reikia būt atsargiam ir neatsidēt ant gero giliukio. Reikia atsiminti, jog biskis atsargumo ir rūpesnio, tai labai pigi mokestis už liuosybę nuo veneriškų ligų.

Iš visko, kas pasakyta, gauname šitokį išve-

dimą: išvengimui užsikrētimo, lytiški organai turi būt švariai ir sveikai užlaikomi. Ištikimiausiu ir paprasčiausiu apsaugotoju iki šiolei skaitoma geriausios rūšies kondomas. Vienok kondomas šiek-tiek kenkia susinešimo malonumui, taip jog tūli vyrai negali jo vartoti. Tokiuose atsitikimuose reikia griebtis kitokių priemonių. Tos priemonēs sekančios: nusišlapint tuoj po susinešimo, įleisti į šlapinimosi kanalą protargol arba argyrol skystimo arba minkšto calomel tepalo. Galima patarti tam tikslui daromus apsaugotojus, vadinamus Sanitubes. Apsisaugojimui nuo sifilio reikia gerai ištrinti varpos galvutę ir liuosąją odą su drūtu calomel tepalu. Moteris privalo visuomet prieš ir po susinešimo išsimazgoti lytiškas dalis su antiseptišku vandeniu. Visoki alkoholiniai gērimai kenkia ir jų negalima pirm susinešimo gert. Patsai susinešimo aktas neturi būt bereikalingai pratęsiamas.

Tai dar neviskas. Kadangi lytiškomis ligomis, ypač sifiliu, galima užsikrēsti ir be lytiškų susinešimų, tai reikalinga prisilaikyti dar keletą kitų hygieniškų įstatų.

Niekuomet, jei tik galima to išvengti, nevartokite viešų išeinamųjų vietų. Jeigu neišvengtinai reikia tokią vietą naudoti, tai apsisaugokite užklodami sēdynę popiera.

Negerkite iš to paties puoduko, iš kurio kiti geria. Jei būtinai prisieina iš tokio puoduko gert, tai gerkit neprispausdami lūpų prie krašto. Kiek-

vienam lengva išmokti gerti nepaliečiant lūpomis stiklo ar puoduko pakraščių.

Niekuomet nevartokite viešo rankšluosčio. Senoviniai apskriti rankšluosčiai, kurie dar daugely vietų vartojami bendram nusišluostymui, kaip tai gelžkelio stotįse, pigiuose viešbučiuose, aludēse, ir t. p., yra dideliu pavojumi visuomenēs sveikatai ir jų vartojimas seniai turētų būt uždraustas.

Jeigu kada-nors reikia gulēt svetimoj lovoj, tai pirm gulsiant persitikrinkit, ar visi lovos baltiniai yra švarųs ir šviežiai užkloti. Niekad negulkite į nežinomo žmogaus gulētą lovą.

Vengkite barzdaskučio. Skuskitēsi patįs. O jeigu skutatēsi pas barzdaskutį, persitikrinkite ar švarios yra jo rankos ir ar jis, kiekvieną žmogų nuskutęs, nuplauja skustuvą antiseptišku vandeniu. (Aš sykį gydžiau barzdaskutį, kurio delnai buvo pilni sifilitiškų niežų, o jis vistiek dirbo savo darbą.) Visuomet turēkite nuosavas šukas. Niekad nevartokite kitų vartojamų šukų ar šepečio. Pasirūpinkite, kad jūsų dentistas būtų švarus ir švariai užlaikytų savo įrankius. Daug yra atsitikimų, jog dentisto įrankiai perduoda sifilį. Tas atsitinka šitaip: sifilitikas, nuējęs pas dentistą, paprastai slepia savo ligą ir jeigu dentistas nēra pratęs atsakančiai po kiekvieno vartojimo nuvalyti savo įrankius, tai liga gali būt perduota sekančiam pacijentui.

Jeigu duodate nagus valyti ir taisyti, tai persitikrinkite, ar sveika yra valytoja (*manicurist*), arba bent ar sveikos ir švarios jos rankos. Galop,

neturēkite papročio bile su kuom bučiuotis. Bučiavimosi yra tikru pavojumi ir žinoma tūkstančiai atsitikimų, kur užsikrēsta sifiliu per bučiavimos. Kaip patirsite iš tolesnio aprašymo, sifiliu sergantieji tankiai turi ant lūpų, liežuvio ir vidurinēj skruostų pusēj mažyčius baltus skaudulēlius. Tie skaudulēliai bučiuojantis lengvai perduoda ligą. Įvairųs žaidimai su bučkiais neretai vienu sykiu perduoda sifilį daugeliui ypatų. Saugokitēs su bile kuom bučiuotis!

Mes gana plačiai apkalbējome apsisaugojimą nuo lytiškų ligų, nes to reikalauja dalyko svarbumas. Bet daleiskime, kad dēlei kokios-nors priežasties jūs nevartojote veneriško apsaugotojo, arba negerai jį pavartojote ir jis neatsiekē savo tikslo, ir jus ištiko nelaimē užsikrēst viena veneriškų ligų; ką jūs tuomet turite daryti? Tinkamiausis ir protingiausis dalykas,—tai papasakoti visą dalyką savo tēvui ar motinai, kurie, jeigu jie turi šiokįtokį išmanymą, susilaikys, bent laikinai, nuo visokių barimų ir bausmių ir tuoj nuves jumis pas ištikimą gydytoją, geriausiai pas specialistą, kas, galų gale, pasirodys ne vien geriausiu,bet ir pigiausiu. Jeigu neturite tēvų arba jei jūsų tēvai yra tokie, kad jūs mirtinai bijote pasakyti jiems savo nelaimę (su tokiais tēvais taip-pat blogai, kaip ir visai tēvų neturint), tai prašykite keno-nors nurodyti jums ištikimą gydytoją ar specialistą. Jeigu jūs branginate savo gyvastį ir ateitį, tai nebandykite patįs save gydyti kokiomis patentuotomis gyduolēmis, nedaleiskite save gydyti pažįstamam barzda-

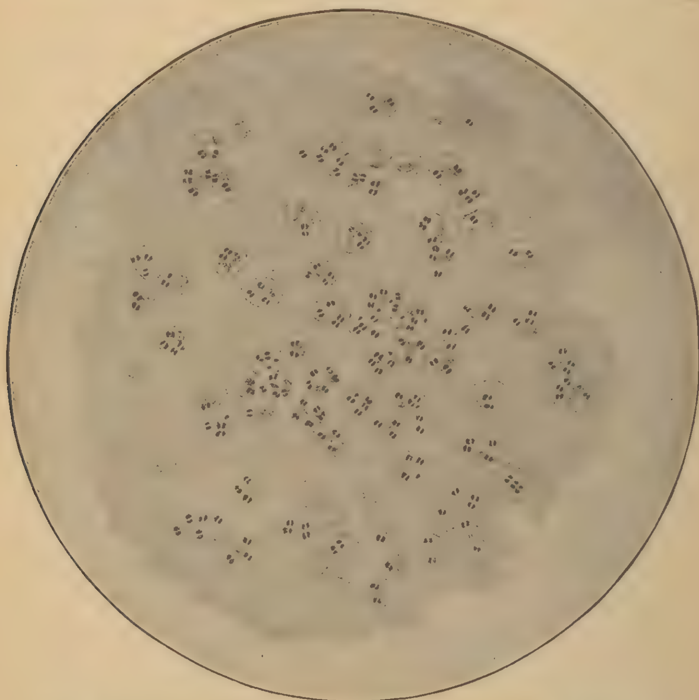
skučiui, ar aptiekoriui, ar kokiam "patyrusiam" draugui, o ypač saugokitēs šundaktarių, kurie garsinasi laikraščiuose, arba dalina knygutes, arba užlaiko "muzējus dēl vyrų." Jeigu tą padarysite,—pražūsite. Aš mačiau daugel labai blogų pavyzdžių. Geriausiems, sąžiningiausiems ir pilnai su dalyku apsipažinusiems gydytojams yra gana sunku išgydyti tūlus triperio ir sifilio apsireiškimus, tai kokios pagelbos galima tikētis nuo aptiekoriaus, barzdaskučio, draugo ar šundaktario? Teisingai kalbant, visi, kurie, nebūdami ištikimais gydytojais, drįsta veneriškas ligas gydyti, turētų būt baudžiami, kaipo kriminališki prasižengēliai. Gydymą paveskite gydytojui. Tačiaus jūs turite teisę žinoti veneriškų ligų *paējimą*, jų *pobūdį* ir *apsireiškimus*, ir tą mes dabar apkalbēsime, imdami kiekvieną ligą skyriumi, sekančioj eilēj: triperis, sifilis, šankeris.

Keturioliktas Skyrius.

TRIPERIS.

TRIPERIS arba gonorrhea (angliškai—*gonorrhea* arba *gonorrheal urethritis*) yra uždegimas šlapinimosi kanalo, kurio priežasčia yra ypatingas gyvūnėlis, vadinamas *gonococcus.* Tą gyvūnėlį surado Breslau'o profesorius Neisser 1879 m. Tą pačią ligą kartais vadina *blennorrhea* ir *blennorrhagia.* Triperį darantis gyvūnėlis yra labai mažas ir gali būti matomas tik per galingiausius mikroskopus (žiūronas smulkiems daiktams žiūrėti) ir atsakančiai jį nudažius. Gerai išsiplėtojusio aštraus triperio atsitikime tų gyvūnėlių yra milionų milionai; jų išvaizda šiek-tiek panaši į kavos pupas ir jų daugiausiai randasi išvarvančių pūlių celēse, kur jie laikosi poromis arba po keturis, aštuonis, ir t. t. Čionai telpantis paveikslas duoda aiškų supratimą, kaip jie išrodo, žiūrint į juos per mikroskopą. Ne kiekvienas iš šlapinimosi kanalo varvējimas yra triperiu; neapginkluota akimi žiūrint visi išvarvējimai gali išrodyt vienodais ir tik mikroskopas gali atskirti triperinį varvējimą nuo paprasto nekenksmingo uždegimo. Todēl, gydytojas, kuris neturi mikroskopo arba nežino, kaip juomi naudotis, negali visą teisybę apie ligonį patirti.

Kuomet vyras turi susinešimą su triperiu sergančia motere, jis nepatēmija tuojaus jokių ligos apsireiškimų. Ligos gyvūnēlio augimui ir išsivystymui reikalinga nekuris laikas. To laiko ilgumas

Pilnai išsivystę triperio perai, kaip jie išrodo, žiūrint į juos per galingiausius mikroskopus.

įvairiuose atsitikimuose yra skirtingas, bet paprastai užima nuo trijų iki penkių dienų. Kitaip sakant, nuo užkrečiančio susinešimo praeina trįs arba penkios dienos, kol ligonis pajaučia, jog jam

kaž-kas negerai. Per tą laiką žmogus jaučiasi visai gerai. Toms kelioms dienoms praējus, ligonis pradeda jausti šlapumo kanale kokį-tai keistą jausmą ir prasideda, taip vadinamas, *pradinis* ligos laipsnis. Ligonis jaučia lengvą kutenimą ar peršējimą kanale, ypatingai prie galvutēs. Apžiūrējęs varpą jisai atranda kanalo kraštelius biskutį išsipūtusius ir raudonus; kartais krašteliai gali būti lengvai sulipę viens su kitu; bet jokio varvējimo nēra. Ligonio šlapumas yra tyras. Šitokis stovis tęsiasi nuo 12-os iki 48 valandų ir paskui jau prasideda *aštrųsis* ligos laipsnis, ir tuomet-tai pasirodo žymiausis triperio ženklas—*varvējimas.* Išpradžių varvējimas yra menkas ir veik visai baltas, bet laipsniškai didinasi ir paskui pasidaro veik nuolatiniu, o išvarvančio skystimo spalva persimaino į gelsvą, paskiau į žalsvai geltoną. Visi simptomai eina blogyn (jei nesulaikyti juos tinkamu gydymu). Kanalo krašteliai gali būti biskį susiraukšlēję; galvutē ir liuosoji oda yra šiek-tiek raudonesnē ir sutinus; visas šlapumo kanalas yra opus ir skausmingas; šlapinimosi esti skausmingas, nes šlapumas degina kanalą, taip kad ligonis prisilaiko nuo šlapinimosi taip ilgai, kaip tik gali; visa varpa gali būti karšta ir sustyrusi ir neretai atsitinka skausmingas varpos pasikēlimas. Jeigu ligonis šlapinsis į du stiklu, tai pirmame šlapumas bus labai sudrumstas, o antrame bus tyras. Tas aštrusis laipsnis tęsiasi nuo septynių iki dešimties dienų, po ko užstoja ramesnis periodas, kuris tęsiasi nuo vienos iki dviejų savaičių. Varvējimas su-

mažēja, šlapinimosi netaip skausmingas, bet abelnas stovis daug nepersimaino iki neprasideda pastarasis ligos laipsnis. Šiame laipsnyje ligos ženklai greitai mažinasi, varvējimas irgi laipsniškai mažēja, taip jog į nekurį laiką jau tik retai vienas kitas lašas išvarva, o galop ir visiškai pasiliauja, ir į dvi arba tris savaites, tai yra, į penkias arba šešias savaites nuo pirmutinių ženklų pasirodymo, triperis lieka visiškai išgydytu. Varvējimo nēra, šlapumas yra visiškai tyras ir triperio perų (*gonococci*) jame visai negalima rasti.

Tai yra teisingas aprašymas paprasto sirgimo aštriu *priešakiniu* triperiu, bet kuomet uždegimas išsiplečia į užpakalinę šlapinimosi kanalo dalį, kaip tas tankiausiai ir atsitinka, tai apsireiškia dar du simptomai (ženklai), kurie yra žymesni už kitus ir labai vargina. Tie du simptomai,—tai noras šlapintis kas kelios minutos dienos laike ir kelioliką sykių per naktį, ir smarkus skaudējimas baigiant šlapintis. Nors ir priešakiniu triperiu sergant šlapinimos yra skausmingas, bet skausmas nēra tokis smarkus ir labiau panašus į tvilkinimą arba deginimą; perējus gi uždegimui kanalo gilumon, skausmas šlapinantis, ypač užbaigiant, gali būti labai smarkus.

Vienas dalykas, kurį aš noriu labiausiai jūsų omenēn įkalti, yra tas, kaip baisiai užkrečianti arba limpanti yra triperio pūliai. Jeigu lašas tų išvarvančių pūlių pakliūtų ant piršto ir jūs palytēsite tuo pirštu akį, tai galite gauti triperinį akies uždegimą (*gonorrheal ophthalmia*), kuris gali visai

sunaikinti regējimą; jūs galite likti nelaimingu neregiu. Tūkstančiai vaikų, kurie prarado vieną brangiausių gamtos dovanų—regējimą, liko tokiais iš priežasties triperio. Motinos gimdymo kanalas buvo užkrēstas triperiu ir, išeinant kūdikiui į svietą, pūliai pakliuvo jam į akutes ir jis liko aklas. Saugokitēs triperio pūlių. Jeigu jų pakliūva jums ant pirštų, tuoj nutrinkit ir nuplaukit rankas su antiseptišku skystimu.

Triperio ligos bēgis priklauso nuo keleto faktorių: nuo didesnio ar mažesnio ligos smarkumo, nes kartais užsikrētimai esti daug smarkesni, negu paprastai, nuo ligonio kūno sudējimo, nuo jo finansinio stovio, tai yra, ar jis gali būti namie ir nesirūpinti arba turi sirgdamas dirbti ir, galop, nuo jo gydytojo sugabumo ir patyrimo. Kuomet visos aplinkybēs yra geros, triperis gali būti išgydytas į penkias arba šešias savaites, išgydytas visiškai, taip kad jokie jo ženklai daugiau nepasirodys. Pasakymas, kad kas sykį gavo triperį, tas visuomet jį turēs, yra kvailas ir apgaulingas. Aš žinau šimtus vyrų, kurie jaunystēj turējo triperį, bet jie visiškai išsigydē, apsiženijo ir susilaukē puikių, sveikų kūdikių, ir niekad neužkrētē savo pačių. Taigi kalbos, būk triperis yra neišgydomas, yra neteisingos. Bet kuomet aplinkybēs yra blogos, kuomet ligonis nesikreipia tuojaus pas gydytoją, bet gydosi kokiomis patentuotomis gyduolēmis, arba kokio pažįstamo aptiekoriaus patartais įtrēškimais, arba jeigu jis turi visą laiką dirbti, arba jei jo gydytojas bus apsileidęs ir be patyrimo, tuomet triperis, vie-

ton būti išgydytu, tampa chronišku, persimaino į taip vadinamą šlapią triperį (*gleet*), užkrētimas gali apimti prostatę, sēklines dūdukes, kiaušinēlius ir tuomet išgydymui reikalinga daug mēnesių arba metų, o kartais tampa ir visai neišgydomu.

TRIPERIO GYDYMAS.

Triperio gydymas susideda iš abelno prisilaikymo hygienos, ēmimo į vidų tam-tikrų gyduolių ir leidimo gyduolių į šlapinimosi kanalą. Apie gydymą gyduolēmis iš vidaus ir iš viršaus aš čionai nekalbēsiu, nes tai gydytojo dalykas. Jokis protingas žmogus nebandys pats save nuo triperio gydyti. Tačiaus labai naudinga jums apsipažinti su abelnais hygienos reikalavimais.

Abelni Patarimai. Vienu svarbiausių dalykų yra nedirbti sunkaus darbo. Jeigu ligonis gali išteseti, tai jis turi būti namie, bet dabartinēse ekonominēse ir draugijinēse išlygose vargiai rasime iš šimto žmonių vieną, kuris galētų būti namie iš priežasties susirgimo triperiu. Būdamas namie, jisai galētų nustoti darbo arba vietos, arba "išsiduotų" savo nelaimę tēvams ar pačiai, kas yra taip-pat blogai. Todēl prisieina taikytis prie aplinkybių. Todēl mes įsakome ligoniui kuomažiausiai stovēti stačiam, kuomažiausiai vaikščioti, net ir važinēti kiek galint mažiau ir stengtis kuodaugiausiai gulēti. Jisai privalo saugotis kilnoti sunkius daiktus, nes tas gali būti priežasčia uždegimo sēklinių dūdukių. Nereikia jau ir sakyti, kaip ligonis turi

vengti šokių, jojimo, važinėjimo baisikeliu (*veliosipedu*), bet reikia žinoti, jog važinėjimas geležinkeliu arba automobiliu irgi gali ir tankiai labai kenksmingai atsiliepia triperiu sergant.

LYTIŠKAS PAILSIS. Lytiški susinešimai turi būti griežtai uždrausti ir tame dalyke negalima daleisti jokių išimčių. Tūli gali manyti, jog apie šį dalyką neverta daug kalbēti, bet tie, kurie taip mano, nepažįsta žmoniją taip gerai, kaip aš pažįstu. Iš savo praktikos aš žinau daug atsitikimų, kada vyras turēdavo lytiškus susinešimus, būdamas aštriausiame triperio laipsnyje.

DIETA (*maistas*). Kalbant apie maistą, svarbiausis dalykas yra—nepersivalgyti. Aš nematau reikalo apriboti triperiu sergančius nuo vienų ar kitų valgių. Jie gali valgyti savo paprastus valgius, tik privalo vengti visokių dilginančių, sūrų ir rūgštų valgių (garstyčių, krienų, pipirų, įvairių sousų, raugytų kopūstų, agurkų ir t. p.). Mēsa nēra kenksminga, bet geriau mažiaus jos valgyti.

GĒRIMAI. Visi įvairios rūšies alkoholiniai gērimai yra visiškai uždraudžiami. Kavą taipgi geriausiai visai negerti, nes ji erzina lyties organus. Arbatą galima gerti, bet tik *labai lengvą*. Geriausis triperiu sergant gērimas, tai—pienas, pasukos (*masliankos, buttermilk*) ir apsčiai tyro vandenio. Kurie nekenčia tyro vandenio, gali gerti lengvą alkalinį mineralinį vandenį. Rūgštų gērimų, kurie padaro daug gazo, geriausiai negerti.

Verta priminti dar du dalyku: ligonio vidurius

ir maudymosi. Ligonis turi pasirūpinti, kad jo viduriai niekad nebūtų užkietėję. Vidurių užkietėjimas labai kenkia triperiu sergant.

Šiltos maudynės yra labai gerai, bet maudytis geriausiai sėdint, kad tik šlaunįs ir pilvas būtų vandenyje. Aš bijau patarti triperiu sergantiems maudytis atsigulus į vandenį. Man visuomet rūpi, kad pūliai, nors ir kažin kaip mažai jų būtų, gali išsiplauti iš šlapinimosi kanalo ir gali patekti į akis.

Nereikia nei kalbėti, kaip svarbu yra, kad ligonis pilnai suprastų pavojų pernešimo pūlių į akis ir kad jisai įprastų po kiekvienam palytėjimui savo lyties organų gerai nusimazgoti rankas. Gerai būtų, jei gydytojai ir ligonbučiai kiekvienam tokiam ligoniui duotų atspausdintą lapelį su visais reikalingais patarimais. Tas užimtų mažiau laiko, negu pasakojimas žodžiais ir žmogus negalētų užmiršti, ką jam gydytojas liepē daryti.

Penkioliktas Skyrius.

SIFILIS.

SIFILIS! Tas vardas iššaukia išgąstį ir pasibjaurējimą. Per kelioliką šimtmečių tai buvo viena iš baisiausių žmonijos rykščių. Jo padarytas blogumas didelēj daly priklausē nuo to, kad žmonēs, lyg strausai, kišo savo galvas į smiltis ir nenorējo stačiai į tą baisūną žiūrēti. Ištarti tą žodį buvo skaitoma pažeminimu ir žmonēs buvo taip auklējami, kad visai nežinotų apie to baisūno buvimą. Jie susipažindavo su juomi tik tuomet, kuomet jie patįs ar jų vaikai arba artimi giminēs ar draugai tapdavo to baisūno įgiltais.

Iki labai neseno laiko jokis dienraštis ar laikraštis nedrįsdavo spausdinti savo skiltįse tą nelemtą žodį, o tie gydytojai, kurie, matydami nuodingas tylējimo ir nežinēs pasekmes, skaitē savo pareiga aiškinti žmonēms tą blogumą prieinamai parašytose knygose ar prelekcijose, buvo kitų, senovēs prisilaikančių gydytojų, niekinami ir persekiojami. Tie senoviniai gydytojai buvo persiēmę ideja, kad medikališka profesija turi būti panaši į senovinę dvasiškiją ir privalo saugoti savo mokslą ir žinojimą nuo vulgariškos minios.

Mes galime džiaugtis, kad dabar tose pažiūrose įvyko žymi permaina. Dabar jau tūli dienraš-

čiai ir laikraščiai nesibijo ištarti žodį sifilis ir aiškinimas jaunuomenei veneriškų ligų pobūdžio ir pavojingumo dabar yra ne vien leidžiamas, bet skaitomas būtina pareiga.

KAIP GALIMA SIFILĮ ĮGAUTI.

Žmogus gali užsikrēst sifiliu dvejopai: tiesiai arba netiesiai. Daugiausiai užsikrētimų įvyksta tiesioginiu būdu, tai yra, ypata stačiai paliečia šankerį arba pūliuojantį skaudulēlį kitos ypatos, kuri serga sifiliu.

Netiesioginiu arba tarpininkišku būdu užsikrētimas įvyksta per geriamus puodukus, drabužius, įrankius, rašomus paišiukus, dantų šepetukus ir t. p. Nors šitokie užsikrētimai ne kasdien atsitinka, tačiaus jie visgi gana tankųs. Daugelis sunkiausių sifilio apsireiškimų yra šiuo būdu prasidēję. Kadangi šitokis sifilis nēra įgautas laike lytiško susinešimo, bet nežinomai ir nesitikint, tai jis vadinamas nežinēs sifiliu, arba neužsitarnautu sifiliu (*syphilis insonitium*).

Sifilis taipgi gali būti ir tankiai esti perduodamas nuo gimdytojų. Šitas vadinama paveldējimo arba apsigimimo sifiliu. Jeigu tik tēvas yra sifilitikas, tai kūdikis gali išvengti ligos; jei motina yra sifilitikē,—kūdikis retai kada išvengia ligos; jeigu abu, tēvas ir motina, yra sifilitikai,—kūdikis niekuomet neesti be ligos. Apie paveldējimu įgaunamą sifilį mes atskirai pakalbēsime.

SIFILIO VARDAI. Jokia kita liga neturi tiek

daug vardų, tiek daug synonimų (pravardžių), kaip ta liga, apie kurią mes dabar kalbėsime. Vargiai rasime tautą, kurios vardu ta liga nebūtų pavadinta, nes kiekviena tauta stengėsi užmesti kokiai-nors *kitai* tautai garbę atnešimo tos baisios ligos į Europą. Taip atsirado plačiausiai žinomas vardas— francūzų liga arba francai; ispanų liga; italų liga; lenkų liga; amerikiečių liga; neapolitaniečių liga, ir t. t., ir t. t. Įdomu, kad ta liga buvo pavadinta daugelio šventųjų vardais; taip, ją vadino šv. Jobo liga, šv. Menciaus liga, ir t. p. Tokių pavadinimų buvo nemažiau tuzino. Vienoj tik lotynų kalboj liga turi daugiau šimto įvairių užvardinimų, o kiekvienoj naujų kalbų turi nuo pusės tuzino iki tuzino vardų.

LIGOS BĒGIS. Sifilio bēgis paprastai skiriasi į 3 dalis arba laipsnius.

Nors dabar gerai žinoma, kad tasai padalinimas, kurį padarė žymiausis sifilio tyrinētojas, Ricord, nevisuomet yra teisingas, kad skauduliai, kurie priskaitomi į trečią laipsnį, gali pasirodyti dar antrame laipsnyje, arba priešingai, ir kad visų trijų laipsnių skauduliai gali vienu laiku pasirodyti, tačiaus, parankumo dēlei, mes prisilaikysime to padalinimo. Reikia, vienok, gerai įsitēmyti tą, kad nēra jokios aštrios ar aiškios ribos, kuri skirtų vieną laipsnį nuo kito.

PIRMAS LAIPSNIS. Pirmas laipsnis skiriasi dar į dvi dalis. Pirmoji dalis užima laiką nuo *užsikrētimo* iki pasirodymo pirmutinio spuogelio

(*chancre*). Vidutiniškai tasai periodas tęsiasi nuo keturiolikos iki dvidešimts-vienos dienos, nors jo ilgumas gali būti ir įvairesnis. Kartais tasai periodas gali tęstis tik dešimtį dienų, o kartais iki trisdešimts, keturiasdešimts ir penkiasdešimts dienų. Fournier aprašē atsitikimą, kada nuo užsikrētimo iki pirmojo spuogo pasirodymo praējo septyniosdešimtįs dienų. Antroji dalis skaitoma nuo pirmojo spuogo atsiradimo iki atsiradimo daugelio mažų pratrūkstančių skaudulēlių. Šito periodo ilgumas vidutiniškai apima šešias savaites, bet retkarčiais to periodo ilgumas yra trumpesnis arba ilgesnis, nuo trijų savaičių iki trijų mēnesių.

Pirmojo laipsnio skauduliai vadinasi šankeriniais spuogais ir sifilitiškais bubo arba sutinimais gilių ir kraujagyslių, kurios anatomiškai rišasi su pirmutiniais spuogais.

ANTRAS LAIPSNIS. Antruoju laipsniu, kurio pradžios galima laukti baigiantis šeštai savaitei, vadina tą periodą, kuomet ant odos ir ant gleivētų plēvių pasirodo skauduliai ir votįs. Tą periodą charakterizuoja skaitlingi išbērimai ant odos, gleivētos, pūliuojančios votįs, plaukų nuslinkimas, abelnas gilių ištinimas, akių nesveikumai, ir t. p. Nors šio laipsnio ilgumas paprastai skaitomas nuo vienų iki dviejų metų, tačiaus tikras laiko apribavimas ištikrųjų nēra galimu, nes daug priklauso nuo to, kaip atydžiai liga gydoma, nuo smarkumo užsikrētimo ir nuo ligonio gyvenimo būdo, ir abelno jo kūno sudējimo.

TREČIAS LAIPSNIS. Trečias ligos laipsnis atsižymi sutinimais, taip vadinamais, gummata, įvairiais skauduliais, kaulų, žarnų, nervų, smegenų ir arterijų gedimais. Šis laipsnis gali apsireikšti į

Sifilio skaudulēlis ant veido. Šiame atvējyje užsikrētimas įvyko nuo barzdaskučio rankų.

metus ar du (tankiausiai du) po užsikrētimo, jis gali apsireikšti į dvidešimts arba trisdešimts metų, arba ligonis gali ir visai to laipsnio išvengti. Tasai laipsnis gali tęstis keltą mēnesių ar keletą metų arba gali lydēti ligonį iki-pat kapo.

Dabar apkalbēsime kiekvieną laipsnį skyrium.

PIRMIEJI SPUOGAI—ŠANKERIS.

ženklas, kuris praneša mums, nors jau pervēlai, kad įvyko užsikrētimas sifiliu, yra vadinamas pirmuoju spuogu arba šankeriu, arba kietu šankeriu ir dar kitokiais vardais. Šankeris gali atsirasti ant varpos arba ant mašnelēs; be to, jis gali atsirasti ir ant kitų kūno dalių; kaip tai, ant lūpų (nuo bučiavimosi), ant liežuvio, ant paliežuvinių gilių, ant pasmakrio, pirštų, ir t. p. Chrakteriškiausia šankerio ypatybē yra jo kietumas. Tankiai kietumu jis yra panašus į kremzlę. Todēl, jeigu spuogas yra tiek kietas ir prasideda tinimas gilių, ir atsiradimo laikas užima tokį periodą, kokio reikalauja sifilio spuogo atsiradimas, tai galima drąsiai spręsti, jog tai sifilis. Tačiaus neretai šankeris neturi tų visų ypatybių ir tokiuose atsitikimuose reikalinga rūpestingas išekzamenavimas pirm nusprendžiant, jog tai sifilis.

Vertējo Pastaba. Kadangi autorius labai trumpai temini apie pirmąjį sifilio spuogą, tai, manau, bus neprošalį biskį plačiau apie tą spuogą paaiškinti.

Sifiliu galima užsikrēsti tik tuomet, kuomet ligos nuodai gauna progą įsigauti į kūną per kokią, nors menkiausią, žaizdą arba briežely. Taigi, jei ant varpos, mašnelēs arba kirkšnyje pasitaiko kokis nors briežėlis ar odos sutrūkimas, tai, patekus ant tokios vietos sifilio nuodams, tuojaus įvyksta užsikrētimas. Tuo pačiu būdu, t.y., per kokią menką žaizdelę, užsikrētimas įvyksta ir kitose kūno vietose. Praējus minētam periodui, užsikrētimo vietoje pasirodo mažytis spuogelis, kuris laipsniškai auga ir pasiekia didelio žirnio arba net riešuto didumą. Spuogas, ypač savo apatinēj dalyje, yra kietas, lyg būtų kremzlēs gumulēlis. Į keletą dienų po pasirodymo spuogas pratrūksta ir iš jo varva labai užkrečianti pūliai, o kraštai ir apačia arba spuogo dugnas

darosi vis kietesniais. Apie į porą savaičių po spuogo pratrūkimo pradeda tinti ir sukietėja artimiausios prie užsikrėtimo vietos gilės. Į tris arba į keturias savaites po pratrūkimo spuogas užgyja, bet jo vietoje pasilieka kieta duobutė. Tas-pats kietas, pūliuojantis spuogas vadinamas sifilitišku arba kietuoju šankeriu.

Sifilio skaudulėlis ant piršto. Užsikrētimas įvyko nuo nagų valytojos rankų.

Tikriausiu sifilio ženklu yra buvimas ligonyje sifilio perų arba sifilį gimdančių gyvūnėlių (*spirocheta pallida*). Tai smulkučiai organizmai pavidale plonyčių siūlelių. Išvaizda jie panašųs į spirališkai susuktą drateli arba į bonkoms atidarinėti grąžtelį ir neretai turi iki keturiolikos susukimų. Tie gyvūnėliai yra labai skubrųs. Juos galima matyti tik per galingiausius mikroskopus. Yra dar kiti panašios išvaizdos gyvūnėliai (vadinami *spirocheta refringens*), kuriuos nepatyrusiam lengva

paskaityti sifilio perais. Tačiaus tie antrieji gyvūnēliai yra storesni, turi mažiau susukimų ir geriau matomi per mikroskopų stiklus, nes lengviau nudažomi. Kas matē tipiškus abiejų gyvūnēlių pavyzdžius, tas veik visuomet galēs juos atskirti ir pažinti.

Tuos sifilio perus surado Berlyno gydytojai Schaudinn ir Hoffmann. Šios knygos autoriui pasitaikē giliukis būti Berlyno medikalēs draugijos susirinkime, kuomet tasai atradimas tapo paskelbtas ir parodyti mikroskopiški ir stereoptiški to gyvūnēlio paveikslai. Išpradžių veik visi į tą atsinešē gana skeptiškai, bet pradējus kitiems tēmytojams įvairiuose kraštuose skelbti savo panašius patyrimus, skepticizmas išnyko ir visi pripažino Berlyno tyrinētojų atradimą teisingu.

ANTRAS LAIPSNIS.

Antras laipsnis prasideda apie į šešias savaites po pirmutinio spuogo pasirodymo ir tęsiasi metus arba dvejus. Tai periodas visokių išbērimų ir gleivētų vočių. Pirmiausiai atsiranda smulkųs šviesiai rausvi spuogai (*roseola*). Tie spuogai kartais yra taip smulkųs, kad patsai ligonis gali jų visai neužtēmyti, bet patyręs gydytojas tuoj supras, kame dalykas. Tie spuogai gali rastis ant viso kūno arba vien ant liemens ir priešakinēj rankų pusēj. Tie spuogai visai nēra iškilę ant odos paviršiaus. Juos galima tik matyti, bet apčiuopti jų negalima. Vienok, vēliaus atsiranda apsčiai ki-

tokių išbērimų pavidale niežų ir įvairių skauduliukų, kurie iškilsta ant odos paviršiaus ir yra lengvai užčiuopiami. Tankiai ant kaktos išauga visa eilē spuogų, kurie yra labai charakteristiški ir iš

Sifilio skaudulēlis ant liežuvio. Skaudulēlis jau užgijęs tik jo vietoje matosi duobutē su balsganais ir kietais krašteliais.

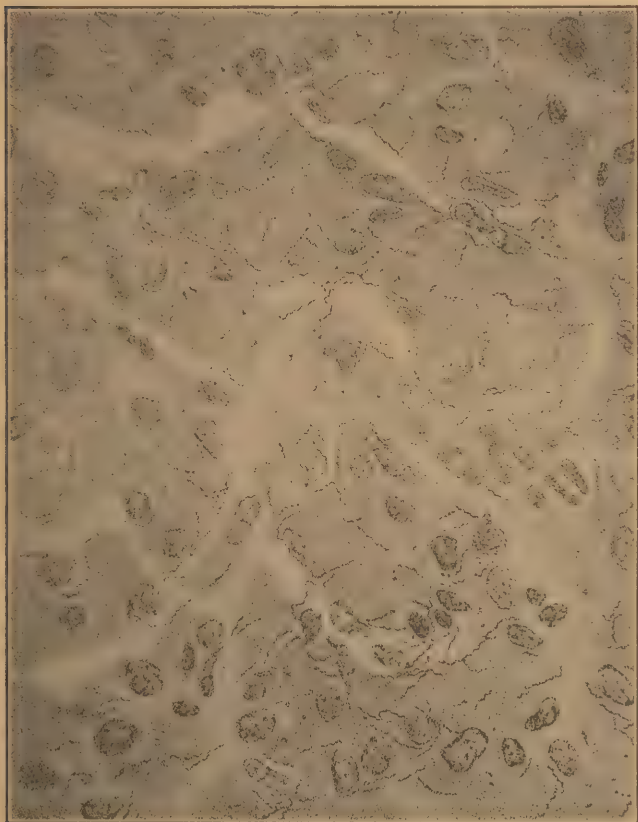
kurių patyręs gydytojas gali teisingai atspēti ligą. Tie spuogai vadinami Veneros vainiku (*corona veneris*).

Pasirodžius pirmam išbērimui, ligonis paprastai biskį karščiuoja ir skundžiasi abelnu neįgalējimu; jaučia skaudējimą kauluose, ypač kojose ir šonkauliuose. Vakare skaudējimai paprastai būna smarkesni, o naktį pasidaro ir labai kankinanti. Sifilitiški skaudējimai visuomet pasižymi tuomi, kad nakties laike jie labiaus jaučiami.

Tuo pačiu laiku, kada pasirodo minēti spuogai, arba biskį vēliau, gali atsirast gerklēs skaudējimas ir ant paliežuvinių gilių, gerklēj, ant liežuvio, skruostų viduj ir ant lūpų atsiranda maži skaudulēliai. Tie skaudulēliai sudaro patyrusiam gerai žinomas gleivētas dēmes, kurios yra labai užkrečiančios, taip lygiai užkrečiančios, kaip ir pats šankeris arba pirmutinis spuogas. Gleivēta dēmē išpradžių išrodo nekalta balta dēme, bet po tūlo laiko balta plēvē nusilupa ir pasilieka negili maža votis.

Šiame periode paprastai ir plaukai nuslenka. Plaukų birimas įvyksta dvejopai. Plaukai slenka iš visur abelnai ir visas plaukų uždangalas greitai plonēja, arba jie pradeda birti lopais, tarsi būtų kandžių ar pelių nuēsti. Šitokis plaukų slinkimas yra labai charakteristiškas ir tankiai to vieno užtenka, kad parodyti ar bent patvirtinti sifilio buvimą. Kitas ženklas antrojo sifilio laipsnio yra uždegimas akies lēliukēs pakraščių arba, teisingiau, rinkutēs apie akies lēliukę. Tas gali prasidēti sykiu su minētais spuogais ant veido. Tinkamai gydant tas uždegimas tęsiasi nuo dviejų iki aštuonių arba dešimties savaičių ir paskui dingsta, nepalikdamas jokių blogų pasekmių. Tačiaus jeigu tas už-

degimas tankiai atsikartoja, tai regējimas gali nuo to labai nukentēti arba ir visai galima regējimo netekti.

Sifilio perai kūdikio kepenįse. Paveikslas parodo šmotelį iš sifilitikų tēvų gimusio kūdikio kepenų, kaip jos išrodo žiūrint per mikroskopą. Juodi vingiuoti brieželiai—tai sifilio perai.

TREČIAS LAIPSNIS.

Trečias laipsnis yra tai periodas sutinimų ir vočių. Sifilitiški sutinimai arba skauduliai angliškai vadinasi gumma. Nēra tokios kūno dalies iš viršaus, nei vidui, kur negalētų atsirast tie skauduliai. Jie gali atsirast ant smegenų, arba nugarkaulio smegenįse, širdyje, kepenįse, tulžyje, ant galvos, rankų, kojų, ir t. p. Nosis gali įkristi arba visiškai nupūti, taip kad ligonio išvaizda pasidaro baisiai bjauri; kvēpuojamoji ir rijamoji gerklē išpūva ir ligoniui sunku darosi valgyti ir kalbēti. Varpa ir kiaušinēliai gali tapt sunaikinti, liga gali apimti skilvį, inkstus ir pūslę—trumpai sakant, kūne nēra tokios vietos arba organo, kurio sifilio nuodai negalētų užgauti arba sunaikinti. Kiek seniaus, tankiai pasitaikydavo matyti stačiai pasibaisētinų trečiojo laipsnio sifilio apsireiškmų. Neretai ligonio išvaizda būdavo ant tiek bjauri, kad net veneriškų ligų specialistui širdis supykdavo. Linksma betgi pasakyti, kad dabar mums retai kada tenka pasitikt su vienu tų baisių trečiojo laipsnio sifilio atsitikimų. Faktiškai, didelis ligonių nuošimtis visiškai *trečiojo laipsnio išvengia.* Tas paeina nuo tobulesnio gydymo, nuo to, kad ligonis dabar anksčiau eina prie gydytojo, nuo pasigerinimo abelno žmonių ekonominio padējimo ir nuo platesnio apsipažinimo su hygiena. žmonēs didžiumoje darosi švaresniais ir, būdami labiau apsišvietę, jie nori ir gali teisingiau ir protingiau pildyti gydytojo įsakymus. Tokis sifilitiškas ligonis, kuris atsisako

pildyti įsakymus, turi būt stačiai išvarytas, nes perdidelē yra gydytojui atsakomybē, jeigu pats ligonis nenori prisidēti prie gydymo.

NUGARKAULIO SMEGENŲ LIGA IR VISUOTINAS PARALYŽIUS.

Reikia paminēti dar dvi ligas, kurių priežasčia yra sifilis. Tai nugarkaulio smegenų liga (*locomotor ataxia*) ir visuotinas paralyžius, kuris kitaip vadinamas visuotinu beprotystēs paralyžium. Nevisuomet nugarkaulio smegenų ligos ar visuotino paralyžiaus priežasčia yra sifilis, bet *didelēj daugumoj atsitikimų* jis yra tikrąja priežasčia.

Nugarkaulio smegenų sugedimas gali įvykti į dvidešimts arba trisdešimts metų po užsikrētimo sifiliu. Tai yra lēta vidujinē liga, paeinanti iš sukietējimo nugarkaulio smegenų. Veik kiekvienam tenka tokių ligonių matyti. Juos lengva pažinti iš ypatingai trukčiojančio ir kojas velkiančio ējimo. Ligonio kojos praranda tikrąjį judējimo jausmą; eidamas, jisai peraugštai iškelia kojas ir staigiai meta jas pertoli priešakin. Užmerkęs akis, ligonis negali pasakyti, kur tikrai jo kojos randasi ir negali nustovēt nesvyravęs. Kita kankinanti tos ligos ypatybē yra perverianti skausmai viduriuose, lyg kas peiliu viduriuose maišytų, arba skausmai per juosmenį, lyg kad geležinis lankas būtų užmautas. Po kiek laiko—gali būt po dviejų ar trijų metų arba po dešimties ar dviejų-dešimtų metų—ligonis nebesuvaldo šlapinimosi nei viduriavimo ir tuomet tam-

pa sunkenybe sau ir kitiems ir meldžia mirties užbaigt jo kančias.

Nugarkaulio smegenų ligos gydymas iki šiol būdavo labai nepasekmingu ir ta liga buvo skaitoma veik neišgydoma. Vėliausiame laike, pradėjus gydyti įtrėškimais stačiai į nugarkaulį, pasekmės yra kiek geresnės.

Visuotinas beprotystės paralyžius(*general paresis*) paeina iš smegenų suminkštėjimo ir nugarkaulio gedimo. Ligonis laipsniškai nustoja proto—išpradžių pasidaro ekcentrišku, pilnu visokių nepaprastų išmonių, paskui—kvailu, paskui—visai bepročiu. Paprastai ligonis miršta tik į tris metus po ligos prasidėjimo. Pačiam ligoniui, jo draugams ir giminėms būtų daug geriau, jei jis numirtų į tris savaites arba į tris dienas. Liūdniausis pasaulyje reginys—tai žmogus, apimtas visuotino paralyžiaus. Jeigu yra liga, kuria sergantį gydytojas turėtų priemoniškai numarinti, tai toji liga yra visuotinas paralyžius. Leidimas tokį kankinį priemoniškai numarinti būtų geriausiu patarnavimu ligoniui ir jo artimiemsiems. Leisti bepročiui kankintis tol, kol jis numirs iš vargo ir nusilpimo, —tai tikrai augščiausio laipsnio žiaurumas.

Visuotinas beprotystės paralyžius yra neišgydomas. Net vėliausi gydymai įtrēškimu į nugarkaulio smegenis neduoda jokių gerų pasekmių. Atsitinka kartais laikinis pagerėjimas, bet tas atsitinka kartais ir visai be jokio gydymo.

ŠEŠIOLIKTAS SKYRIUS.

PAVELDĒTAS SIFILIS.

PAVELDĒTĄ sifilį kartais vadina prigimtu, bet tas yra neteisinga. Prigimtu sifilį vadiname tuomet, kuomet kūdikis *užgema* su ligos ženklais, su spuogais, votimis ir t. p. Paveldēto sifilio atsitikime kūdikis gemant gali išrodyti visiškai sveiku, bet ligos ženklai pasirodo vēliaus, kartais į kelias savaites, į kelis mēnesius arba į kelis metus. Sunkesnis ar lengvesnis paveldēto sifilio apsireiškimas priklauso nuo to, kaip seniai tēvai buvo užsikrētę. Kuo ilgesnis laikas praējęs nuo tēvo ar motinos užsikrētimo iki kūdikio gimimo, ir kuo energiškiaus patįs tēvai gydēsi, tuo lengviaus liga apsireiškia kūdikyje.

Kaip jau minēta, sifilitiškas kūdikis užgimęs gali išrodyt visiškai sveiku; tačiaus į tris savaites arba į tris mēnesius ligos ženklai gali pradēt rodytis. Vienu pirmutinių ženklų yra *užkimimas;* kūdikio balsas yra užkimęs, tarsi jis būtų labai savo mažą galvutę užsišaldęs; verkia jis kokiu-tai užkimusiu, parpiančiu balsu. Paskiau ant kojų apačių ir delnų pasirodo skauduliukai, kurie sutrūksta ir apsidengia niežais; ant lūpų ir aplink mēšlinę kiaurynę oda taipgi sutrūkinēja. Visas menkas sutvērimēlis po trumpo laiko įgauna labai gailingą iš-

vaizdą, sudžiūsta, išbalsta ir išrodo į išdžiūvusį, suvytusį seną žmogutį. Seniaus tokie kūdikiai veik visuomet numirdavo, kas buvo geru daiktu jiems patiems ir draugijai. Dabar gi, ant laimēs ar ant nelaimēs, naujausiais gydymo būdais daugelį jų galima nuo mirties išgelbēti.

Pasiekus sifilitiškiems kūdikiams šeštus, septintus ar aštuntus metus, gali pasirodyti kiti ligos ženklai.

Vienu charakteriškiausių ženklų yra savotiškas viršutinių priešakinių dantų išsikarpymas. Dantįs išrodo tarsi pjūklo dantįs, su aštriais kampais ir dideliais tarpais. Tą apsireiškimą pirmiausiai aprašē pagarsējęs Londono gydytojas, Dr. Jonathan Hutchinson. Tas ženklas nepasirodo ant pirmųjų arba pieninių dantų,—vien ant antrųjų arba nuolatinių dantų. Ne pas visus paveldētą sifilį turinčius tokie dantįs yra, bet jeigu yra, tai jau juos galima lengvai pažinti. Kitas tankiai pasirodantis paveldēto sifilio ženklas yra uždegimas priešakinēs akies obuolio dalies (*keratitis*). Tas gali padaryt akies obuolį neperleidžiančiu šviesos ir to pasekme gali būti apjakimas. Trečias gana tankus ligos ženklas yra apkurtimas, kuris gali atsitikt ūmai. Vaikas gali visai gerai girdēti ir ūmai, tarpe aštuonių ir aštuoniolikos metų, girdējimas pasidaro apsunkintu ir vaikas gali visai apkursti. Tie trįs ženklai—iškarpyti dantįs, akies obuolio uždegimas ir apkurtimas — vadinami trimis tikriausiais paveldēto sifilio ženklais.

Sifilitiškų kūdikių niekuomet negalima paves-

ti svetimoms auklėms ar nešiotėms, nes yra didelis pavojus užkrėsti auklę. Tokius kūdikius visuomet pati motina privalo žindyti ir auklėti, nes motina, kuri pagimdė sifilitišką kūdikį, pati turi savyje tą ligą, nors ir labai lengvame laipsny, ir todėl veik nebegali išnaujo sifiliu užsikrėsti, bent nuo kūdikio.

PAVELDĖTAS SIFILIS —TAI SUNKI PROBLEMA.

Jeigu visi sifiliu užkrėsti kūdikiai gimtų negyvais arba jeigu ligos ženklai pasirodytų į keletą dienų arba savaičių po gimimo, tai tuomet paveldėto sifilio problema būtų palyginamai lengvai išrišama. Ligos apimti kūdikiai būtų nuo-pat gimimo energiškai gydomi ir arba numirtų, arba išgytų. Bet dalykas yra kitaip. Daugelis iš sifilikų tėvų užgimusių kūdikių neparodo ligos ženklų iki dešimties, penkiolikos arba dvidešimts metų; tūli išbūna sveiki net iki trisdešimts arba keturiasdešimts metų. Išrodydami visai sveikais, jie ūmai apauga skauduliukais ir votimis arba atsiranda smarkųs galvos skaudėjimai, apkursta, pradeda keistai elgtis ir t. p. Tokiuose atsitikimuose liga jau labai sunkiai pasiduoda gydymui. Jeigu jiems dar kūdikiais esant būtų nužiūrėta, kad jie užkrėsti, tai rūpestingu gydymu būtų buvę galima išvengti tų baisių ligos apsireiškimų.

Todėl tokie tėvai, kurie žinosi buvę užsikrėtę sifiliu, ir kurie, gydytojui leidžiant arba ir be jo leidimo susilaukia kūdikį, būtinai turi duot išekza-

menuoti kūdikio kraują. Tą jie privalo padaryti net ir tada, jeigu gydytojas užtikrino juos, kad jie jau pilnai išsigydę. Ant laimēs, dabar turime tokį bandymo būdą, kuris gali veik visiškai teisingai parodyti ar kūdikis turi savyje sifilio nuodų, ar ne. Seniaus mes turējome vadovautis vien paviršutine vaiko arba mergaitēs išžiūra. Jeigu jie išrodē sveikais ir neturējo jokių išlaukinių ligos žymių, — mes skaitēm juos liuosais nuo sifilio perų. Dabar vartojamas Wassermann'o išrastas kraujo ekzamenavimas parodo, kad žmogus gali labai gerai išrodyti, o vienok gali turēti savyje ligos nuodų.

Todēl dar sykį atkartoju, jog jeigu tēvas ar motina, ar abu, yra kuomet-nors sirgusiu sifiliu,— kūdikio kraujas turi būti išekzamenuotas. Ir jeigu Wassermann'o būdu ekzamenuojant pasitvirtina ligos perų buvimas, tai tuojaus reikia pradēt gydymą. Taip darant išvengsime didesnēs nelaimēs ateityje. Man prisimena viena graži, jauna mergaitē apie penkiolikos metų senumo, kuri išrodē sveikiausia ir visame kame puikiai išsivysčiusia. Ūmai ji pradējo jausti smarkų veido gēlimą (*neuralgia*) ir skaudējimą nosyje. Jinai nuējo pas paprastą gydytoją, kuris davē jai tryškinaitę ir gyduolių nosies mazgojimui, tačiaus skaudējimas darēsi vis smarkesniu. Greitu laiku burnoj atsivērē votis ir nosis įkrito į vidų. Tuomet ji nuējo pas specialistą, bet buvo jau pervēlu; vidurinēs, minkštos burnos dalįs išpuvo, o paskiau visai supuvo visos minkštosios ir kietosios nosies dalįs. Viena jos akis irgi pagedo. Dabar ji nešioja dirbtinę nosį,

Paveldēto sifilio spuogai ant kūdikio veido ir iškarpyti dantįs, kurie yra vienu tikriausių ženklų, rodančių, jog kūdikis turi paveldētąjį sifilį.

bet kaip baisiai jinai jaučiasi, tą sunku ir įsivaizdinti. Tas gydytojas, prie kurio ji pirmiausiai kreipēsi, nepasirūpino sužinoti jos istoriją. Niekam ir į galvą neatējo, kad ji būtų užkrēsta sifilio nuodais. Specialistas, tačiaus, ištyrē apie jos tēvus ir sužinojo, jog tēvas turējo sifilį; tēvas net buvo miręs nuo sifilitiško paralyžiaus.

Šis paveikslas parodo, kaip išrodo iškarpyti paveldėtą sifilį turinčio vaiko dantįs. Tokie dantįs tikriausiai parodo, jog vaikas turi savyje sifilio nuodų, nors jis išrodytų ir visai sveikas.

Dar sykį atkartoju: visų kūdikių, kurių tēvai, vienas ar abu, yra sirgę sifiliu, kraujas turi būti kelis kartus išekzamenuotas.

SEPTYNIOLIKTAS SKYRIUS.

SIFILIO GYDYMAS.

AŠ NEKALBU šioje knygoje apie jokios ligos gydymą. Aš nemanau, kad visiems žmonēms skiriamose knygose tinka rašyti apie patį kokios-nors ligos gydymą. Vieną, pats save gydymas visuomet yra pavojingu, antrą, biskis žinojimo yra pavojingu dalyku, ypač medicinoje. Tačiaus aš turiu pasakyt keliatą žodžių apie gydymą sifilio, kadangi, ant nelaimēs, randasi daug apgavikų, kurie pasmerkia vartojimą gyvojo sidabro sifilio gydymui. Paprastas gi žmogus, negalēdamas atskirti apgaviko nuo tikro, moksliško gydytojo, prisiklausęs nežinēlių pasakų, gali priešintis gyvojo sidabro vartojimui tuomet, kuomet tas labiausiai reikalinga.

Tie, kurie pasmerkia gyvojo sidabro vartojimą sifilio gydymui, yra bjauriausi nežinēliai. Gyvasis sidabras visuomet buvo ir iki šiol pasilieka geriausia ir tikriausia gyduole, kokią mes turime tos ligos gydymui. Apgavingi šundaktariai nori įtikrinti, būk daugelis simptomų, kaip tai išbērimai, skauduliai, nugarkaulio smegenų gedimas, ir t. t., paeina ne iš sifilio, bet iš gydymo gyvuoju sidabru.

Šitokio tvirtinimo melagingumas pasirodys tuoj, jei tik pasakysiu, kad yra daugybē kaulų pu-

vimo ir nugarkaulio ligos atsitikimų, kur ligonis *niekad nēra paēmęs nei vieno grano gyvojo sidabro.* Fournier surinko kelis šimtus tokių atsitikimų ir kiekvienam specialistui tenka tokių atsitikimų matyti. Ir kiekvienas, kam teko matyti greitą pagerējimą ir šarpų pranykimą daugelio sifilio simptomų, pradējus tinkamai gydyti gyvuoju sidabru, visai neabejoja apie tos gyduolēs vertę.

Kitas didelio gyvojo sidabro naudingumo prirodymas sifilio gydyme pasirodo tēmyjant sifilitiškų moterų neštumą. Yra gerai žinoma, jog sifiliu užsikrētusi moteris yra labai linkusi prie persileidimo arba išsimetimo. Be tam tikro gydymo jinai gali persileisti kokius šešis ar daugiau sykių vienas po kitam, o jeigu ji ir išnešioja vaisių, kiek reikiant, tai kūdikis gema negyvas, o jei gema gyvas, tai sifilio ženklai gali pasirodyti į kelias savaites po gimimo. Jeigu gi tokia moteris bus energiškai gydoma gyvuoju sidabru, tai greit įvyksta žymi permaina. Persileidimai neatsikartoja ir užgimęs kūdikis neturi jokių ligos ženklų ir gali net visą savo amžių išgyventi be jokių ligos apsireiškimų. Taigi, jei būtų reikalingi prirodymai gyvojo sidabro naudingumo sifilio gydyme, tai tokius prirodymus mums suteiktų tēmyjimas to, kokią įtekmę gyvasis sidabras daro į kiekvieną sekantį neštumą ir kaip laipsniškai gerinasi kiekvieno gemančio kūdikio sveikata.

Sekanti pagal vertēs gyduolē yra salvarsan, kitaip vadinamas 606, arba *arsenobenzol.* Nors ši gyduolē nepasirodē taip stebūklinga, kaip tūli per-

daug entuziastiški gydytojai išpradžių tikējo, vienok tai yra viena geriausių gyduolių, kokias turime. Tačiaus, sifilio gydyme mes neatsidedame ant tos vienos gyduolēs. Mes vartojame ją vien kaipo priedą prie gyvojo sidabro.

Trečia pagal vertēs gyduolē sifilio gydymui yra *potassium iodide* arba iodinas kokiame kitame pavidale. Tos trįs gyduolēs, tai pamatas visokio sifilio gydymo. Patyręs gydytojas su tų gyduolių pagelba gali pasekmingai suvaldyti beveik kiekvieną sifilio atsitikimą.

Suprantama, vien tik gyduolių vartojimas negali pilnai sifilitiko išgydyti. Abelna ligonio sveikata turi būti užlaikoma kuogeriausiame stovy. Jisai turi vartoti gerą, maistingą valgį, tankiai maudytis karštose maudynēse, ypač *sieros maudynēse;* turi visuomet kvēpuoti tyru oru, niekuomet nepersidirbti protiškai nei fiziškai ir turi visuomet užlaikyti geriausiame stovy burną ir dantis.

Jeigu tas viskas bus atydžiai pildoma nuo-pat užsikrētimo pradžios, tai pasirodys, jog sifilis netaip jau sunkiai suvaldomas. Svarbiausis dalykas yra pradēti gydymą tuojaus, kaip tik pasirodo pirmutinis spuogas. Kiekviena, pradžioj sugaišinta, diena turi didelę svarbą. Jeigu ligonis praleidžia be atydos pirmus vienus ar dvejus ligos metus ir ateina pas gerą gydytoją jau apaugęs skauduliais ir votimis, tai jis negali tikētis taip lengvai ir greitai pasveikti, kaip kad būtų galējęs pasveikti, jei būtų atējęs tą dieną, kuomet pasijuto sergančiu.

KAIP ILGAI TURĮ GYDYMAS TĘSTIS.

Ligonis gali manyti turįs sifilį, bet, vistiek, kuomet gydytojo išekzamenavimas parodo, jog jis tikrai tą ligą turi, tas jam yra skaudus smūgis. Neretai tas smūgis yra skaudžiausis, kokį jam yra tekę patirti, arba kokį jis gali tikētis savo gyvenime susilaukti. Tačiaus, kaip greit ligonis šiek-tiek atsikvēpia nuo to smūgio, pirmutiniu jo klausimu veik visuomet būna: "Kaip ilgai man reikēs gydytis?" Ant to klausimo aš visuomet atsakau: "Tol, kol bus reikalinga."

Sifilis yra tokia liga, kuri nevisuomet vienodai apsireiškia ir niekuomet negalima tikrai pasakyti, kaip ilgai reikēs gydytis. Viskas priklauso nuo ligos smarkumo, nuo ligonio sudējimo, jo amžiaus, jo ekonomiško padējimo ir nuo to, kaip liga jo organizme plētojasi. Šiuo žvilgsniu žiūrint nēra dviejų visai vienodų žmonių. Pas vienus žmones sifilis apsireiškia, palyginamai, labai lengvame pavidale, pas kitus gi jis apsireiškia kaipo viena iš pačių baisiausių ligų.

Abelnai galima pasakyt, jog dabar mes norime būti užtikrintais išgijime ir todēl ilgiau gydome sifilitikus ligonius, negu seniau, ir štai kodēl:

Daugelis ligonių, kurie jau neturi jokių ligos ženklų, ir kuriuos seniaus mes būtume paskaitę išgijusiais, ekzamenuojant juos Wassermann'o būdu, pasirodo vis dar turinčiais ligos perų.

Imant paprastą, vidutinio smarkumo, sifilio atsitikimą, geriausių pasekmių galima tikētis, jeigu

nuolatinis gydymas tęsis tris metus. Trečių metų bēgy kartais jau galima gydymą laikinai pertraukti. Paskui, bēgy ketvirtų ir penktų metų, buvęs ligonis turi kartais ateiti pas gydytoją ant trumpo gydymo. Būtų labai geru daiktu, kad visi, kurie kuomet-nors sirgo sifiliu, pasiryžtų per visą savo gyvenimą vieną sykį į metus nueiti pas gydytoją ir išsiekzamenuoti. Tas nepadarytų nieko blogo, o jei gydytojas patēmytų kokį pavojaus ženklą, tai jis galētų apsaugoti nuo atsikartojimo kokių-nors sifilitiškų vočių arba nuo išsivystymo kokios-nors nervų ligos.

EKZAMENAVIMAS WASSERMANN'O BŪDU.

Daugelis žmonių, ypač kurie yra sifilio aukomis, yra girdēję apie Wassermann'o ekzamenavimą ir, kaip paprastai, jie klaidingai apie tą ekzamenavimą mano. Tūli mano, kad tas ekzamenavimas visuomet yra absoliutiškai tikras ir jeigu ekzamenavimo raportas užginčija ligos buvimą, tai jie tikisi esą visiškai sveiki ir paliauja gydytis. Tačiaus taip nēra. Ekzamenavimas Wassermann'o būdu yra labai didelēs vertēs dalykas. Tai geriausis sifilio tyrinējimui būdas, kokį mes turime, tačiaus jis nēra absoliutiškas. Jis yra teisingas tik apie 85 nuošimčiuose iš šimto; kitais žodžiais sakant, apie 15 iš šimto atsitikimų Wassermann'o ekzamenavimas gali parodyti ligą tuomet, kuomet ligonis iš-tikrųjų jos neturi, arba gali parodyti, būk ligos nēra, kuomet tikrai ją turi.

Kaip nekalbētume, bet yra labai pavojinga pasitikēti vien ant Wassermann'o ekzamenacijos, ypač ant vieno sykio. Tas ekzamenavimas turi labai didelę vertę, bet tik imant sykiu su visa ligos istorija, ženklais ir abelnu ligonio padējimu. Tik patyręs gydytojas gali teisingai apvertinti Wassermann'o ekzamenavimą. Ir tik kuomet ligonis visą paskirtą laiką gydēsi, kuomet per paskirtą laiką, pavyzdin, per metus, nepasirodē jokių ligos ženklų, ir kuomet keletas iš eilēs Wassermann'o ekzamenavimų rodo, jog ligos perų nēra, tuomet tik mes pasakome, jog žmogus jau išgydytas. Tačiaus, net po apskelbimo išgydytu, žmogus turi rūpintis savimi, turi per daugelį metų vieną sykį metuose nueiti pas gydytoją ir duotis pilnai išekzamenuoti.

Aštuonioliktas Skyrius.

ŠANKERIS.

ŠANKERIS (*chancroid*), kitaip vadinamas minkštuoju šankeriu arba minkštuoju skauduliu (kad atskirti jį nuo sifilitiško šankerio, kurį vadina kietuoju šankeriu arba kietuoju skauduliu), yra tai mažas skaudulys, kuris paprastai atsiranda ant lyties organų. Jis yra labai užkrečiamas ir, kas svarbiausia, jis gali kelis sykius ir keliose vietose tą patį žmogų užkrēsti, tai yra, jeigu šankerio pūliai paliečia opią tos pačios ypatos odos vietą arba gleivētą plēvę, tai žmogus gali gauti toj vietoj kitą šankerį. Kietas arba sifilinis šankeris paprastai yra tik vienas, tikrasis gi arba minkštas šankeris paprastai atsiranda keliose vietose. Žmogus gali turēti kelis tuzinus šankerio skaudulių. Šankerio priežasčia taipgi yra ypatingas gyvūnēlis, kurį atrado daktarai Ducrey ir Unna, todēl jį ir vadina Ducrey-Unna bacillius. Tai yra gyvūnēlis, kuris tarpsta nešvarume ir todēl šankeriu serga veik išimtinai tik vargingiausios prostitutēs ir tik tokie vyrai juomi užsikrečia, kurie užsiima su nešvariausios rūšies prostitutēmis. Dabar šankeriu sergančių tankiausiai matosi beturčių ligonbučiuose arba dispensarijuose, bet retai kada pas privatiškus gydytojus-specialistus.

Šankerio skaudulėliai prasideda taip: atsiranda geltonos, raudonais kraštais, dėmės; tos dėmės išauga į spuogus, kurie vėliaus prisipildo pūlių; spuogai pratrūksta ir išvarva biskis kraujuotų pūlių, o spuogas tampa atviru skaudulėliu arba votimi. Prispaudus skaudulėlį pirštu jaučiasi, jog jo kraštai ir dugnas yra minkšti (nuo to jis ir vadinamas minkštu skauduliu arba minkštu šankeriu; sifilinio gi skaudulėlio kraštai ir dugnas esti kieti). Šankeris pasirodo į labai trumpą laiką po užsikrėtimo, paprastai į 12 arba 24 valandas po susinešimo. (Triperis ir sifilis, kaip žinome, savo išsivystymui reikalauja keliolikos dienų.)

Šankeris yra grynai vietinė liga, tai yra, ji neapima visą organizmą, kaip tą daro sifilis. Gerai gydant, šankerį galima greitai ir tikrai išgydyti. Tačiaus, jeigu gydymas yra netikęs, jeigu ligonis bando pats save gydyti arba atsiduoda į kokio šundaktario rankas, tai padėjimas gali tapti labai pavojingu. Liga nuolat plečiasi, skaudulėlių atsiranda vis daugiau, kol didelė varpos dalis nelieka sunaikinta. Aš mačiau atsitikimų, kur veik visa varpos galvutė buvo šankerio suėsta.

BUBO.

Labai tankiai, šankeriu sergant, ypač jei jis užsendintas arba netikusiai gydomas, apsireiškia, taip vadinami, bubo arba bubonai, tai yra sutinimas gilių kirkšnįse. Gilės pasidaro didelės, minkštos ir oda ant jų yra labai raudona. Bubo, kuris

atsiranda iš šankerio, yra labai skaudus (gi sutinimas gilių iš sifilinio šankerio nedaro jokio skaudumo), taip kad ligonis vos tik gali pavaikščioti ir tankiai sutinusios gilēs pratrūksta ir iš jų varva pūliai. Tokiame atsitikime gali išeiti keletas mēnesių, kolei viską pasiseka pilnai užgydyti.

Reikia žinoti, kad užsikrētimas gali būti maišytas, tai yra, žmogus gali sykiu turēti kietąjį ir minkštąjį šankerį. Tokiame atsitikime labai sunku ligonį teisingai išekzamenuoti, nes skaudulēlis gali būti minkštas, o vienok jame gali būti kaip sifilinio, taip ir minkštojo šankerio perų. Todēl dabar mes visuomet liepiame išekzamenuoti kraują Wassermann'o būdu, kiekviename šankerio atsitikime, nors paviršutinis ekzamenavimas nurodytų vien-tik minkštąjį šankerį. Visuomet geriaus būti pilnai užtikrintu ir geriaus būti perdaug rūpestingu, negu permažai.

žinoma daug atsitikimų, kuriuose paviršutinis ekzamenavimas rodē esant minkštąjį šankerį, bet kurie, išekzamenavus Wassermann'o būdu, pasirodē esą sifiliniu šankeriu, ką patvirtino ir vēliaus pasirodę skauduliai ir votįs.

Tik mažai žinanti žmonēs yra užsitikrinę ir nepaisanti. Kuo daugiau žmogus žino, tuo jis yra atsargesnis ir mažiau užsitikintis.

DEVYNIOLIKTAS SKYRIUS.

VENERIŠKOS LIGOS IR ŽENYBA.

SENIAUS, jeigu žmogus, kuris buvo sirgęs triperiu ar sifiliu, pasiliuosuodavo nuo visų *matomų* ligos ženklų, tai jis skaitydavo save pilnai tinkančiu ženytis; net ir gydytojai pavelydavo ženytis, kuomet triperio pūliavimas jau pasiliaudavo arba kuomet ant odos jau nepasirodydavo skaudulių ir gleivētų vočių. Dabar ne vien gydytojai, bet ir didesnē dalis paprastų žmonių geriaus apie tai nusimano.

Tokios knygos, kaip Brieux'o *"Sugadintos Gerybēs"* (*"Damaged Goods"*) arba šio veikalo autoriaus *"Nesakytos Pasakos"* ("Never Told Tales"), kuri buvo pirmutinē tos rūšies knyga, skaitlingos paskaitos ir brošiūros išmokino žmones atsargumo. Jie patyrē, kad vyras gali paviršutiniai būti liuosas nuo visų ligos ženklų, o vienok gali savo pačią užkrēsti.

Yra vyrų, kurie ant tiek brutališki, kad sužiniai išstato savo pačią pavojun užsikrēst triperiu arba sifiliu, tačiaus, ant laimēs, tokių retai pasitaiko. Didžiuma vyrų yra gana dori ir, patyrę, kad, kas sykį sirgo lytiška liga, tas gali būti kitiems pavojingu tol, kol patyręs gydytojas nepripažins jį

pilnai išgydytu, stengiasi galutinai išsigydyti, kad nebūti kitiems pavojumi. Todēl dabar plačiai tarp vyrų išsiplētojo paprotis, kad, kurie tik yra sirgę kokia-nors lytiška liga, nors ir lengviausioj formoj, išsiekzamenuoti pas gerą gydytoją, idant persitikrinti ar galima be baimēs ženytis.

Ant· greitųjų niekuomet negalima tikrai pasakyti. Reikalingas nuodugnus, atydus išekzamenavimas per patyrusį gydytoją, kad pasakius ar sykį triperiu arba sifiliu sirgęs vyras jau gali be pavojaus ženytis, ar ne. Kartais reikia net kelis sykius ekzamenuoti. Tačiaus, sąžiningo, patyrusio gydytojo nuomone visuomet galima pasitikēti ir jeigu visi vyrai, kurie yra bent kokia veneriška liga sirgę, pasitartų su ištikimu gydytoju ir klausytų jo patarimo, tai tarpe ženotų visai nebūtų savitarpinių užsikrētimų.

KUOMET TRIPERIU SIRGUSĮ LIGONĮ GALIMA PAVADINTI IŠGYDYTU?

Kad galima būtų triperiu sirgusį vyrą pavadinti visai išgydytu, reikalingos sekančios išlygos:

1. Varvējimas turi visiškai pasiliauti.

2. Šlapumas turi būti visai tyras, be jokių padraikų.

3. Skystimas iš prostatiškos gilēs ir iš sēklinių dūdelių turi būti be pūlių ir be triperio perų (*gonococci*). Geresniam persitikrinimui geriausiai išsiekzamenuoti tris sykius ir vis kitokiame laike.

4. Šlapinimosi kanale neturi būti jokių susmaugų, nei sukietējimų.

5. Darant tam-tikrą kraujo ekzamenavimą, panašų į Wassermann'o ekzamenavimą sifiliu sergant, raportas turi parodyti, jog ligos nuodų jau visai nēra.

Kalbant apie pirmą ir antrą išlygas, reikia pasakyti, jog kartais atsitinka, kad ligoniui dar biskį varva arba šlapume randasi biskis smulkyčių padraikų, o mes visgi daleidžiame jam ženytis; tačiaus tą darome tik po atkartotino išekzamenavimo šlapumo ir pūliavimo, jeigu pasirodo, kad varvējimas paeina iš paprasto uždegimo ir yra absoliutiškai liuosas nuo triperio ir kitų ligų perų.

Kartais atsitinka, kad ligonis ateina ekzamenuotis per keletą dienų prieš ženybas. Išekzamenavus pasirodo, jog jam yra pavojinga ženytis ir mes patariame jam atidēti ženybas ant toliaus. Kartais jisai tokio patarimo paklauso, bet kartais jis negali to padaryti. Ligonis tvirtina, kad viskas jau surengta, pakvietimai išsiuntinēti ir atidējimas ženybų padarytų didžiausį negerumą arba net skandalą. Tokiuose atsitikimuose mes, suprantama, neimame ant savęs jokios atsakomybēs, bet mes patariame ligoniui vartoti antiseptišką apsaugotoją arba kokį kitą būdą apsaugojimui jaunamartēs nuo užkrētimo, tol kol vyras gaus progą visiškai išsigydyti. Iš daugelio šitokių atsitikimų, kuomet aš patariau taip daryti, aš nežinau nei vieno atsitikimo, kur moteris būtų likus užkrēsta.

KUOMET SIFILITIKAS GALI ŽENYTIS?

1. Aš norēčiau padaryti neperžengiamu įstatymu, kad nei vienas sifilitiškas ligonis nesiženytų ir nebūtų leidžiamas ženytis, kol nepraeis *penki* metai nuo užsikrētimo. Tačiaus neužtenka vien tik praleisti tą laiką; reikalingos dar kitos išlygos pirm, negu mes galime pavelyti sifilitikui ligoniui ženytis.

2. Bent per du ar tris metus ligonis turi būti atydžiai sistematiškai gydomas, ar tai vienu pradējimu arba su pertrūkiais, žiūrint, kaip gydytojas mato esant reikalingu.

3. Bent vienus metus prieš ženysiantis, ligonis turi išbūti absoliutiškai liuosas nuo visokių sifilio apsireiškimų, t. y., nuo visokių niežų, gleivētų vočių, sutinimų kauluose, skaudulių, ir t. p.

4. Keturis sykius reikia išekzamenuoti kraują Wassermann'o būdu, praleidžiant tris mēnesius nuo vieno ekzamenavimo iki kito. Ekzamenuoti reikia tuomet, kuomet ligonis jau nēra specialiai gydomas ir visų keturių ekzamenavimų pasekmēs turi absoliutiškai rodyti, jog ligos nuodų jau nēra.

Jeigu tos keturios išlygos išpildytos, tai ligoniui gali būti daleista ženytis. Svarbu pažymēti, kad, daleisdami arba uždrausdami sifilitikui ženytis, mes daug vadovaujamēsi tuomi, ar jis greit *tikisi turēt kūdikių, ar ne.* Tokiame atsitikime, kuomet pora nori greit po ženybų susilaukti kūdikių, išlygos daleidimui ženytis turi būti daug žiauresnēs, negu atsitikime, kuomet pora sutinka arba

nori vengti kūdikių laike pirmų kelių ženybinio gyvenimo metų. Dalykas tame, jog jeigu vyras jau neturi jokių išbērimų ir gleivētų vočių, tai moteriai nēra pavojaus užsikrēst, *tol kol jinai nepaliks neščia.* Bet jei ji liks neščia, tai jinai gali tapt užkrēsta iš vaisiaus ir, žinoma, kūdikis irgi gali būti sifilitišku. Todēl tai daug sunkesnēs išgijimo išlygos turi būt statomos tokiam sifilitikui, kuris tikisi būti tēvu, negu tokiam, kuris to nesitiki.

DVIDEŠIMTAS SKYRIUS.

VENERIŠKOS LIGOS IR ŠUNDAKTARIAI.

JAU kelis kartus šią knygą rašydamas aš jaučiau reikalą perspēti vyrus nuo įvairių, plačiai besigarsinančių šundaktarių, medikališkų įstaigų (institutų), per laiškus gydančių klinikų ir nuo "vientik vyrams skiriamų muzējų," kurių tokia daugybē šioje šalyje randasi. Jeigu aš dar sykį prie to dalyko grįžtu ir pašvenčiu tam specialį skyrių, tai aš tą darau todēl, kadangi aš noriu tą labai drūčiai skaitytojams įkalti. Aš labai tuo viskuo bjauriuosiu, o jeigu jūs taip gerai žinotumēt tuos visus šposus, kokius minēti apgavikai daro, tai ir jūs taippat bjaurētumētēsi.

Visokios rūšies apgavingi gydytojai yra pavojumi visuomenei, bet tie, kurie garsinasi gydą veneriškas ligas ir "nustojimą vyriškumo,"—yra dvejopu pavojumi. Jie ne tik kad ligonio neišgydo, bet tankiai dar labiaus jam užkenkia. O neretai jie tyčia sufabrikuoja—padaro tokią ligą, kurios ligonis pirma visai neturējo. Jie ne tik sunaikina žmogaus sveikatą,—jie nusilpnina ir iškraipo jo mintijimą, padarydami jį auka tuščios baimēs, kuri jį paskui per metų metus kankina. Įbauginę gi žmogų neesančiomis ligomis, jie paskui tankiai grą-

sinimas reikalauja iš ligonio pinigų ir tuo būdu išplėšia iš žmogaus paskutinį dolerį, grąsindami paskelbti jo ligą viešai ir žinodami, kad lytiška liga sergąs žmogus užvis labiausiai bijo, kad kiti apie tai nesužinotų.

Piniginiuose dalykuose tie apgavikai neturi jokio pasigailējimo ir tankiai stačiai grąsina žmogui pranešimu jo pažįstamiems ar namiškiams, jeigu tiek ir tiek jiems neužmokēs. Aš galēčiau papasakoti šimtus verksmingiausių atsitikimų, parodančių šundaktarių neteisingumą ir beširdiškumą, kuriuos man teko ypatiškai patirti, bet užteks ir porą ar trejatą papasakojus.

Vienas atsitikimas. Jaunas svetimžemis, kuris net visai nebuvo išstatęs save užsikrētimo pavojun, užtēmyjo ant varpos mažytį spuogutį. Jisai išsigando ir, patēmyjęs laikrašty apgarsinimą "specialisto," žadančio į kelias dienas išgydyti visas vyrų ligas ir skelbiančio, jog patarimas absoliutiškai nieko nelēšuoja, jisai kreipēsi pas tą "specialistą." Apgavikas, išekzamenavęs jį, pasakē, jog jisai turi sifilį ir jog tuojaus turi pradēti gydytis. Jisai apsiēmē išgydyti vaikiną už šimtą ir penkiasdešimts dolerių, kuriuos turi užmokēti tuojaus. Vaikinas turējo prie savęs tik dešimtį dolerių, kuriuos jis ir atidavē apgavikui ir sutarē mokēti po dešimtį dolerių kas savaitę. Išējęs nuo to "specialisto," jisai pradējo abejoti apie prigaviko teisingumą; pastarojo apsiējimas ir stengimosi greičiaus išgauti pinigų, nepaisant ar daug ar mažai jis jų prie savęs

turējo, pasirodē vaikinui tikroj šviesoj ir jisai pasiryžo ieškoti ištikimo gydytojo.

Išekzamenavęs jį, aš neradau absoliutiškai jokios ligos. Spuogutis ant varpos buvo paprasčiausiu nekaltu spuogeliu, kokie tankiai ant veido arba kitur kur atsiranda ir biskutis bismuto miltelių išnaikino tą spuogelį į 24 valandas ir jokių ligos ženklų niekuomet pas jį nepasirodē.

Kitas atsitikimas. Čia papasakosiu apie tūlą jaunikaitį, kuris manē įgavęs triperį. Jis nuējo pas šundaktarį, kuris plačiai laikraščiuose garsinosi, ir tas apsiēmē jį išgydyti už šimtą dolerių ir išgavo 50 dolerių iškalno. Apgavikas gydē vaikiną per tris mēnesius ir per visą tą laiką ligoniui darēsi vis blogiau ir blogiau. Per tą laiką apgavikas išgavo kitus 50 dolerių, o pradējus ligoniui išmetinēti už neišgydymą, jis pasisakē žinąs, ką darąs, o jeigu jam nepatinka, tai gali eiti sau. Galop, ligonio stovis taip pablogējo, kad jis visai nebegalējo šlapintis. Tuomet jis pasisakē savo draugui, o šis atvedē jį pas mane. Išekzamenavus jį, pasirodē, kad triperio jis visai neturējo, o tik turējo šlapumo kanale šankerį (sifilį). Liga buvo visai aiški ir ant viso kūno jau pasirodē sifilitiški spuogai. Vargšas ne vien ką nustojo šimtą dolerių sunkiai uždirbtų pinigų, bet dar praleido kelis mēnesius brangaus laiko leidžiant sifiliui plētotis be tinkamo gydymo.

Galima būtų papasakoti tūkstančius atsitikimų, kaip paprasti odos niežai buvo šundaktarių paskelbti sifiliu ir kaip daugel kartų jie atrasdavo sutinimą kraujagyslių mašnelēj (*varicocele*) ir su-

siaurējimą sēklinių dūdukių (*stricture*) ten, kur to visiškai nebuvo; kaip daug sykių jie darė visai bereikalingas operacijas, bet tai būtų nuobodus atkartojimas. Aš galiu tik pasakyti, kad, jei jūs branginate savo sveikatą, savo gyvastį, savo vyriškumą ir savo minčių ramybę,—saugokitēs šundaktarių, per pačtą gydančių įstaigų, vyrams muzējų ir visokių medikališkų įstaigų, kurios garsinasi specialistais gydyme veneriškų ligų ir prarasto vyriškumo.

Trečias atsitikimas. Tūlas septyniolikos metų vaikinas karts-nuo-karto saužagiaudavo. Jisai buvo visiškai sveikas ir visuomet gerai jautēsi. Ant nelaimēs, jam pakliuvo į rankas viena šundaktarių išleista knygutē, kokias dalina užlaikantieji "vientik vyrams skiriamus muzējus." Jis pradējo skaityti ir kuo daugiau skaitē, tuo labiau išsigando. Jis apskaitē, jog kiekvienas, papildantis "bjaurų, slaptą Onano nusidējimą," gali įgauti džiovą, anemią (liesą kraują) epilepsią (nuomarį), širdies ligą ir, kas baisiausia, beprotystę, nes "tokių nenaudēlių esą pilni beprotnamiai." Iš tos apgavikų knygpalaikēs jis patyrē, kad tikriausis būdas persitikrinti, kaip jis aikvoja gyvastinį skystimą, tai—pažiūrēti į šlapumą, palaikius jį keletą valandų kokiame-nors inde, ir tēmyti ar nebus šlapume nugulusio tamsaus dumblo. Jisai pažiūrējo į savo šlapumą ir tikrai pamatē ant dugno nugulusį tamsų dumblą. Tas jį mirtinai nugąsdino. Tačiaus, mes žinome, kad *kiekvienas* šlapumas, nors tai būtų sveikiausio žmogaus šlapumas, palaikius nekurį laiką, ypač šaltoj

vietoj, nusistoja ir apačioj sugula kaip-ir kokis dumblas. Bet nelaimingas vaikinas to nežinojo ir per daugelį mēnesių vaikščiojo pas tą apgaviką, atiduodamas kiekvieną dolerį, kurį tik galējo sutaupyti ar pasiskolinti. Nebegaudamas pinigų, jis pardavē savo brangų laikrodēlį ir pasakē tēvams, būk jį apiplēšē. Visą tą laiką jis turējo gerti visokias bjaurybes, kurios sugadino jo skilvį ir išbērē jo veidą negražiais spuogais. Jisai pradējo darytis nervišku, nusiminusiu, melancholišku. Po keliolikos mēnesių, jis, galop, kreipēsi prie doro gydytojo, kuris suteikē jam teisingą patarimą ir į savaitę laiko jis vēl taip-pat gerai jautēsi, kaip kolei nebuvo jam pakliuvus toji šundaktario knygpalaikē. Tokiu niekingų knygučių platinimas tarpe nesuprantančių vaikų ir jaunikaičių tikrai turētų būt įstatymais uždraustas.

Dvidešimts-Pirmas Skyrius.

MENKESNĒS LYTIES ORGANŲ LIGOS.

PHIMOSIS.

PHIMOSIS (ištark fimozis) vadinasi susiaurējimas arba susitraukimas liuososios odos ant varpos galo, taip kad jos negalima atitraukti atgal nuo galvutēs. Tūli vaikai tokiais apsigema ir juos būtinai reikia nevilkinant apipjaustyti. Neapipjausčius, po ta oda susirenka iš varpos galvutēs drēgnumas ir įvairųs nešvarumai ir gali būti priežasčia galvutēs uždegimo ir atsiradimo skaudulių. Kartais po susitraukusia oda pasidaro kieti, lyg akmenukai, žirneliai, kurie yra labai įkyrųs ir gali net užkenkti atsakančiam lytiško akto atlikimui. Odos susitraukimo priežasčia gali taipgi būti triperis, šankeris ar sifilis. Jeigu tas atsitinka minētomis ligomis sergant, tai labai apsunkina tų ligų gydymą ir tankiai, norint geriaus ir greičiaus išgydyti, prisieina apipjaustyti.

PARAPHIMOSIS.

Paraphimosisu vadinamas apsireiškimas stačiai priešingas phimosisui. Tai yra tokis liuososios odos stovis, kuomet ji užkliūva užpakaly varpos galvutēs ir jos negalima užtraukti ant galvutēs.

Liuosoji oda apveržia varpą kaip-ir kokia tampria virvute. šitas apsireiškimas gali pasidaryti labai pavojingu, nes varpos galvutē ištinsta, pasidaro raudonai mēlina ir, jei negydyti, gali įsimest gangrena. Tankiai tas apsireiškimas gali būti labai skausmingas ir gali kenkti šlapinimuisi. Ant laimēs, patyrusiam gydytojui veik visuomet pasiseka lengvai tą ligą išgydyti.

BALANITIS.

žodžiu balanitis vadinamas uždegimas varpos galvutēs. Tas vardas paeina iš grekiško žodžio balanos, tai yra, gilē ir rišasi su galvutēs pavidalu. Galvutēs uždegimas gali atsitikti po susinešimo su motere, kuri turi kokį-nors erzinantį varvējimą iš lytiškų dalių, bet daugiausiai tas esti pasekme nešvarumo, ypač pas žmones, kurių liuosoji oda ilga ir tampriai apgaubia galvutę.

Kartais atsitinka dar liuososios odos uždegimas arba *posthitis* (iš grekiško žodžio posthe—liuosoji oda).

Jeigu atsitinka vienu sykiu uždegimas galvutēs ir liuososios odos, tai tas vadinama balanoposthitis.

Šių trijų ligų—phimosis, paraphimosis ir posthitis—galima visiškai išvengti padarant lig laiku liuososios odos apipjaustymą. Balanitis taipgi pas apipjaustytus daug rečiaus atsitinka, o jei ir atsitinka, tai daug lengvesnēj formoj, negu pas neapipjaustytus. Todēl tas, kas yra matęs sunkesnių

phimosiso ir paraphimosiso apsireiškimų,—kurie gręsia stačiai netekimu varpos, nedaug abejos apie tai, kad tas įstatymų davējas, kuris visų vyriškos lyties kūdikių apipjaustymą padarē religiška pareiga, buvo gana geras hygienistas. Tas faktas, kad vis didesnis žmonių skaitlius, kurie visai nepriklauso žydų ir mohametonų rasei, duodasi apipjaustyti, parodo, jog vis didesnis žmonių skaitlius pradeda suprasti ir pripažinti hygienišką tos operacijos naudingumą.

ADENITIS, LYMPHADENITIS.

Sunkiai sergant triperiu, sifiliu arba šankeriu, ypač jeigu ligoniui reikia daug vaikščioti ir sunkius daiktus kilnoti, gali atsitikti uždegimas ir sutinimas gilių kirkšnįse. Tokis kirkšninių gilių uždegimas vadinamas adenitis arba lymphadenitis. Tas pats apsireiškimas dar vadinamas bubo. Bubo arba minētų gilių sutinimas tankiau atsitinka sergant sifiliu ar šankeriu, negu sergant triperiu.

SKAUSMINGAS PASIKĒLIMAS IR SULINKIMAS VARPOS.

Triperiu sergant, veik visuomet šlapinimosi kanalo susiaurējimas ir iritacija arba erzinimas kanalo varvančiais pūliais yra priežasčia tankių ir ilglaikinių varpos pasikēlimų. Kartais tokie pasikēlimai labai ligonį suvargina ir yra skausmingiausiu triperio apsireiškimu. Pasikēlimai tankiausiai įvyksta nakties laike, bet kartais jie įvyk-

sta taipgi ir dieną. Tokie pasistojimai gali būti baisiai skausmingi. Jeigu tas tankiai atsitinka dienos laike, tai ligonis randasi labai nesmagiame padėjime ir jam esti nepatogu atlikti savo darbą kontoroje, krautuvėje arba dirbtuvėje. Nakties laike, sykiu su pasikėlimais, tankiai įvyksta sėklos nubėgimas. Sėklinis skystimas yra tirštas ir lėtai sunkiasi iš varpos. Tokie nubėgimai visuomet padidina šlapumo kanalo uždegimą. Net ir be nubėgimų, vieni tik tankųs pasikėlimai padidina triperinį uždegimą ir pailgina jo išgydymą. Tankiai pasidaro kaip-ir nelemtas ligos ratas: šlapinimosi kanalo uždegimas yra priežasčia pasikėlimų, o pasikėlimai padidina uždegimą.

Tokie varpos pasikėlimai kartais vadinami chordee, bet tas yra neteisinga. Chordee vadinasi tik tokis pasikėlimas, kuomet sukietėjus varpa skausmingai riečiasi žemyn. Tasai apsireiškimas yra taip skausmingas, kad ligonis, neiškęsdamas skausmo ir iš savo paikumo, perlaužia varpą. Tai yra, neišmanydamas ką daryti ir nebepakęsdamas skausmo, ligonis padeda varpą ant stalo ar kur kitur ir smarkiai smogia per ją kumščia. Smūgis perlaužia varpos rietimosi arba chordee, bet sykiu perlaužia ir varpą, suplėšo kanalą, kas padaro nemažą kraujo plūdimą ir susitraukimą šlapinimosi kanalo.

Vienok, skausmingi pasikėlimai ir rietimosi varpos (*chordee*) nevisuomet yra triperio pasekme; jų priežasčia gali būti bile kokis uždegimas ar-

ba iritacija; diktuose, sveikuose vyruose jų priežasčia gali būti ilgas susilaikymas nuo lytiškų susinešimų, kartais gi jie gali atsitikti ir be jokios regimos priežasties.

DVIDEŠIMTS-ANTRAS SKYRIUS.

NIEŽAI ANT LYTIES ORGANŲ.

NIEŽAI (*herpes*) ant lyties organų yra gana paprastu atsitikimu. Jie prasideda atsiradimu keliolikos smulkių spuogelių, panašių į tuos, kurie atsiranda ant minkštų rankų ką-nors sunkesnio padirbējus. Tie spuogeliai arba pratrūksta, palikdami pliką mēsą, arba į trumpą laiką sudžiūsta ir išnyksta. Niežai tankiai paeina iš nešvarumo, bet kartais gali atsirast ir pas tokius žmones, kurie labai švariai savo lyties organus užlaiko. Tokiuose atsitikimuose niežų priežasčia gali būti kokia-nors netvarka nervų sistemoje. Kartais niežų priežasčia gali būti kokis-nors erzinantis varvējimas moteries organuose, ir tūli vyrai gauna niežus po kiekvienam susinešimui su tūla motere, bet negauna jų po susinešimui su kitomis moterimis. Niežai yra menka liga ir gali būti išgydyta arba pati savimi išgyja į keliolikę valandų arba į keletą dienų. Apie ją čia nevertētų veik nei minēti, tačiaus yra dvi priežastįs, dēlei kurių reikalinga ir tą menką ilgą paminēti.

Pirma, niežams pratrūkus ligoniui daug lengviau užsikrēsti šankeriu arba sifiliu, nes visokia, nors ir menka, žaizda yra tai vartais, per kuriuos ligų perai gali patekt į kūną. Tokiu būdu, nors pa-

tįs per save niežai yra menka liga, juos reikia gydyti ir prašalinti jų atsiradimo priežastis, kad apsaugoti ligonį nuo pavojaus užsikrēst kitokiomis ligomis.

Antra, niežų svarba yra tame, kad jų atsiradimas išgąsdina ligonį ir jisai mano susirgęs kokia pavojinga lytiška liga. O jeigu tokiam ligoniui pasitaiko nelaimē nueiti pas kokį plačiai besigarsinantį apgaviką, tai tas patvirtina ir padidina jo baimę, įpasakodamas, būk menkiausi niežai ir spuogeliai tai esą minkštojo ar kietojo šankerio ženklai ir reikalausią ilgo ir sunkaus gydymo. Aš žinau daugelį atsitikimų, kur tokie šundaktariai paprasčiausius niežus pavadino šankeriu ir ligoniai buvo verčiami gerti bjauriausias ir nereikalingiausias gyduoles. Gi tuos niežus galējo visiškai išgydyti ir išnaikinti apibarsčius kelioms valandoms kokiais sausinančiais milteliais.

VENERIŠKOS KARPOS.

Tai yra maži ir be jokio skaudumo spuogai, panašųs į paprastas bile kur atsirandančias karpas. Tos karpos tankiausiai atsiranda pas žmones, kurių liuosoji oda yra ilga ir kurie negana švariai užlaiko savo lyties organus. Karpos gali atsirasti ir pas tokius vyrus, kurie nēra turēję jokios veneriškos ligos, bet tankiai jų priežasčia yra erzinanti triperio, šankroido arba šankerio pūliai. Veneriškas karpas galima į keletą dienų išgydyti, tačiaus pas tokius žmones, kurie neprisilaiko švarumo, jos gali išaugti labai didelēs. Tokiame atsitikime, lengviausis

būdas nuo jų atsikratyti—tai duoti jas išpjauti arba išdeginti su tam-tikromis gyduolėmis. Bet kuomet jos dar mažos, tai jų išnaikinimui užtenka švariai užlaikyti organus ir apibarstyti keletą sykių su kokiais sausinančiais milteliais, pavyzdin su bismuth'u arba resorcin'u.

PAPRASTAS ŠLAPINIMOSI KANALO UŽDEGIMAS.

Paprastas žmogus visokį varvējimą iš šlapinimosi kanalo skaito triperiu, tačiaus tas visai netiesa. Atsitinka daugelio rūšių varvējimas, kurių priežasčia visai nēra triperio arba gonorrheos perai. Kartais varvējimas paeina vien iš paprasto kanalo sienų uždegimo. Panašiai, kaip, atsitikus paprastam nosies plēvių uždegimui, atsiranda varvējimas iš nosies. Tokis uždegimas arba kataras, paprastai, labai lengvai išgydomas. Čia reikia patēmyti, kad tūli neišmananti žmonēs, patyrę, kad tokie paprasti varvējimai greitai išgydomi, mano, būk ir pilnai išsivystęs triperis gali būt į tris arba keturias dienas išgydomas.

Varvējimo priežasčia taipgi gali būti vartojimas kokių-nors peraštrių vaistų kanalo išplovimui. Jeigu pavartoti peraštrius vaistus išsiplovimui po susinešimo, kad *apsisaugoti* nuo triperio, tai tas gali būti priežasčia varvējimo, kuris labai nugąsdina žmogų ir verčia manyti, būk jis jau tikrai užsikrētē. Tačiaus, ištyrus išvarvantį skystimą su mikroskopu, pasirodo, jog jo baimē buvo visai bereikalinga. Beje, čia kaip tik vietoje bus patēmyti, jog

paprastu pažiūrējimu niekuomet negalima tikrai pažinti, kokios rūšies yra tas ar kitas iš organų išvarvantis skystimas. Jie turi būti atydžiai išekzamenuoti su mikroskopu ir tik tuomet galima tikrai patirti jų tikrąją rūšį.

HYDROCELE.

Hydrocele vadinama sutinimas mašnelēs, kurioje randasi kiaušinēliai. To sutinimo priežasčia esti išsiliejimas į mašnelę vandenuotų kraujo dalių. Tinimas nuolat didinasi ir, jeigu ilgai negydyti, gali pasiekti nepaprastą didumą. Tokis sutinimas nēra pavojingu ir kartais gali būt išgydytas ištraukimu mašnelēn sutvinusio skystimo, tačiaus, jeigu tinimas vēl atsikartoja, tuomet reikalinga padaryt tam tikrą menką operaciją.

Jeigu tokį sutinimą ilgai negydyti, tai savo spaudimu ant kiaušinēlių jis gali užkenkti pastarųjų veikimui ir net vaisingumui.

Atsitinka, kartais, kad, vieton vandenuoto skystimo, mašnelēn pritvinsta kraujo. Tokis atsitikimas vadinamas *hematocele*.

Dvidešimts-Trečias Skyrius.

PROSTATIŠKOS GILĒS UŽDEGIMAS.

PROSTATIŠKOS gilēs uždegimas (*acute prostatitis*), ant nelaimēs, yra gana tankiai atsitinkančiu triperio priedu. Suprantama, kiekvienas ligos priedas ir apsunkinimas yra nelaime ir trukdymu, bet prostatiškos gilēs uždegimas yra ypatingai kenksmingu, kadangi tai yra tokis apsunkinimas, kuris chronišką triperį padaro viena sunkiausiai išgydomų ligų. Tasai uždegimas baisiai apsunkina visą gydymą. Tokiuose atsitikimuose, kuomet prostatiška gilē nepaliesta, triperis yra palyginamai gana greitai išgydomas, nes šlapinimosi kanalas naujausiais įrankiais lengvai pasiekiamas ir gonorrheos perai lengvai gali būt sunaikinami, bet jeigu jau ligos perai įsigauna į prostatę (prostatiškąją gilę), tuomet padējimas tampa visai kitonišku. Į pačią prostatę negalima įleisti jokių gyduolių, jokiu masažavimo būdu irgi negalima tikētis išspausti iš visų prostatēs gyslelių visas ligos sēklas, taip kad labai sunku tikrai žinoti, jog prostatēje neužsiliko gonorrheos sēklų, iš kurių ji gali vēl atsinaujinti.

PROSTATĒS UŽDEGIMO ŽENKLAI.

Smarkusis prostatēs uždegimas gali prasidēt labai išlēto, taip kad pacijentas veik nei nepatēmija jokių ženklų, arba tik paprastieji triperio ženklai gali būt kiek įžymesni. Jisai gali jausti didesnį negerumą tarpkojyje (tarpe mašnelēs ir išeinamosios vietos), gali jaustis lyg ir sunkumas ir svērimas žemyn; jam neparanku sēdēti, o vaikščiojant norisi laikyti išskēstas kojas. Kartais gi liga prasideda labai ūmai ir skausmingai. Ligonis pajaučia baisų sunkumą ir karštį išeinamojoj žarnoj, pradeda karščiuoti, o kartais ir šaltis krečia. Smarkiame prostatēs uždegimo atsitikime karštis (temperatura) gali pakilti net iki 103 arba 104 laipsnių pagal Fahrenheit'o termometrą. Ligonio viduriai užkietēja, o jeigu jisai paliuosuoja vidurius, tai juos ištuštinant skausmas gali būt stačiai nepakenčiamas. Varvējimas iš šlapinimosi kanalo, jei kokis pirma buvo, tankiai visiškai sustoja, tačiaus tas varvējimo sustojimas ne taip tankiai atsitinka, kaip kad sergant uždegimu sēklinių dūdukių (*epididymitis*). Net paprastas palytējimas tarpkojo yra skausmingas, gi įdējus pirštą į užpakalinę olą ir čiupinējant prostatę skausmas esti neiškenčiamas. Apart apsunkinto vidurių ištuštinimo, skausmo spaudžiant ir tankaus šlapinimosi, o kartais apsunkinto ir net visiško negalējimo šlapintis, skausmas ir be jokio spaudimo yra labai didelis ir nuolatinis. Ligonis meldžia kaip-nors palengvinti skaudējimą, o tą kartais galima padaryti vien su

morfinos pagelba. Kartais skausmas, vieton apimti tik tarpkojį ir užpakalinę olą, gali išsiplētoti ir pasiekti kryžkaulį, varpos galvutę, kiaušinēlius ir kirkšnis.

Prasitęsęs keletą dienų, veik vienodame stovy, prostatēs uždegimas gali pasekti vienu sekančių trijų kelių. (1) Jis gali užsibaigti visišku išgijimu, tai yra, uždegimas ir sutinimas atslūgsta ir ligonis jaučiasi visai gerai; (2) jis gali užsibaigt skauduliu; (3) jis gali pereit į chronišką prostatēs uždegimą. Pirmos ir antros rūšies pabaiga nelabai tankiai teįvyksta; tankiausia ligos pabaiga yra trečiosios rūšies, t. y., ji pereina į chronišką arba ilglaikinį prostatēs uždegimą.

Kuomet prostatēs uždegimas pereina į skaudulį, tai prostatiškoje gilēje apsireiškia didelis karštis, skaudējimas ir tvinksējimas. Šlapinantis jaučiasi didelis skaudējimas, veik nuolat kankina smarkųs galvos skaudējimai, norisi gerti, gerklē nuolat džiūsta, o kartais šlapumas visiškai užsilaiko.

Skaudulys gali pratrūkti į šlapinimosi kanalą, ar į išeinamąją žarną, arba į tarpkojį. Kartais jis pratrūksta dviejose vietose,—į šlapinimosi kanalą ir į išeinamąją žarną arba į tarpkojį, taip jog pratrūkimas suvienija prostatę su šlapinimosi kanalu arba su išeinamąja žarna. Jeigu skaudulys pratrūksta į šlapinimosi kanalą, tai iš varpos pasipila apsčiai pūlių, paprastai susimaišiusių su krauju ir veik tuojaus atslūgsta visi ligos apsireiškimai. Tas skaitoma laiminga pabaiga.

Jeigu bēgy vienos arba dviejų dienų skaudu-

lys nepratrūksta ir karštis vis didinasi, tai geriausia pagelba yra prapjauti prostatę ir išvalyti skaudulį. Tas geriausiai daroma tarpkojyje, bet jeigu prostatēs sutinimas pasidavęs į išeinamąją žarną ir tenai galima skaudulį pirštu paliesti, tuomet gydytojui geriaus prapjauti prostatę per išeinamąją žarną.

Dvidešimts-Ketvirtas Skyrius.

CHRONIŠKAS PROSTATĒS UŽDEGIMAS.

CHRONIŠKAS prostatiškos gilēs uždegimas (*chronic prostatitis*) yra labai paprastas apsireiškimas. Tą ligą, didesniame ar mažesniame laipsny, randame labai dideliame vyrų nuošimty, visose civilizuotose šalįse.

Priežastįs. Viena svarbiausių chroniško prostatēs uždegimo priežasčių yra triperis, tačiaus chroniškame uždegime triperis, palyginamai, nelošia tokią-pat rolę, kokią jis lošia greitamjame prostatēs uždegime. Greitamjame uždegime triperis veik visuomet yra svarbiausiu faktorium; kitos priežastįs lošia tik antraeilę rolę. Chroniškame gi prostatēs uždegime taip nēra; nors, kaip sakēme, triperis lošia labai svarbią rolę, tačiaus yra dar kiti, taipgi didelēs svarbos, faktoriai. Tarpe kitų priežasčių skaitoma: saužagystē; lytiški ekscessai (tai yra, pertankiai atkartojamas naturalis lytiškas susinešimas); *visuotinas susilaikymas* (neturējimas visai lytiškų susinešimų), ypač jeigu pasitaiko tankųs protiški ar fiziški susierzinimai, paliekant juos be jokio užganēdinimo; nuolatinis, ilgalaikinis sējimas; susiaurējimas šlapinimosi kanalo; persišaldymas.

Jeigu chroniškas prostatēs uždegimas paeina iš triperio, ar iš kitokių šlapinimosi kanalo ligų, tai jis gali būti chronišku nuo-pat pradžios arba jis gali būti pabaiga staigiojo uždegimo.

ŽENKLAI. Chroniško prostatēs uždegimo ženklai esti labai nevienodi,—tai visai silpni, tai labai skausmingi. Yra atsitikimų, kuomet uždegimas nepasižymi veik jokiais ženklais ir yra atsitikimų, kuomet jis apsireiškia pavidale labai sunkios ligos.

Lokaliais arba paviršutiniais ženklais vadinami tokie, kuriuos galima patēmyti ekzamenuojant. Prostatiškoji gilē paprastai ištinsta, pasidaro didesnē, minkšta; spaudant jaučiasi didesnis skaudumas, negu sveikame stovy, ir sunkiasi tirštas, šmotuotas skystimas.

Jaučiamieji ženklai—tai sunkumas ir traukimas žemyn tarpkojyje, skausmas prostatēje ir tarpkojy ir niežējimas aplink išeinamąją olą ir jos viduj.

Labai tankiai apsireiškiantis ir įkyriausis ženklas yra jausmas didelio sunkumo blauzdose ir karštis kojų apačiose. Kitas labai tankiai apsireiškiantis ženklas yra tankus šlapinimosi. Ligoniams kartais reikia šlapintis kas dvi valandi arba kas valandą, o jeigu jiems pasitaiko išgerti kokio erzinančio gērimo, paveizdan, alaus, tai jiems reikia šalpintis kas penkiolika arba dvidešimts minutų. Nakties laike jiems prisieina keltis dēlei šlapinimosi nuo vieno iki keturių kartų. Kitu ženklu yra nepaprastai ūmus noras šlapintis, t. y., užējus norui

šlapintis jau negalima susilaikyti ir reikia tuojaus bēgti ir šlapintis.

Lytiškieji ligos ženklai yra netobulas varpos sukietējimas ir pirmlaikinis sēklos išbēgimas.

Yra labai daug abelnų kūno ir nervų sistemos negerumų, kurių priežasčia esti prostatēs sutinimas arba uždegimas. Pirmiausiai apsireiškia abelnas fiziškas ir smegenų opumas ir nerviškumas. Ligonis labai jaučia temperaturos (*šilumos ir šalčio*) permainas ir greitai, net dēl menkiausių priežasčių, nervuojasi. žmoguje apsireiškia abelnas liūdnumas ir dvasios nupuolimas. Ligonis ne tik nenori nieko dirbti ir niekuo nesiinteresuoja, bet dar įpuola į visuotiną nusiminimą. Kartais ligonis pasidaro giliai melancholišku, net ant tiek, kad pradeda mąstyti apie saužudystę. Jei tokis stovis užsitęsia, tai jisai gali likti lytiškos neurastenijos auka.

Chroniškas prostatēs uždegimas negali būt paliekamas be gydymo. Ligonis turi pasiduot į ištikimo gydytojo arba specialisto rankas. Už viską labiausiai jisai turi vengti plačiai besigarsinančių apgavikų.

DVIDEŠIMTS-PENKTAS SKYRIUS.

PROSTATIŠKOS GILĖS PADIDĖJIMAS.

PROSTATIŠKOS gilės padidėjimas, techniškai vadinamas prostatės hipertrofija (*hypertrophy of the prostate*), yra gana svarbi ir plačiai išsiplatinusi vyrų tarpe liga. Ja serga tankiausiai vyrai, pasiekę keturias-dešimtis-penkis metus, o ypač pasiekę penkias-dešimtis ir penkias-dešimtis-penkis metus. Tarpe senesnių žmonių ta liga vis tankiaus užtinkama. Tikrųjų šios ligos priežasčių nežinoma, kaip nežinoma priežasčių daugelio kitokių skaudulių ar sutinimų. Apgavikų arba ir tūlų dorų gydytojų tvirtinimai, būk ta liga paeina iš saužagystēs ar iš pirmesnio sirgimo triperiu, arba iš lytiškų ekscessų, t. y., pertankių lytiškų susinešimų, yra neteisingi ir neturi jokio faktiško pamato. Kadangi apie devynios-dešimtįs-penki visų vyrų nuošimčiai yra kuomet-nors saužagiavę, tai aišku, jog dauguma sergančių prostatēs padidējimu gali minēti apie saužagystę, tačiaus nēra jokių prirodymų, kad tie du dalykai vienas su kitu rištųsi. Mes galime lygiu būdu patirti apie saužagiavimą veik iš visų žmonių, kurie apako arba apkurto, arba kurie serga reumatizmu, arba kurie puolē ir išsisuko kojas, ir t. p., tačiaus suprantama, jog

tas nereiškia, būk saužagystē buvo tų ligų arba nelaimių priežasčia.

Kaslink triperio, tai galima aiškiai pasakyti, jog tarpe jo ir prostatiškos gilēs padidējimo visai nēra jokio sąryšio. Yra daugybē atsitikimų, kuomet prostatēs padidējimu suserga tokie žmonēs, kurie visai nēra sirgę triperiu, o iš kitos pusēs, yra tūkstančiai sirgusių triperiu, kurie niekuomet neapserga prostatēs padidējimu.

Pertankųs lytiški susinešimai taipgi negali būt skaitomi tos ligos faktorium. Daugelis labai veiklių lytiškai žmonių sulaukia senatvēs visai nesusirgę prostatēs padidējimu, o iš kitos pusēs, prostatēs padidējimas neretai atsitinka pas tokius žmones, kurie yra gyvenę labai susivaldančiai arba ir visai be lytiškų susinešimų, kaip, pavyzdin, katalikų kunigai.

Visa svarba tame, kad iki šiol mes nežinome tikrųjų prostatēs padidējimo priežasčių. Nieks negali pasakyti, kodēl vienas žmogus turi padidējusią prostatę, o kitas neturi, todēl geriaus atvirai prisipažinti nežinystēje, negu daryti bepamatinius spēliojimus.

ŽENKLAI. Padidējusios prostatēs ženklai ir apsireiškimai yra labai skaitlingi ir priguli nuo to, kaip didelis yra padidējimas ir nuo to, kurion pusēn tas padidējimas labiaus pasidavęs, tai yra, ar ištinusioji dalis pasidavus labiau prie išeinamosios žarnos ar prie pūslēs. Ligos ženklai būna labai nevienodi, nuo lengviausių iki labai skausmingų. Pirmas iš prostatēs padidējimo paeinantis blogumas,

kurį ligonis pajaučia ir kuris paprastai priverčia jį eiti pas gydytoją, yra netvarka šlapinimosi. Šlapumas bėga plona ir silpna sriovele ir noras šlapintis labai tankiai atsikartoja; kartais ligonis turi šlapintis kas dešimts arba penkiolika minutų, o nakties laike irgi turi kelioliką sykių keltis. Po tūlo laiko šlapumas visiškai užsilaiko, taip kad ligonis visai negali nusišlapinti be pagelbos tam-tikro įrankio (*catheter*), kuriuomi ištraukiama iš pūslēs šlapumas. Dar po kiek laiko paprastai išsivysto ūmus pūslēs uždegimas (*cystitis*), kas dar labiau apsunkina ligonį. Tasai pūslēs uždegimas gali pereiti gyslomis augštyn į inkstus ir būti priežasčia inkstų uždegimo.

Apart betvarkēs šlapinimosi sistemoje, liga apsireiškia dar ir kitokiais būdais. Lyties pajiega abelnai nusilpsta, varpos sukietējimas pasidaro netobulas ir sēklos išsiliejimas įvyksta pirm laiko. Ligonis pasidaro nervišku, nēra patraukimo prie darbo, nerimauja ir jaučiasi lyg ir užnuodintas kokiais-tai vidujiniais nuodais, kurių priežasčia negal būti vien tik pūslēs uždegimas. Išrodo, kad pati prostatē nesveikame stovy gamina kokį-tai nuodingą produktą, kuris patenka į kraują ir iššaukia įvairius kraujo užsinuodinimo ženklus.

Jeigu ligoniai kreiptųsi pas gydytoją, vos tik pasergēję betvarkę šlapinimosi, tai jie tankiausiai išvengtų sunkesniųjų ligos laipsnių, nes labai galimas daiktas, kad, atsakančiu prostatēs masažavimu ir atydžiai prisilaikant lytiškos hygienos, mums pasisektų sulaikyti tolimesnį ligos plētojimos. Vie-

nok, tankiausiai esti taip, jog, atējus ligoniui pas gydytoją, liga yra jau pilnai įsigalējusi ir labai mažai ką galima pagelbēti. Ligonis turi arba visą amžių šlapintis su pagelba augščiau minēto įrankio (*catheter*), arba duoti padaryt operaciją ir išimt prostatę. Tačiaus nuolatinis šlapinimosi su pagelba katetero turi savo blogumų ir anksčiaus ar vēliaus priveda prie uždegimo ir prie užnuodinimo sistemos puvančiomis pūslēje šlapumo liekanomis. Turintis tuo būdu šlapintis žmogus paprastai pragyvena tik du arba tris metus.

Nors padidējusios prostatēs išēmimo operacija yra gana pavojinga, tačiaus, nusimanančio gydytojo rankose, gyvasčiai pavojus labai retai kada gręsia. Atvirai kalbant, jeigu prostatē yra tikrai padidējusi, tai geriausis gelbējimo būdas—ją prašalinti—išpjauti, jei tik abelna ligonio sveikata tą leidžia daryti.

DVIDEŠIMTS-ŠEŠTAS SKYRIUS.

KRAUJAGYSLIŲ IŠSIPLĒTIMAS.

KADANGI apgavikai gydytojai ir plačiai besigarsinanti šarlatanai tankiausiai panaudoja kraujagyslių išsiplētimo apsireiškimus viliojimui pinigų iš lengvatikių ligonių, tai reikalinga bent kiek-nors apie tą ligą paaiškinti.

Bile kokioj kūno dalyj, kuri nēra gerai apsaugota, venos (suterštąjį kraują nešančios gyslos) gali padidēti ir išsiplēsti. Panašųs apsireiškimai tankiai tenka matyti ant kojų, kuomet blauzdose esančios kraujagyslēs išsitęmpia ir kraujas susimeta jose tankiai gana dideliais spuogais. Tas vadinama kraujagyslių išsiplētimu (*varicose veins*).

Tas pats gali kartais atsitikti su kraujagyslēmis, kurios apsupa sēklas išnešančią dūdukę ir tas vadinama venų išsiplētimu (angliškai *varicocele*). Kraujagyslių išsiplētimas lengvame laipsny užtinkamas pas labai daugelį žmonių ir reikia net stebētis, kad dar daugiau žmonių juomi neserga. Kraujagyslių išsitempimą tankiausiai gauna tokie žmonēs, kurie turi sunkiai dirbti ir daug kilnoti, ir kurie didesnę dienos dalį turi praleist ant kojų, stovēdami ar vaikščiodami. Kraujagyslių išsiplētimas lengvame laipsny nepasižymi jokiais blogumais ir

neveda prie jokių pavojingų pasekmių. Abelnas raumenų sistemos sustiprinimas, šaltos maudynēs, plovimas lyties dalių šaltomis, drūtinančiomis gyduolēmis ir dēvējimas tinkamai pritaikyto mašnelei prilaikyti maišiuko (*suspensory*)—tai visa, kas reikalinga daryti.

Mažas kraujagyslių išsiplētimas lyties pajiegos nei kiek nekliudo, nei susilpnina; tik jeigu žmogus, įgąsdintas besąžinių gydytojų pasakojimais arba jų literatura, pradeda labai rūpintis, tuomet tasai rūpesnis gali jį padaryti lytiškai bejiegiu. Tačiaus, jeigu kraujagyslių išsiplētimas pasiekia sunkesnį laipsnį, jeigu čiupinējant jaučiasi lyg ir smulkių kirmēlaičių žiupsnis ir jeigu jaučiasi sunkumas ir traukimas žemyn, tuomet išsiplētimas gali užkenkti. Tuomet tas gali kliudyti net normaliam lytiško akto atlikimui. Tokiuose atsitikimuose, geriausias gydymo būdas—tai prašalinti gyslų išsiplētimą tam-tikra chirurgiška operacija.

Kartais atsitinka, jog kraujagyslių išsiplētimo priežasčia yra perdaug didelē ir liuosa mašnelē. Tokiuose atsitikimuose gali būt reikalinga išpjauti dalį mašnelēs, kad padaryti ją ankštesne; tuo būdu kiaušinēliai ir sēklas nešančios dūdukēs laikosi augščiau ir kraujagyslēms nēra vietos išsiplēsti.

Dvidešimts-Septintas Skyrius.

EPIDIDYMITIS.

EPIDIDYMITIS vadinasi uždegimas epididymis'o, tai yra tų sēklą nešančiųjų dūdukių dalių, kurios randasi kiekvieno kiaušinēlio užpakaly ir į kurias kiaušinēlio pagaminamos sēklos pirmiausiai susirenka, o jau iš ten patenka į išvedančiąsias dūdukes arba gyslutes (*vas deferens*). Tai yra vienas tankiausių ir blogiausių apsireiškimų sergant triperiu. Labai tankiai patsai ligonis yra tame dalyke kaltas; jis, savo vaikščiojimu, kilnojimu sunkenybių, šokimu, girtuokliavimu, lytiškais susinešimais, stengdamos ištuštinti užkietējusius vidurius, vartodamas smarkius įtrēškimus ir t. p., žodžiu sakant, darydamas tą, ko privalētų atydžiai vengti, pats esti priežasčia tų skausmingų apsireiškimų, kurie taip labai pavojingi *rasēs palaikymui*. Tai ši liga (*epididymitis*) padaro vyro gonorrheą (triperį) draugijine, *rasine* liga. Jeigu epididymitis neprisidētų prie triperio, tai šis pastarasis būtų bjauria, skausminga, pavojinga, bet *ypatiška, individuale* liga. Kadangi epididymitis padaro tūkstančius vyrų *nevaisingais*, tuo būdu statydamas pavojun žmonių gentēs palaikymą, tai gonorrheos perai gali būt skaitomi žmonių rasēs nuodais, o pati gonorrhea rasine liga.

LIGOS ŽENKLAI. Minimai ligai (sēklą renkančių dūdukių uždegimui) prasidējus, vyras tuojaus tą pajaučia. Kartais dar ligai neprasidējus jis jau žino apie jos artinimosi, pajautęs aštrų skausmą kirkšnįse. Skaudējimas kirkšnįse ypatingai nepakenčiamas, jeigu uždegimas apima visas spermatiškas dūdukes (sēklą išnešančias gyslas). Kuo labiau sēklą renkančios dūdukēs tinsta, tuo didesnis darosi skaudējimas ir ligonis vos-ne-vos begali vaikščioti. Ligonis visas jaučiasi blogai, karščiuoja (karštis kartais pasiekia net 104 laipsnius Fahrenheit'o termometro) ir abelnai sunkiai serga. Lengvuose ligos atsitikimuose ligonis gali šiek-tiek pavaikščioti, bet kiekvienas žingsnis yra labai skausmingas, o mašnelēje jaučiasi baisus sunkumas ir svērimas žemyn. Jeigu ligonis yra nerviško temperamento, tai jis tankiai apalpsta. Kartais užeina toks skaudējimas, lyg kas smarkiai suduotų per pilvą, kartais širdis pyksta, vemia, o kartais atsitinka net konvulsijos (mēšlungiškas sąnarių traukymas).

Uždegimas paprastai apima tik vieno kiaušinēlio užpakaly esančią dūdukę, bet neretai apima sykiu abiejų kiaušinēlių užpakaly esančias dūdukes. Tačiaus retai kada abi dūdukēs vienu sykiu sutinsta; tankiausiai viena dūdukē sutinsta keletą dienų pirma kitos.

Sēklą renkančiųjų dūdukių uždegimas veik visuomet atsižymi tuomi, kad visiškai sustabdo visokį varvējimą iš šlapinimosi kanalo. Kaip tik minētos dūdukēs sutinsta, tuoj visokis varvējimas susi-

laiko, net jei prieš tai pūlių varvėjimas būtų buvęs labai gausus. Kartais varvėjimas susilaiko dar keliomis valandomis pirm sutinimo. Sutinimui atslūgus arba jį išgydžius, pūlių varvėjimas vėl prasideda.

Nuo triperio paeinantis sēklinių dūdukių uždegimas labai retai kada užsibaigia pūliavimu. Tačiaus tokis uždegimas labai tankiai palieka kitokius palaikus. Nuo to uždegimo sukietēja vienas ar antras epididymiso galas, o tas uždaro kelią sēklai į sēklą išnešančias dūdukes. Jeigu tas atsitinka su abiem sēklinēm dūdukēm tai ligonis lieka *nevaisingu*. Teisybę sakant, minētų dūdukių uždegimas labai retai taip laimingai išgyja, kad visai nepaliktų jokio sukietējimo. Gana tankiai viename ar kitame dūdukēs gale įvykęs sukietējimas pasilieka ant viso amžiaus ir, apčiuopę tokį sukietējimą, mes galime žinoti, jog pacijentas yra turējęs triperį dešimts, dvidešimts arba trisdešimts metų atgal, net ir nerandant jokių kitų buvusios ligos ženklų. Iš tokių pacijentų, kurių tik viena sēklinē dūdukē yra buvusi sutinusi, apie dvidešimtas nuošimtis yra nevaisingi. Iš tokių, kurių abi dūdukēs yra buvusios sutinusios, nevaisingais lieka nuo keturiasdešimts iki keturiasdešimts-penkių nuošimčių.

Kaip matome, sukietējimas ar užsiblokavimas sēklą renkančiųjų arba išnešančiųjų dūdukių veda prie nevaisingumo. Tokiame atsitikime sēkla ir spermatozai arba visai negali išeiti (tas vadinama *aspermia*), taip, kaip kad vyras būtų kastruotas; arba esti taip, jog biskis sēklinio skystimo pereina

per dūdukes, bet jame yra labai mažai spermatozų ir tie patįs yra netikę ir persilpni, kad apvaisinti moteries kiaušinēlį. Tačiaus, nors tas išrodo keista, tokis nevaisingumas nenusilpnina nei panaikina lytišką pajiegą ir nepadaro jokių permainų abelnuose vyriškumo ženkluose ir veik neatsiliepia ant abelnos vyro sveikatos.

SĒKLŲ SANDĒLIŲ UŽDEGIMAS.

Kartais atsitinka sēklų sandēlių (*seminal vesicles*) uždegimas, kuris apima vieną arba abu sandēliu. Angliškai ši liga vadinama *seminal vesiculitis* arba *spermatocystitis*. Paprasčiausia ir svarbiausia sēklų sandēlių uždegimo priežasčia yra gonorrhea. Tankiai tokio uždegimo priežasčia yra lytiškas susinešimas aštriausiame triperiu sirgimo periode.

Šio uždegimo ženklai gali būti tokie-pat, kaip ir sergant smarkiu prostatēs uždegimu. Yra, betgi, vienas ženklas, kuris skiria šitokį uždegimą nuo prostatiškos gilēs uždegimo, tai tas, kad sēkla esti sumaišyta arba su krauju (*hemaspermia*), arba su pūliais (*pyospermia*). Kuomet uždegimas yra labai smarkus, tai ligonis jaučia širdies pykimą, kartais vemia ir gali apalpti.

Iš triperio paeinantis uždegimas kartais gali apimti net išeinamąją žarną (tas angliškai vadinama *gonorrheal proctitis*); gali persimest net į burną (angliškai tokis apsireiškimas vadinamas *gonorrheal stomatitis*).

DVIDEŠIMTS-AŠTUNTAS SKYRIUS.

STRICTURE.

STRICTURE vadinasi susiaurējimas arba susitraukimas šlapinimosi kanalo. Tokis susiaurējimas gali atsirasti vienoje arba keliose kanalo vietose. Jo priežasčia gali būt triperis arba kokis kitas šlapinimosi kanalo uždegimas. Kanalas kartais gali taip susiaurēti, jog net šlapumas negali išbēgti. Tokį susiaurējimą galima išplēsti tam tyčia padarytais įrankiais, bet kartais susiaurējimą galima prašalinti tik išpjovimu.

ŽENKLAI. Vienu paprasčiausių kanalo susiaurējimo ženklų yra pūlių varvējimas. Paprastai, varvējimas esti menkas ir išvarvantis skystimas paeina iš kanalo sienų. Paprastai manoma, būk ryte varvējimas esąs gausesnis, bet to priežastis yra tame, kad nakties laike ligonis ilgiaus nesišlapina ir išvarvantis skystimas turi progą susirinkt. Dienos laike ligonis tankiau šlapinasi ir išvarvantis skystimas išbēga kartu su šlapumu. Jeigu ir dienos laike ligonis išbūtų kokias aštuonias ar devynias valandas nesišlapinęs, tai varvējimas būtų taip-pat žymus, kaip ir naktį.

Kitas ženklas yra permaina šlapumo sriovēs didume ir išvaizdoje. Tas tai tankiausiai ir pri-

verčia ligonį eiti pas gydytoją. Šlapumo sriovē pasidaro plonesnē, negu paprastai ir visaip susikraipo: tai šlapumas bēga į vieną kurią-nors šalį, tai— žemyn, tai sriovē esti susukta, lyg ir grąžto pavidale; arba, kas gana tankiai atsitinka, sriovē suskyla į dvi ar tris srioveles, kurios bēga į priešingas viena kitai šalis.

Tolimesniu ženklu yra veik nuolatinis šlapumo lašējimas. Kartais gi gali atsitikti visiškas šlapumo *susilaikymas*, taip jog ligonis negali išleisti nei vieno lašo.

Svarbųs yra taipgi lytiški simptomai, kurių priežasčia yra kanalo susiaurējimas. Jų svarba tame, kad jie tankiai atsikartoja, yra įkyrųs ir tankiai reiškia didesnį pavojų, negu negalējimas tinkamai nusišlapinti. Tie simptomai tai—netobulas arba silpnas varpos sukietējimas, pirmlaikinis sēklos išleidimas, mažesnis lytiškojo akto laike malonumas ir jausmas tvilkymo arba deginimo kanale, sēklai išeinant ir paskui. Patraukimas prie lytiško susinešimo paprastai susimažina, bet kartais kanalo uždegimas yra silpnas ir tik dilgina arba erzina. Tokiame atsitikime ligonis jaučia lyg ir nuolatinį lytišką erzinimą; tai yra netikras lytiškas geismas. Panašus dilginimas tankiai jaučiasi atsitikus lengvam užpakalinēs kanalo dalies arba prostatiškos gilēs uždegimui. Įkyriuose kanalo susiaurējimo atsitikimuose tankiai įvyksta naktiniai sēklos išsiliejimai (polliucijos) ir, negalint sēklai liuosai išsilieti laukan, pastaroji išsilieja į pūslę. Toks atsitikimas angliškai vadinamas *retropollutions*.

DVIDEŠIMTS-DEVINTAS SKYRIUS.

GONORRHEJINIS REUMATIZMAS.

GONORRHEJINIS reumatizmas arba narių uždegimas (*gonorrheal arthritis*) yra vienu rečiau atsitinkančių triperio priedų. Šios rūšies reumatizmu serga apie du nuošimčiai visų turējusių triperį ir vyrai serga daug tankiau, negu moterįs. Gonorrhejinį reumatizmą gali pagimdyti bile kokis iš gonorrheos paeinantis lyties organų uždegimas, bet tankiausiai jis paeina iš prostatēs arba sēklų sandēlių uždegimo. Sēklų sandēlių uždegimas skaitomas svarbiausiu reumatizmo platintoju, kadangi tie sandēliai apsupti didele daugybe kraujagyslių. Tuo būdu, reumatizmo nuodams čia lengviau patekt į kraują ir pasiekti tolimesnes kūno dalis. Gonorrhejinis reumatizmas tankiausiai paliečia šiuos narius: kelius, kulnų narius, rankos riešo narius, pirštų narius, alkūnēs narius, pečių narius, kulšių narius ir žiaunis. Visųtankiausiai reumatizmas apima kelius.

TRISDEŠIMTAS SKYRIUS.

GONORRHEA AKĮSE.

GONORRHEJINIS akių uždegimas (*gonorrheal ophthalmia*) pas suaugusius žmones tankiausiai atsitinka iš tiesioginio užsikrētimo nuo pirštų, nuo nešvarių rankšluosčių, ir t. p. Pas tuogimius kūdikius užsikrētimas įvyksta tiesioginiu būdu, pasiekus kūdikio akims gimdos kanalo sienas arba patekus nuodingai medegai nuo kūdikio kūnelio į akis. Yra atsitikimų, kad kūdikio akįs lieka užkrēstos dar jam gimdoje esant. Tokiuose atsitikimuose kūdikis gema su pilnai jau išsivysčiusiu gonorrhejiniu akių uždegimu, arba gali gimti net ir visiškai aklas. Ant laimēs, tokie atsitikimai retai kada pasitaiko.

LIGOS PERSPĒJIMAS. Šitame dalyke, labiau, negu kokiame kitame, ligos perspējimas (*prophylaxis*) yra nepalyginamai svarbesnis už gydymą. Aš visuomet rūpinuosi kiekvienam suaugusiam, triperiu sergančiam, žmogui išaiškinti visą akių užsikrētimo pavojų. Aš įpasakoju jam—ir jai,—jog nepaisymas ir apsileidimas gali būti visiško apakimo priežasčia ir aš pamokinu juos, kaip saugotis, kaip visuomet nusimazgoti rankas po kiekvienam, nors ir menkiausiam, lyties organų palytējimui. Ir

aš galiu užtikrinti, kad jie tuos įsakymus pildo, nes žmonės, apart proto, nieko taip nebijo netekti, kaip regėjimo.

Yra sakoma, ir tas sakymas gali būt priimtas už teisingą, kad civilizuotose (?) šalįse apie vienas trečdalis visų aklumų paeina iš triperinio akių uždegimo. Jau tas vienas faktas, be jokių ilgų išvedžiojimų ir diskusijų, parodo visą baisų tos ligos pavojų. Todėl tai tos ligos perspėjimas pasidaro begalo svarbiu dalyku, užkraunančiu sunkią atsakomybę ant visų, kurie prigelbsti kūdikiui ateinant į pasaulį. Jeigu nešcia motina serga triperiu, tai prieš gimdant reikia tankiai plauti gimdymo kanalą (*vagina*) antiseptišku vandeniu, tik tasai vanduo neturi būt perdrūčiai užmieštas antiseptiškais vaistais, kad neįskaudinti kanalo sienas. Net jeigu varvėjimas išrodo paeinančiu iš paprasto gimdymo kanalo uždegimo—plovimas yra vistiek reikalingas, nes ir tokis varvėjimas kartais gali duoti pradžią akių užkrėtimui.

Vos tik kūdikiui užgimus, ypatinga atyda turi būt atkreipta į jo akis. Jeigu mes žinojome motiną dar prieš gimdymą ir esame *užtikrinti*, jog ji yra sveika, tuomet užtenka nušluostyti kūdikio akis šmoteliu vatos, sumirkytos borine rūgštim (*boric acid*) užmieštame vandeny (dviejų nuošimčių proporcija). Šluostant kūdikio akis visuomet reikia atsiminti, kad braukti vata *iš akių*, o ne į akis arba ne akių linkui. Bet jeigu spėjame arba žinome, kad motina yra turėjusi triperinį varvėjimą, tuomet, apart minėto paviršutinio apvalymo, reikia į

abi aki įleisti kokio-nors skystimo, kuris užmuša triperio perus. Profesorius Credē buvo pirmutinis tyrinētojas, kuris prirodē triperio kenksmingumą akims ir nurodē, kaip perspēti kūdikio akių užkrētimą. Jo patyrimai išgelbējo regējimą daugeliui tūkstančių kūdikių ir už tai jį galima skaityti vienu didžiausių žmonijos geradarių. Tokiuose atsitikimuose, kur nužiūrima didelis užkrētimo pavojus, dar iki šiol yra patartina prisilaikyti jo originalio patarimo—įleisti į kiekvieną akį po du lašu skystimo, kuriame išmiešta du nuošimčiu sidabro druskos (*silver nitrate*). Tačiaus, didžiumoje atsitikimų užtenka įleisti į kiekvieną akį po vieną lašą skystimo, išmiešus jame vieną nuošimtį minētos sidabro druskos.

Triperinį akies uždegimą nēra sunku pažinti. Liga prasideda užraudonavimu ir atsiranda daug traškanų, kurios pradžioj gali būti vandenuotos, bet greit susimaišo su pūliais. Akis labai sutinsta ir abi blakstienos sulimpa į krūvą. Kartais blakstienos taip drūčiai sulimpa, jog reikia gerai plauti ir mankštinti, kolei pasiseka jas perskirti.

Gydymą reikia pradēt kuogreičiausiai! Kiekviena valanda, kiekviena minuta yra brangi. Kaip tik patēmytas kūdikio akįse nors ir menkiausis uždegimas ar užraudonavimas, tuojaus turi būti pašauktas gerai nusimanantis gydytojas.

Panašiai turi elgtis ir suaugę, triperiu serganti, žmonēs. Apsireiškus nors menkiausiam akių uždegimui, reikia tuojaus pasitart su ištikimu gydytoju ir pildyti jo patarimus.

TRISDEŠIMTS-PIRMAS SKYRIUS.

LYTIŠKAS SUSIVALDYMAS IR LYTIŠKAS REIKALAS.

IŠRODO, kad dideliai žmonių didžiumai yra labai sunku šaltai ir bešališkai svarstyti įvairius jų fizišką, o ypač ekonomišką ir dvasišką gyvenimą paliečiančius klausimus. Žmonės veik visuomet yra palinkę prie kraštutinybių, prie partyviškumo, prie rėmimo tos ar kitos nuomonės. Kaip mažai, kaip labai mažai yra tokių, kurie yra pasiryžę sekti teisybę, nepaisant kur ta teisybė juos nenuvestų! Tasai partyviškumas ypatingai žymiai apsireiškia diskusijose apie lyties instinkto veikimą.

Yra du faktoriai, vedanti prie to didelio nerimtumo, ir nevienodumo, kokis pasirodo svarstant apie lytišką veikimą ir lytišką dorą. Pirmas faktorius, tai paties svarstančiojo lytiškas instinktas; antras faktorius, tai priešginumas, kuris visuomet ekzistuoja tarpe neužtvirtinto įstatymais lytiško veikimo, iš vienos pusės, ir religijos ir draugijinio papročio, iš kitos pusės.

Pirmas. Ypata su labiau išsivysčiusiu lyties instinktu visai kitaip riša tą klausimą, negu ypata netekusi savo lytiškų pajiegų, arba tokia, kuri niekuomet tų pajiegų, nei lyties instinkto, neturėjo.

Antras. Lyties instinktas yra vienatinis iš visų mūsų instinktų, kurio užganėdinimui priešinasi bažnyčios pinklės, legaliai įstatymai ir draugijiniai papročiai. Kiekvienas gali užganėdinti savo alkio instinktą, savo troškimo instinktą arba miego instinktą neperžengdamas jokių valdžios parėdymų ir neužtraukdamas ant savęs draugijos panieką. Visai kas kita su lyties instinktu. Tame tai priežastis atsiradimo dviejų griežtai viena kitai priešingų nuomonių. Pirmosios nuomonės pasekėjai, paprastai turinti pilnai išsivysčiusį lyties instinktą ir laisvi nuo visokių religiškų dogmų, tvirtina, kad užganėdinimas lyties instinkto turi būti taip-pat laisvu ir skaitomas taip-pat padoriu, kaip ir užganėdinimas bile kokio kito mūsų instinkto. Tūli eina prie kraštutinybių ir skelbia, kad lytiškas veikimas tampa padoriu ir nekenksmingu nuo-pat to laiko, kuomet instinktas pilnai pabunda, tai yra, nuo keturioliktų arba šešioliktų metų amžiaus. Jie sako, kad, pradėję anksčiaus tą instinktą užganėdinti, žmonės išvengtų saužagystės ir naktinių sėklos nubėgimų, ir būtų lytiškai sveikesni.

Antrosios nuomonės pasekėjai, daug skaitlingesni už pirmuosius, visai naturaliai ir, sulyg jų nuomonės, pagirtinai, norėdami apsaugoti jaunus vyrus nuo palaidų lytiškų susinešimų, su visais gręsiančiais lytiškų ligų pavojais ir nusidėjimais prieš religiją ir paprotį, stengiasi sumažinti lyties instinkto pajiegą ir jo svarbą, ir net užginčija buvimą kokio-tai "lytiško reikalo." Jie pripažįsta, kad ženotam vyrui yra padoru ir gana naudinga turėti

lytiškus susinešimus, bet jie tvirtina, jog neženotam vyrui nēra jokio reikalo turēti bent kokius lytiškus susinešimus, nors jis būtų pasiekęs jau net trisdešimts arba keturiasdešimts metų. Be to, jie tvirtina, kad visiškas susilaikymas nuo visokio lytiško veikimo per visą žmogaus gyvenimą jokiu būdu nēra kenksmingas ir gali net prisidēti prie geresnēs kūno ir proto sveikatos. Tūli jų patįs netiki į tai, kad absoliutis susilaikymas nuo visokio lytiško veikimo nieko nekenkia, bet tiki, kad to nepritinka viešai skelbti.

Šios knygos autorius nēra kraštutiniu ir tiki, kad teisybēs skelbimas galų-gale atneša geriausias pasekmes. Ir štai kokia yra teisybē apie lytišką susilaikymą ir lytišką reikalą. Lyties instinktas yra vienu galingiausių žmoguje instinktų. Savo intensyviškumu jis užima pirmą vietą po maitinimosi arba alkio užganēdinimo instinkto. Suprantama, tai yra visai naturalis, prigimtas instinktas ir turējimas galingo patraukimo prie priešingos lyties nēra kuo-tai paniekinančiu, nei kuo-tai tokiu, ko verta gēdintis. Tasai instinktas nēra nei kiek labiau pažeminantis, kaip kad turējimas geros sveikatos abelnai. Tačiaus mes dabar negyvename pirmykščio gyvenimo aplinkybēse. Mes gyvename tokiose aplinkybēse, kurias mes vadiname civilizacija. Ar mūsų civilizacija yra kuo-tai tokiu, kuomi galima pasigirti, tai jau kitas klausimas. Ta beprotiška pjovynē, kuri dabar tęsiasi Europoje, greičiaus parodo, jog mūsų civilizacija pamatiniai nēra augštesnē už pirmykštį laukiniškumą. Tačiaus, ko-

kia ji nebūtų, mes joje gyvename; ir nors mes ir kažin kaip būtume priešingi jos suvaržymams, mes turime kiek-nors su jais skaitytis, jeigu nenorime užsitraukt ant savęs visuomenės panieką ir persekiojimus. Todēl tai, nesiremiant jokiomis religiškomis nei morališkomis pažiūromis, o remiantis vien tik paties vaikino ar jaunikaičio gerove, geriausiai būtų, kad lytiškas veikimas neprasidētų pirm dvidešimts arba dvidešimts-dviejų metų amžiaus.

Labai apgailētina, kad lyties instinktas vyre taip anksti, taip pirm laiko pabunda. Pagal mūsų draugijinēs tvarkos ir ekonomiškų aplinkybių, tasai instinktas pabunda mažiausiai dešimčia metų peranksti. Bet kas-gi mums liekasi daryti? Atsidavimas lytiškam veikimui nuo-pat pilno lyties instinkto pabudimo nēra naudingas nei pavieniui žmogui, nei visai rasei ir susivaldymas, iki pasiekiant tamtikrą amžių, yra svarbiausia pareiga. Aš nemeluosiu, aš nesakysiu jums, kad susivaldymas visuomet yra lengvas dalykas, bet kadangi susivaldymas iki pasiekiant tam-tikrą amžių yra neišvengtinas, tai išmintingiausiai yra pasistengti susivaldyti ir tą sutaupintą energiją *suvartoti kitiems naudingiems dalykams.* Kenksmingos visuotino, iki dvidešimtsdviejų metų, susivaldymo pasekmēs yra labai menkos; apsireiškia daugiausiai nerimavimo ir įkyrumo jausmas, o kartais šiokis-tokis protiškas apsunkinimas, tikro gi kenksmingumo paprastai nēra; ir jeigu vaikas ar jaunikaitis vartoja savo valios jiegą ir *visuomet yra kuo-nors užsiēmęs,* tuomet susivaldy-

mas nēra kokia-tai nepergalima sunkenybe. Aš esu įsitikrinęs, kad drūtas *liuosnoris* pasiryžimas susivaldyti labai gerai atsiliepia ant žmogaus valios pajiegų. Yra dar kitas faktorius, kuris pagelbēs jums likti pergalētojais, jeigu jūs pasiryžote susivaldyti, tai yra suvartojimas energijos kitokiems siekiams. Yra patirta, kad ta energija, nervų ir smegenų jiega, kuri sudaro lyties instinktą, jeigu nēra paprastu būdu suvartojama, gali būti, taip sakant, pakelta ir panaudojama kitokiems siekiams. Tinginiui arba protiškai neišsivysčiusiam žmogui yra labai sunku suvaldyti savo lyties instinktą; bet civilizuotas žmogus, turįs šiokius-tokius idealus vyras arba moteris, gali sunaudoti savo lyties energiją studijavimui kokios-nors mokslo šakos, lavinimuisi literaturoje, piešime, skulpturoje, muzikoje, arba darbavimuisi visuomeniškoje dirvoje. Ekstatiškas religiškumo arba dievotumo jausmas, apsireiškiantis daugely jaunų vyrų ir moterų, kuris taip džiugina dievašnykiškus senius, yra niekas daugiau, kaip tik kiltesnis lytiškumas.

Tačiaus, mes neprivalome iš to daryti nepamatuotų išvedimų. Kad vyras iki tam-tikro amžiaus gali sunaudoti savo lyties energiją kitokiems tikslams, tai tas dar nereiškia, kad jis tą galētų visą amžių daryti be jokių blogų pasekmių. žmogus gali labai mažai ką valgyti ir gyventi, bet tas nereiškia, kad jis gali ir *visai be valgio* gyventi. Lyties instinkto veikimas nēra būtinai reikalingas gyvasties palaikymui; žmogus gali ir be to veikimo būti gyvas; tačiaus tasai veikimas yra reikalingas

abelnai žmogaus *fiziškai* ir *protiškai gerovei*. Sulyg autoriaus nuomone, pabaigęs dvidešimts-du arba dvidešimts-penkis metus vyras negali susilaikyti nuo visokio lytiško veikimo neužkenkdamas tuomi savo lyties pajiegai ir neišstatydamas pavojun savo proto jiegas. Labai retas iš visiškai susivaldančių vyrų gali pasiekti trisdešimts arba trisdešimts-penkis metus be kokio-nors lyties pajiegų suirimo. Aš nesakau, kad tas gali užkenkti jų *vaisingumui*: vyras gali išbūti be lytiškų susinešimų iki keturiasdešimts, keturiasdešimts-penkių arba iki penkiasdešimts metų ir gali vistiek pajiegti apvaisinti moterį; ant spermatozų visiškas susilaikymas gali ir neatsiliepti. Tačiaus jo galējimas tinkamai atlikti lytiško susinešimo aktą veik visuomet yra apsunkintas, tai yra, vyras lieka daugiau ar mažiau bejiegiu. Tankiai jis tampa visai bejiegiu, varpa visai nebegali pasikelti, arba sēklos išsiliejimas įvyksta vos tik varpai pasikēlus. Be to, tokis vyras yra labai palinkęs prie neurastenijos. Apart lytiško suirimo, tokis vyras tankiai gauna įvairius nervų suirimus, pradedant nuo paprasto "nerviškumo," iki tikrojo visos nervų sistemos sugedimo, o kartais net iki smegenų jiegų suirimo.

Tokia-tai yra teisybē apie lytišką susivaldymą ir apie lytišką reikalą, kaip tai pripažįsta žymiausi pasaulyje lyties apsireiškimų tyrinētojai ir žinovai, kurie visą savo amžių pašventē tų klausimų tyrinējimui. Tokia-tai yra jų nuomonē, paremta vien bešališkais tyrinējimais ir faktais, o ne kokiomis išanksto nustatytomis idejomis.

Dar daug ką galima būtų pasakyti apie lytišką susivaldymą, bet tolimesnis ir platesnis to klausimo svarstymas turi pasilikt kitai progai, kitai, plačiaus tą viską apimančiai, knygai. Čia aš turiu vien pabriežti, jog tie, kurie tvirtina, būk visiškas lytiškas susivaldymas, iki-pat senatvei, neturi jokių kenksmingų pasekmių, nesako tikros teisybēs. Tūli tame dalyke tyčia meluoja, kiti-gi tą daro iš nežinojimo. Abiejų motyvai yra geri, bet melagystē pasilieka melagyste, nors ji ir su geru tikslu būtų pasakyta.

Trisdešimts-Antras Skyrius.

ŽENYBA.

ŽENYBA yra svarbiausis žingsnis vyro gyvenime. ženyba tankiai sutvarko vyro gyvenimą ir taip-pat tankiai jį sugadina. Vien tik trumpai paminēti visas laimingai ženybai reikalingas išlygas neatneštų jokios naudos ir tai dēl dviejų priežasčių: 1) visi patarimai, paliečianti ženybinio gyvenimo laimę, gali likti visiškai atmesti ir užmiršti, kuomet vyras įsimyli. Tuomet jisai gali pasielgti priešingai visiems savo principams ir gali sulaužyti visus drūčiausius pasiryžimus ir rezoliucijas. 2) Mes dar nepasiekēme tokį žinojimo laipsnį, kad galētume dogmatiškai pasakyti, jog laimingam ženybiniui gyvenimui reikalinga tokios ir tokios išlygos, o nelaimingu ženybinį gyvenimą padaro tokios ir tokios ypatybēs. Jau pertankiai žmonēs buvo suvadžiojami ir apvilti—kartais maloniai, kartais žiauriai. Gi yra gerai žinoma, kad tūlos net iš tyriausios meilēs įvykusios ženybos, kurios pradžioje esti kuolaimingiausios, vēliaus išvirsta į labai nelaimingas.

Tačiaus, mes visgi žinome šį-tą apie tūlus bent faktorius, kurie yra būtinai reikalingi padarymui ženybinio gyvenimo laimingu ir kiekvienas išmin-

tingas vyras turi pasirūpinti su tais faktoriais apsipažinti.

Pirmutiniu faktorium yra gera lytiška sveikata ir jiega. Ne vien tik liuosybē nuo lytiškų ligų reikalinga, bet turējimas geros lytiškos pajiegos. Nes, nepaisant, kaip gerai sutiktų abiejų apsiženijusių pobūdis, kaip geras būtų jų finansinis padējimas ir kaip puiki būtų jų abelna sveikata, jeigu vyras bus lytiškai nusilpęs, tai ženyba *negali* būt laiminga (jei bent tuomet, kuomet pati taipgi yra lytiškai bejiegē arba yra absoliutiškai be jokio lytiško jausmo). Tankiausiai galima tikētis, jog tokia ženyba bus tragedija. Faktiškai, mano nuomone, daugiau nelaimingų ženybų, daugiau tragedijų, daugiau persiskyrimų paeina iš vyro lytiško silpnumo, negu iš veneriškų ligų. Kaip aš jau kitoj vietoj pasakiau, jūs galite, jei esate išanksto perspēti, apsaugoti savo pačią nuo užsikrētimo veneriška liga; bet jeigu jūs sergate neišgydomu lytiškų pajiegų nusilpimu, tai jūs niekuo negalite jai pagelbēti. Vienok, linksma yra pažymēt, kad žmonēs jau tiek paējo progreso keliu, kad daugybē vyrų, rengdamiesi apsivest, eina pas gydytoją, kad patirti, ar jie sveiki lytiškai ir ar tinka šeimyniškam gyvenimui abelnai. Kiek pirmiau, eidavo pas gydytoją pasitarti tik tokie vyrai, kurie buvo sirgę kokianors veneriška liga, dabar-gi eina ir tokie, kurie visai nēra jokia pavojinga liga sirgę, o vien nori persitikrinti apie savo tinkamumą ženybiniam gyvenimui. Gi, atēję pas gydytoją ir sužinoję savo fizišką stovį, jie rūpinasi gauti informacijų apie pa-

veldėjimo ypatybes, apie ženybinio gyvenimo hygieną, apie pirmą ženybų naktį, kaip tankiai turėti lytiškus susinešimus, ar vienoj su pačia lovoj gulėti, ar skyrium; apie priemones reguliavimui apsivaisinimo, taip kad vaikai neatsirastų pergreit, arba kad jų nebūtų perdaug, arba nepergreit vienas po kitam, ir apie daugybę kitų dalykų. Autorius labai džiaugiasi, kad tas paprotis—teirautis ir ješkoti teisingų patarimų—vis labiau platinasi apšviestesniųjų žmonių tarpe. Tas pranašauja laimingesnę ateitį. Negali būti išmintingesnio pasielgimo, kaip išsiekzamenuoti prieš apsivesiant pas ištikimą gydytoją. Tuomi pasielgimu būsiantis vyras ir pati gali išvengti daug nesveikatos ir daug vargo. Knygų patarimai ir pamokinimai niekuomet negali pilnai užimt vietą ypatiškų, gyvu žodžiu, pamokinimų ir perspėjimų. Visoki patarimai ir pamokinimai tur būt kiekvienam atskiram žmogui pritaikomi, nes kas tinka vienam žmogui, tas kitam gali pasirodyti visai netinkančiu. Be to, yra tūli dalykai, apie kuriuos knygose negalima minėti, nei aiškinti. Daleidžiant, kad rašytojas ir turėtų visą reikalingą gabumą aiškiai ir suprantamai išaiškinti "viską" visose smulkmenose, taip kad net paprasčiausis skaitytojas galėtų suprasti taip, kaip rašytojo norėta, o ne savotiškai, klaidingai,—mūsų cenzura, net jeigu ji pasidarytų liberališkesnė, negu dabar yra, niekuomet to nedaleis. Tačiaus, jeigu mes negalime kalbėti apie viską, tai kalbėkime bent apie tą, ką galime.

ŽENYBŲ NAKTIS. ženybų naktis yra svarbiau-

siu visame moteries gyvenime kryžkeliu. Nuo to, kokis esti vyro elgimosi tą naktį, labai dideliame laipsny priklauso būsiantis pačios atsinešimas link vyro. Mes turime atsiminti, jog nors, didelēj atsitikimų didžiumoj, vyrui ženybų naktis nēra tai pirmu lytišku patyrimu, moterei tai *yra* pirmutinis lytiškas patyrimas, bent didelēj atsitikimų didžiumoj. Teisybē, dabar randasi jau daug tokių merginų, kurios, nors dar ir neapsipažinusios praktikoje su lytiškais susituokimais, yra teorijoje pilnai su tuo dalyku apsipažinusios ir nori išbandyti teoriją praktikoje. Tokiuose atsitikimuose nēra ko sakyti. Bet mes turime žinot, kad, net dabartiniame laike, didelis jaunų moterų skaitlius artinasi prie pirmo lytiško patyrimo su baime ir visokiais įsivaizdinimais. Nors tai netikētina, net ir dabartiniame laike yra daugybē moterų, kurios eina į ženybų lovą neturēdamos veik jokio supratimo apie fiziškus ženybinio gyvenimo faktus. Nereikia taipgi užmiršti, kad tūlos moterįs yra labai nerviškos ir labai opios, gi nekaltybēs plēvē (*hymen*) neretai esti gana tampri ir drūta, taip kad fiziškas ženybų užbaigimas padaro nemažai skausmo. Tokiuose atsitikimuose, išmintingas ir atjaučiantis vyras nesiskubins brutališkai suplēšyti nekaltybēs plēvę, bet stengsis išlengvo ir laipsniškai ją praskēsti. Tūli vyrai praleidžia kelias naktis arba savaitę pirm atliekant pilną lytišką susituokimą. Jauslios moterįs visą amžių lieka dēkingos už tokį vyro atjautimą.

Reikia taipgi visuomet atsimint, kad, išimant

tik tas merginas, kurių žingeidumas liko sužadintas savotiškos rūšies literatura ir ištekējusių draugių pasakojimais, jauna moteris neturi tokio patraukimo prie lytiško susituokimo, kokį turi vyras. Moteris daug labiau, negu vyras, geidžia mylētis, prisiglausti, glamonētis, patraukimas gi prie lytiško susituokimo yra žymiai silpnesnis, o daugelyje atsitikimų to patraukimo ir visiškai nēra. Daugeliui moterų reikalinga keli metai lytiško sugyvenimo ir "lytiško lavinimosi" pirm, negu jos pradeda jaust reikalingumą ir džiaugtis lytiškais susinešimais.

Iš to, kas pasakyta, galima suprast, kad vyras, kuris nori turēti ir džiaugtis savo pačios pagarba, prisirišimu ir dēkingumu, turi susivaldyti ir būti atjaučiančiu laike pirmų kelių ženybinio gyvenimo savaičių. Suprantama, jeigu pati pasitaiko jausmingo pobūdžio ir reikalauja tankių lytiškų susinešimų, tai vyras privalo pildyti pačios norą tiek, kiek jis gali tą padaryt neįžeisdamas savo sveikatos.

Susinešimų Tankumas. Žmonēs tankiai teiraujasi gydytojo, kaip tankiai galima turēti normalius lytiškus susinešimus. Tą klausimą aš esu plačiai apkalbējęs knygoje *"Gydymas Lytiško Nusilpimo ir Kitų Lytiškų Betvarkių Vyruose ir Moteręse."* (Yra tik angliškoj kalboj.) To negalima padaryt knygoj, kuri skiriama visų vartojimui. Čia aš tik pasakysiu, kad tame dalyke negali būti absoliutiškų ir nepermainomų įstatymų. Jokioje kitoje gyvenimo srityje žmonēs nesiskiria taip labai vienas nuo kito, kaip lyties srityje ir kas vienai ypatai yra normališka,—kitai yra permažai arba perdaug.

Tačiaus, abelnai imant, galima pasakyti, kad, tarpe dvidešimts-penkių ir trisdešimts-penkių metų amžiaus, lytiški susinešimai neturi būt atkartojami tankiau dviejų sykių į savaitę. Nuo trisdešimts-penkių iki penkiasdešimts metų—netankiau vieno sykio į savaitę. Perējus penkiasdešimts metų susinešimai neturi atsikartoti tankiau, kaip sykį į dešimtį dienų arba du sykiu į mēnesį. Tai tik abelnas išvedimas. Tūli penkių dešimtų arba šešių dešimtų metų žmonēs yra daug drūtesni lytiškai, negu kiti, turinti tik trisdešimts-penkis metus. žmogaus užsiēmimas irgi padaro didelį skirtumą. Protišką darbą dirbanti žmonēs negali ir nereikalauja atlikinēti lytišką aktą taip tankiai, kaip žmonēs dirbanti vien tik fizišką darbą. Bet abelnoje prasmēje augščiau privesta norma yra teisinga ir tie žmonēs, kurie jaunystēje bus susivaldančiais, sutaupys savo lyties pajiegas daug ilgiaus, negu tie, kurie jaunystēje be saiko tas pajiegas aikvoja.

Susinešimas Mēnesinių Laike. Kadangi daugelis moterų mēnesinių laike yra daug gašlesnēs, negu kada-nors kitame laike, ir reikalauja tame laike užganēdinimo, tai vyrai neretai teiraujasi gydytojų apie pritinkamumą, kenksmingumą ar nekenksmingumą susinešimų mēnesinių laike.

Atidedant į šalį estetiškąją klausimo dalį, lytiški susinešimai mēnesinių laike neturi būt atliekami. Tas kartais gali būt priežasčia gimdos ir ovarų susitraukimo, o vyrui kartais gali būt priežasčia uždegimo šlapinimosi kanale. Tačiaus senovinē ideja, būk susinešimai mēnesinių laike esą labai

kenksmingi ir vedą prie baisių pasekmių, netuṙi jokio moksliško pamato ir daug yra porų, kurios atlieka tame laike susinešimus be jokių kenksmingų vyrui ar pačiai pasekmių.

Bendra ar Atskiros Lovos. Dabar jau daug tankiau, negu tai buvo prieš kelioliką metų, žmonēs teiraujasi gydytojo ar vyras ir pati privalo miegoti vienoje lovoje, ar atskirai.

Mano patarimas, abelnai imant, yra: atskiros lovos. Kaip abelnos hygienos žvilgsniu, taip ir lytiškos sveikatos dēlei, geriaus yra miegoti atskirose lovose. Nēra jokios abejonēs, kad kuomet vyras ir pati visuomet vienoje lovoje miega, tai lytiškas aktas esti atliekamas daug tankiau, negu jei jie gulētų atskirose lovose. Tokis pertankus lytiškas veikimas gali vesti ir veda ne tik prie vyro lytiškų pajiegų nusilpimo, bet taipgi prie bendro persisotinimo, kuris gali pasirodyt labai kenksmingu tolimesniam pačios ir vyro sutikimui ir sugyvenimui. Kur tas galima, yra dar geriaus pačiai ir vyrui turēti atskirus miegojimui kambarius, tačiaus, ant nelaimēs, ekonominēs mūsų dabartinēs draugijos aplinkybēs yra tokios, kad tą gali išteseti tik labai mažas žmonių skaitlius.

Tūli savo išvadžiojimuose eina net taip toli, jog prirodinēja, kad vyras ir pati neprivalo gyventi vienuose namuose, bet turi gyventi atskiruose namuose ir tik retkarčiais turi vienas kitą aplankyti. Jie tvirtina, kad tuo būdu ankstyboji meilē amžinai žydētų ir niekuomet nenuvystų ir nenubluktų. Vie-

nok šis klausimas yra grynai akademiškas ir čia nėra reikalo jį svarstyti.

Čia aš taipgi nesvarstysiu apie tikrą ar įsivaizdintą psichologišką reikalavimą vyrui ir pačiai pagyventi skyriumi bent mēnesį arba du kas metą. Tai yra klausimas, kuris taipgi turi būt paliktas kitai, plačiaus dalyką apimančiai, knygai. Tačiaus, bešališkumo dēlei, aš skaitau reikalingu pastebēti, kad reikalingumą atskirų miegojimui kambarių ir reikalingumą periodiškų persiskyrimų jaučia toli *ne visos* poros. Didelē daugybē vyrų ir moterų, kurie vartoja bendrą lovą nuo-pat jų apsivedimo dienos, neužsiima pertankiai lytiškais susinešimais, nei jaučia iš tos priežasties jokio persisotinimo. Priešingai, jie taip prie vienas kito prijunksta, kad kuriam nors jų miegoti vienam pasidaro stačiai negalimu daiktu. Ar tokis dalykų stovis geistinas, ar ne, tai jau kitas klausimas. Reikalingumą kokionors laikinio persiskyrimo taipgi ne visos poros jaučia. Aš žinau porų, kurios per dešimtį arba dvidešimts metų nepersiskyrē nei ant vienos dienos, o vienok jie nēra viens kitam nusibodę, neigi jaučia jokio reikalo persiskirti. Priešingai, prisiējus bent ant kelių valandų persiskirti, jie labai nesmagiai jaučiasi. Tūlos poros taip gerai visame kame susitaiko—ir tokioms tai poroms net patįs dievai, taip sakant, pavydi—jog jie visuomet geriau jaučiasi būdami sykiu su viens kitu. Išrodo lyg jie būtų vienas kitą papildą ir būdami atskirai jie jaučiasi, kaip kad jiems trūktų tūlos jų pačių dalies.

Tas viskas parodo, jog mes negalime būti dogmatiškais ir nustatyti neatmainomus žmonių elgimosi ir savitarpinių santikių įstatymus. Kaip kiekvienas žmogiškas sutvērimas skiriasi nuo visų kitų žmogysčių pasaulyje, taip kiekvienas vyras ar moteris yra pats sau įstatymu.

Trisdešimts-Trečias Skyrius.

PROSTITUCIJA.

ČIA ne vieta gilintis į prostitucijos istoriją nuopat ankstybiausių jos dienų. Čia taip-gi ne vieta svarstyti apie jos reikšmę, apie jos priežastis, jos pavojų, neigi tyrinēti tinkamiausius jos apgalējimui ar bent jos blogumų sumažinimui būdus. Tinkamas prostitucijos klausimo apkalbējimas užimtų didelę knygą. Čia aš vien noriu padaryt keletą pastabų.

1. Prostitucija ir lytiškas palaidumas ekzistuoja nuo neatmenamų laikų, nuo ankstybiausios istorijos aušros ir, vienokiame ar kitokiame pavidale, greičiausiai doresniame ir švaresniame, ekzistuos dar daugelį šimtmečių, o gal ir visuomet. Prostitucija dēl pelno išnyks, bet nelegaliai susinešimai niekuomet neišnyks.

2. Prostitucija yra svarbiausiu veneriškų ligų šaltiniu ir tos ligos yra didžiausia prostitucijos nelaime. Tačiaus, svarbu yra žinoti, kad neprofesionalēs arba tik kaip kada tuo darbu užsiimančios prostitutēs yra daug pavojingesnēs, negu profesionalēs. Pastarosios galējimas pragyventi ir uždarbiauti priklauso nuo jos sveikumo, jos poni arba draugai pamokina ją, kaip apsisaugoti nuo užsikrē-

timo liga ir nuo neštumo ir jai yra progos naudotis sanitariškais padavadijimais. Neprofesionalēms gi prostitutēms trūksta kaip žinojimo, taip ir progų tuo žinojimu naudotis.

3. Didelēj dalyje pati draugija yra kalta už tas nelaimes, kurias ant jos užtraukia prostitucija. Jeigu žmonių dalis yra niekinama, išjuokiama, spardoma ir apspjaudoma, stumdoma nuo vieno paniekos stulpo prie kito, be jokio užtarimo įžeidžiama ir užkrečiama ligomis, ir abelnai, jeigu su ja apsieinama taip, kaip kad ji visai nesusidētų iš žmogiškų esybių, tai ta žmonių dalis turi teisę draugijai keršyti; ir tik stebētis reikia, kad jos nekeršija už save tankiau ir žiauriau. Jos galētų tą padaryti, jeigu norētų... Prostitutē yra auka mūsų draugijiniai-ekonominēs sistemos, paveldējimo ir savo *lyties instinkto*, ir jinai verta ne paniekos ir žiaurumo, bet giliausio pasigailējimo. Jeigu su prostitute būtų žmoniškai apsieinama, tai ir jinai žmoniškai elgtųsi.

4. Tvirtinimas, būk *visos* prostitutēs serga veneriškomis ligomis, yra neteisingas. Profesionalē, geresnēs rūšies, prostitutē paprastai saugoja savo sveikatą ir retai kada teužsikrečia.

5. Tvirtinimas, būk prostitutē paprastai esti silpnaprotē, yra neteisingas. Abelnai, ji stovi ant tokio-pat protiško laipsnio, kaip ir ta žmonių klesa, iš kurios ji paeina, o neretai yra net žymiai prasilavinusi.

6. Tvirtinimas, būk prostitutē yra doriška išgama, yra neteisingas. Nesiskaitant su jos lytišku

gyvenimu, jinai gali turēti ir tankiai turi daugelį dorybių. Jinai gali būti ir tankiai yra geros širdies, duosni, mielaširdinga ir pasirengusi aukauti save. Tie, kurie ją gerai žino, tvirtina, jog ji neretai parodo tikrai prakilnų pobūdį. Nemažas jų skaitlius užsiima prostitucija, kad užlaikyti sergančią motiną arba seserį, kad pagelbēti broliui užbaigti mokslą, arba kad užlaikyti ir išauginti savo kūdikį.

7. Pasakymas, būk prostitutēs paprastai anksti numiršta—į keturis ar penkis metus po pradējimo savo amato—yra neteisingas. Vidutiniai, jos gyvena tiek-pat, kiek ir kiti žmonēs.

Trumpai sakant, mūsų idejos apie prostitutes turi būti nuodugniai perkratytos ir permainytos.

TRISDEŠIMTS-KETVIRTAS SKYRIUS.

PAMOKINIMAI, KAIP AIŠKINTI VAIKUI LYTIES APSIREIŠKIMUS.

MANĘS tankiai prašo patarti arba suteikti trumpą programą, kaip aiškinti vaikui lyties apsireiškimus. Daugelis tēvų, ypač tie, kurie žino mano nepasiganēdinimą paprastai vartojamais metodais ir tomis apie lyties dalykus knygomis, kurios skiriamos vaikams, klausia: "Pasakykit mums, kaip jūs šiuo žvilgsniu kūdikį auklētumēt? Ką jūs vaikui pasakytumēt? Kaip jūs mokintumēt jį lyties hygienos? Kaip jūs jį apšviestumēt visuose tuose dalykuose, kurie suteikia tiek daug rūpesnio visiems sąžiningiems tēvams? Ką jūs darytumēt, kad apsaugoti augantį vaiką nuo tų visų pavojų, kurie jam gręsia?" Čia aš stengsiuos kaip galint trumpiau į tuos visus klausimus atsakyti.

Pirmiausiai reikia patēmyti, kad svarbiausiu vaiko auginime dalyku yra *abelnos namų aplinkybēs*, taip sakant, oras, kokis namuose viešpatauja. Kur tos aplinkybēs yra tinkančios, kur patįs tēvai yra apsišvietę, kur jie yra išauklēti arba patįs yra išmokę laikyti lyties organus ir lyties apsireiškimus pilnai naturaliu dalyku, taip-pat naturaliu, kaip ir bile kokis kitas kūno organas ar jo veikimas, o ne

kuo-tai paniekinančiu, kuo-tai tokiu, ko reikia gēdintis ir apie ką visai negalima minēti arba galima minēti vien pašnabždomis, tokioje vietoje labai mažai ką bereikēs sakyti. Tokiems žmonēms užteks vien paduoti mintį arba priminti kokį-nors faktišką nurodymą.

Kur abelnos namų aplinkybēs yra netinkančios, kur patįs tēvai yra persiēmę viduramžių idejomis, būk lytis yra kas tokio bjauraus ir yra vien blogumu, kurio negalima išvengti, ir kur nēra užsitikējimo tarpe vaiko ir jo tēvo ar motinos, tokiuose namuose tinkamas vaiko išauklējimas bus labai sunkus arba negalimas. Tokiose aplinkybēse augančiam vaikui aiškinimas lyties apsireiškimų bus labai apsunkintas ir veik negalimas, ir tas jam mažai arba ir visai nebus naudingu. Ne tas yra svarbu, ką jūs vaikui pasakojate, bet aplinkybēs, kokiose jis auga, jo tēvų gyvenimo būdas, tas tai padaro į jį didžiausią įtekmę. Aš mačiau namų, kur vaikai be jokio tiesioginio pasakojimo išaugo su puikiais idealais. Puikiais draugijiniais ir lytiniais idealais. Ir aš mačiau vaikų, kuriems buvo aiškinta ir aiškinta, pasakota ir pasakota, ką daryti ir ko nedaryti, kas kenksminga ir kas naudinga, kurie buvo bauginami visokiais baisiais paveikslais, o vienok išaugo labai ištvirkę lytiškai. Tas įvyko vien todēl, kad abelnos namų aplinkybēs buvo netikusios ir kad tarpe vaiko ir jo tēvų nebuvo atsakančio užsitikējimo ir malonaus draugiškumo.

Abelnai imant, aš galiu pasakyti, kad žiaurios namų aplinkybēs, sragus, asketiškai religiškas auk-

lējimas paprastai esti vaikui prasčiausis. Taip auklējami vaikai tankiausiai tampa bjauriausiais saužagiais ir didžiausiais ištvirkēliais, jei tik netampa lytiškais nusilpēliais. Malonios, linksmos namų aplinkybēs, kur abì lytįs draugauja, bet kur nēra jokio vulgariškumo nei nepadorių apsiējimų, yra geriausios. Tokiuose namuose, kur randasi augančių vaikų, vaikų tarpe dviejų ir dvidešimts-dviejų metų, visoki nešvarųs juokai ir nešvarųs, nedailųs pasielgimai turi būti aštriai uždrausti. Kiekvienas vulgariškas išsireiškimas arba dvejopai suprantamas pasakojimas turi būt skaudžiai pasmerkiamas. Čia aš turiu pastebēti, kad tēvai tankiausiai perdaug mažina savo kūdikių galę patēmyti, suprasti ir atminti tą, ką jie apsukui savęs mato. Labai tankiai tēvai arba svetimi žmonēs keturių ar penkių metų vaikui girdint ar matant kalba arba daro tokius dalykus, kurių suaugusiam žmogui matant jie nedarytų. Jie pasivelina tą vien todēl, jog mano, kad vaikas neatkreips atydos į tą, ką jis girdēs arba matys, arba nesupras, ką tas viskas reiškia ir mano, kad jis tą greit užmirš. Tai yra labai klaidingas manymas. Vaikai yra labai atydųs tēmytojai ir kuomet išrodo, būk jie yra užsiēmę kokiu-nors žaislu arba nuduoda miegą, jie tēmyja ir klausosi, ir norints kokis pasakymas ar pasielgimas būtų jiems tuo laiku nesuprantamas, jie supras tą vēliaus, būdami keletą metų senesniais; ir tokie jų nugirsti žodžiai arba patēmyti pasielgimai tankiai turi ant jų labai kenksmingą įtekmę.

Kūdikio auklējimas, ant kiek tas paliečia ly-

ties dalykus, kaip lygiai ir visokius kitus fiziškus ir protiškus dalykus, turi, kaip tą visi protaujanti žmonės supranta, prasidēti ne jam subrendus ir ne kokiame kitame aiškiai nustatytame laike, pavyzdin, nuo dešimtų ar devintų metų, bet pačioje pradžioje —galima sakyti, nuo-pat pirmųjų jo gimimo metų. Taip va, vaikui vos tik keletą dienų pragyvenus reikalinga yra atlikti svarbų hygienos darbą, kuris vēlesniame gyvenime apsaugos vaiką nuo daugelio negerumų. Aš kalbu apie apipjaustymą, apie prašalinimą tos visiškai niekam nereikalingos liekanos—prieodēs. Aš jau kitur nurodžiau, kad prieodē labai tankiai yra priežasčia saužagystēs. Po ta liuosąja oda susirenkanti nešvarumai gali būt priežasčia uždegimo, skaudējimo ir net skaudulių atsiradimo, kas reikalauja gydymo, o tas veda prie tų organų čiupinējimo, kas visuomet turētų būti kiek galint vengiama. Jeigu kuomet, augant ar suaugus, atsitinka liuososios odos susitraukimas (*phimosis*), tai tas gali būti priežasčia daugelio kitokių negerumų. Trumpai sakant, apipjaustymas yra visais žvilgsniais patartinas, kaipo abelnos, o ypatingai lytiškos hygienos priemonē.

Kūdikį nereikia draust nuo visiško nuogumo. Priešingai, jaunam vaikui naudinga yra kasdien po dvi ar tris valandas žaisti savo kambary visai nuogam. O jeigu šeimynoje yra vaikučių ir mergaičių, tai jie privalo visi kartu žaisti. Tokiu būdu, kūdikiai apsipranta su kitos lyties lytiškų organų išvaizda ir išnyksta tas baisus žingeidumas, kuris jau-

nuose kūdikiuose tankiai esti nepergalimas, ir kuris tankiai veda prie blogų papročių.

Abelnas kūdikio auklėjimas yra tai daug platesnė tema, negu gali būti šioje knygoje išaiškinta ir, suprantama, tai vienai temai reikėtų pašvęsti didelę knygą, tačiaus porą, trejatą pastabų verta ir čionai padaryti. Kiekvienas ir be aiškinimų supranta, kad viskas turi būti daroma, idant išauklėti vaiką į sveiką, gerai veikiančią mašiną, tačiaus tas nereiškia, kad vaiką reikalinga pratinti prie žiaurių žaislų, kaip, pavyzdin, koja spardomas skritulys (*football*). Tokiems žaislams aš nepriduodu jokios vertės auklėjime. Mano nuomone, tokie žaidimai turi žymiai kenksmingą įtekmę į vaiko pobūdį. Vaikas neturi būti ištižėliu, bet jis neturi būti nei žiauriu išdykėliu. Aš žinaus esąs labai eretikišku, bet aš turiu pasakyti tą, ką manau, nors tuomi galiu užgauti didelę skaitytojų dalį: aš nepripažįstu atletiškam lavinimuisi (gimnastikai) tokios didelės vertės, kaip tą daro daugelis kitų. Tas labai tankiai veda prie to, kad visa atyda atkreipiama vien į kūno tobulinimą, smegenų gi tobulinimas lieka apleistas. Dideliais raumenimis, gilia krūtine milžinai nėra nuveikę jokių didelių šiame pasaulyje darbų, o patarti atletišką lavinimosi ir įvairius žiaurius žaidimus, kaipo apsaugą nuo pabudimo arba kaipo išsigelbėjimą nuo jau pabudusio lyties instinkto, mano nuomone, yra labai kvailas dalykas. Labai tankiai tas viskas veda prie visai priešingų pasekmių.

Didžiausia kūdikiui svarba, kaip jo kūdikystė-

je, taip ir visame būsiančiame gyvenime, yra išvystymas jo *valios pajiegų*. Kaip greit vaikas pradeda šiek-tiek daugiau suprast, labai geru daiktu yra aiškinti jam, jog gyvenimo kelias nėra visas rožėmis išklotas, jog gyvenime ne viskas yra saldumynai, jog gyvenimas yra sunki kova, kurioje mes turime pajiegti patįs savo dalį pasiimti, jeigu nenorime likt sumindžiotais. Gerai yra išmokinti vaiką, ne prisakymais, bet paaiškinimais, kad jo paties gerovē reikalauja, idant jis priešintųsi savo pageidimams ir pergalētų pagundas. Geru daiktu yra spartakiškas metodas mokinti vaiką nukęsti skausmą, neparodant kitiems. Jeigu vaikas kokį-nors daiktą labai mēgsta, tai gerai yra kartais priverst jį to daikto išsižadēti. Labai gera disciplina yra kartais priverst vaiką kokį pusdienį arba ir visą dieną pasninkauti, arba kartais leisti jam palikti nevalgius. Trumpai sakant, naudinga yra įskiepinti vaikui principą, jog jo paties gerovē reikalauja, kad jisai mokētų savo instinktus ir pageidimus komanduoti, kad jisai galētų būti jų ponu, o ne vergu.

Kitas svarbus vaiko auginime dalykas yra išvystymas jame *protavimo* pajiegų. Vaikas turi būt mokinamas niekam ir jokiame dalyke aklai netikēti, bet visuomet stengtis patirti *kaip* ir *kodēl* viskas yra. Niekuomet nereikia vaiką drausti nuo klausinējimo, kaip tai daugelis kvailų tēvų daro, bet reikia visaip pratinti apie viską teirautis ir ješkoti paaiškinimų apie visus nesuprantamus dalykus. Niekuomet nereikia vaikui priverstinai bruk-

ti savo draugijinius, politinius arba religinius įsitikrinimus, bet reikia leisti jam vadovautis savo paties protu. Arba įtikrinkite vaiką, jog jūsų tikējimai ir idejos yra tikrai teisingos, arba leiskite jam elgtis taip, kaip jo paties protas jam liepia.

Į neišvengiamą vaiko klausimą, "iš kur aš atsiradau?" Aš visuomet aiškiai, paprastu balsu ir be jokio užsigavimo, atsakyčiau: "Tu atsiradai iš mamos kūno. Pirma tu buvai mažytis, menkas ir silpnas daiktelis ir motina maitino tave savo krauju tol, kol tu tiek išaugai ir pasidarei tiek drūtas, kad galētum pats vienas gyvuoti, ir tuomet tu išējai iš motinos kūno." Gerai yra kuojauniausiame amžiuje parodyti kūdikiui, kaip auga įvairųs augalai, kaip vištytēlis išeina iš kiaušinio, kaip gema kačiukai ir šunyčiai, ir t. p. Tokiais pavyzdžiais ir prilyginimais labai lengvai ir aiškiai galima išaiškinti vaikui jo atsiradimą. Bet jeigu vaikui nēra tas viskas parodyta ir išaiškinta ir jeigu jis užduoda minētą klausimą, tuomet nereikia meluoti ir pasakoti visokias tuščias pasakas; reikia aiškiai pasakyti vaikui teisybę. Kvailas yra dalykas tikēti, būk pasakymas vaikui teisybēs kokiu-nors būdu įžeis jo dorą arba sugadins jį. Priešingai, jeigu atsakančiu būdu pasakyti vaikui teisybę apie jo atsiradimą, tai jo meilē ir pagarba link motinos šimteriopai pasididina ir jo abelnas atsinešimas link visų moterų įgauna švaresnį ir prakilnesnį pobūdį.

Atsakyti į vaiko klausimą apie jo atsiradimą pasaka apie garnį—būk jį garnys pelkēse pagavęs ir atnešęs—yra žemiau visokios kritikos. Taip-pat

negerai yra stengtis uždengti žmogaus lytį paliečiančius klausimus lekcijomis apie augalų, varlių arba žuvių veisimosi. Norint patirti žmogaus prigimtį—žmogų reikia ir studijuoti, o norint patirti žmogaus lyties ypatybes—žmogaus, o ne augalų arba gyvulių, lytį reikia ir studijuoti.

Pasiekus vaikui dešimtus arba vienuoliktus metus, reikia duoti jam keletą trumpų, bet teisingų lekcijų iš lyties organų anatomijos ir fiziologijos. Tačiaus ne visi minēto amžiaus vaikai esti tam prinokę: tūliems minētos lekcijos gali būt duodamos tik pasiekus jiems tryliką metų. Kiekvienas vyras turi šį-tą žinoti apie lyties organų anatomiją ir fiziologiją. Tas taip-pat reikalinga, kaip ir žinojimas, bent šiek-tiek, apie skilvio ir žarnų subudavojimą ir veikimą. Vienok, tuščias yra manymas, būk aiškinimas lyties apsireiškimų ir lytiškos anatomijos, fiziologijos ir hygienos galētų perspēti arba sulaikyti lyties instinkto pabudimą, arba bent sumažinti jo apsireiškimus. Abelnai imant, tokių pasekmių negalima nei tikēties, nors kartais tas ir gali nekuriuos vaikus sulaikyti nuo saužagystēs arba priversti juos tą paprotį atmesti, jeigu jau jie tuomi užsiima. Aiškinimas apie veneriškų ligų pavojų gali taipgi tūlus jaunikaičius sulaikyti nuo palaidų lytiškų susinešimų. Tačiaus, iš kitos pusēs, aš nei kiek neabejoju (ir tame, kaip matote, aš sutinku su reakcioniškiausiais dorininkais), kad tūluose atsitikimuose lytiškos hygienos aiškinimas pirm laiko pažadina lyties instinktą, nukreipia mintis tokion linkmēn, kokion jos iki tol nekrypo ir

gali net būti priežasčia išsivystimo kokio-nors papročio, kuris būtų visai neišsivystęs ar bent tik vėlesniame amžiuje būtų atsiradęs. Kartais labai baisus perstatymas blogų saužagystės pasekmių gali pastūmėti į tą paprotį tokį vaiką, kuris visai nieko apie tą nežinojo. Taigi, nors aš stoju už protingą ir teisingą aiškinimą vaikams lytiškos hygienos, aš niekuomet neprigaudinėju save minčia, būk tas išnaikins jų lyties instinktą, arba būk tas kokiu-nors būdu žymiai atsilieps to instinkto apsireiškimuose. Jūs turite visuomet atsiminti, kad aiškinimas vaikams lyties apsireiškimų veikia ir visuomet veiks, kaipo abipusiai aštrus kardas, t. y., tokis aiškinimas gali būt naudingu, bet gali kartais ir užkenkti.

Saužagystės klausimas turi ar vėliaus ar anksčiaus ateiti kiekvienam tėvui į galvą.

Tinkamiausis būdas saužagystę išgydyti yra neduoti progos tam papročiui įsigalėti. Tą paprotį daug lengviau išgydyti, jeigu jis nėra dar plačiai įsigalėjęs ir jeigu tėvai atydžiai sekė mano patarimus apie to papročio perspėjimą pirmesniame skyriuje, tai jie sugebės perspėti saužagystės papročio išsivystymą savo vaikeliuose. Bet jeigu paprotis jau išsivystė, tai vaikui reikia maloniai ir aiškiai išaiškinti visą tą kenksmingumą, kokį jis gali pats sau pasidaryti. Nereikia su vaiku apsieiti taip, kaip kad jis būtų kokį baisiausį prasižengimą papildęs, kaip jeigu jis būtų kokis vagis arba melagis, ar kitokis nenaudėlis; jam reikia rimtai ir atvirai papasakoti, jog tai yra nedailus paprotis, jog,

atsiduodamas tam papročiui, jisai gali užkenkti savo kūno ir smegenų augimui. Reikia sakyti, jog, tą darydamas, jisai neišaugs taip augštas, kaip išaugtų, jeigu to nedarytų; jog negalēs būti taip drūtas, kaip kad būtų, jeigu tuom neužsiimtų. Galima paaiškinti, kad jam nesiseks mokintis ir kad jisai gali neišlaikyti ekzamenų, jeigu neatmes to papročio. Taip darant, jeigu tik vaiko valios jiega bus bent kiek išsivysčiusi, tai jam nebus labai sunku tą paprotį pergalēti. Tačiaus ir patįs tēvai neturi tuomi dalyku labai susirūpinti; jie neturi vaiką nuolatos persekioti ir vis tą patį jam kalti ir kalti į galvą. Jie turi atminti, kad tik perdidelis tam papročiui atsidavimas yra pavojingas, kad retkartinis saužagiavimas nieko nereiškia ir gali visai neužkenkti nei protui, nei kūnui. Vaikui turi būt įpasakota, jog tarpe švarių ir apšviestų žmonių nepriimta kalbēti apie lyties organus arba kokiusnors juokus apie juos pasakoti ir kad skaitoma labai blogu pasielgimu čiupinēti ar žaisti su savo arba kitų vaikų ar mergaičių lyties organais.

Vaikui paaugējus, reikia išaiškinti apie polliucijas arba naktinius išsiliejimus. Jam reikia papasakoti, jog tai yra prigimtas dalykas, jog jisai neprivalo dēlei to rūpintis. Reikia pasirūpinti, kad visi hygienos patarimai, apie kuriuos rašyta pirmesniame skyriuje, būtų pildomi perspējimui pertankaus polliucijų atsikartojimo. Reikia vaikui įpasakoti, kad jeigu polliucijos pradētų perdaug tankiai atsikartoti, pavyzdin, sykį arba du sykiu į

savaitę, tai kad jis pasakytų apie tai tėvui, kuris nusives jį pas gydytoją ir pastarasis viską pataisys.

Tarpe trylikos ir šešiolikos metų, vaikui reikia paaiškinti apie veneriškų ligų buvimą, jam reikia nurodyti, jog tūlos moterįs, kurios užsiima su visokiais vyrais, gali būti ligotos ir kad vyrai turi tokių moterų saugotis. Vaikui turi būt pilnai išaiškintas visas veneriškų ligų baisumas. Reikia nurodyti triperio ir sifilio ženklus ir toli siekiančius tų ligų pavojus, tačiaus ir čia negalima daleisti jokių perdėjimų. Nors ir pripažįstant, kad vaikuose lyties instinktas pabunda tarpe tryliktų ir penkioliktų metų, reikia vaikui nurodyti, jog, sulyg dabartinių draugijinių aplinkybių, visiems, kam tas apeina, naudingiausia, idant jaunikaitis susilaikytų nuo lytiško veikimo iki pasiekiant dvidešimts arba dvidešimts-dviejus metus. Nereikia tyčia mažinti tų sunkenybių, kokias padaro priešinimosi lyties patraukimui, bet reikia jaunikaičiui nurodyti, kad iki minēto amžiaus susilaikymas nuo lytiško veikimo labai menkai kenkia ir kad, turint drūtą valią, visai ne taip jau sunku yra suvaldyti lyties patraukimą.

Bet kaip-gi su tokiu jaunikaičiu, kuris jau ir minētą amžių perējo? Ką mes galime patarti jaunam dvidešimts-keturių ar dvidešimts-penkių metų, arba ir senesniam, vyrui, kuris yra neženotas? Tuomet viskas priklauso nuo to, ant kiek galingas yra to ar kito vyro lyties instinktas. Tūliems vyrams visai nēra sunku susivaldyti nuo lytiško veikimo net iki trisdešimts metų amžiaus. Yra lengva susivaldyti tokiems žmonēms, kurių lyties instink-

tas yra silpnai išsivystęs. Taipgi gana lengva susivaldyti tokiems, kurie įtemptai studijuoja kokiąnors mokslo šaką arba užsiima kokiais svarbiais moksliškais tyrinējimais. Ir tokie žmonēs kartais kenčia dēlei neužganēdinto lytiško geismo, bet tasai kentējimas yra menkas ir tas jiems mažai kenkia. Aišku, kad tokie žmonēs privalo susivaldyti. Tačiaus, yra žmonių, kuriems susivaldymas, po dvidešimts-dviejų arba po dvidešimts-penkių metų, esti veik fiziškai negalimas. Jų protiškos ir fiziškos kančios yra tikrai pasigailējimo vertos; jie negali miegoti, negali valgyti, negali sukoncentruoti savo minčių. Ta kova suvartoja visą jų energiją, jie pasidaro nerviškais ir gali tapti net hipochondrikais. Tokie žmonēs turi apsiženyti, bet jeigu dēlei kokiųnors priežasčių jie negali ženytis, tai jiems reikia patarti arba net raginti naudotis, taip vadinamais, palaidais lytiškais susinešimais. Susilaikydami, tokie žmonēs daug labiau prasižengia prieš save ir prieš visą draugiją, negu turēdami palaidus susinešimus. Tokiems žmonēms turi būti pilnai išaiškinama, kaip vartoti apsaugotojus nuo veneriškų ligų. Tokie žmonēs, kurie saugojasi girtuokliavimo, kurie rūpinasi pasirinkti už draugę maž-daug švaresnę moterį ir kurie vartoja veneriškus apsaugotojus, gali lengvai išvengti užsikrētimo veneriškomis ligomis. Jeigu jaunikaičiui tenka giliukis artimai susidraugauti su dora mergina ar motere, arba jeigu jisai turi mylimąją, su kuria turi lytiškus susinešimus, bet su kuria dar negali greit ženytis, tai jam turi būt išaiškinta, kaip perspēti apvaisinimą.

Tokis tai yra mano lytiško auklėjimo programas, apimantis vaiko gyvenimą nuo jo gimimo iki jam pasiekiant dvidešimts arba dvidešimts-penkis metus. Tame programe nėra nei vieno menkiausio perdėjimo, nei vieno neteisingo žodžio; jame nėra jokio kompromiso, jokios klastingos minties, nėra taipgi nei vieno nusilenkimo prieš senas tradicijas ir įsigyvenusius papročius. Tai yra pilnai praktiškas ir lengvai išpildomas programas; kas svarbiausia,—tai yra tikrai morališkas programas, nes *jis prisideda prie didinimo gerovės ir laimės, kaip atskirų žmonių, taip ir visos rasės gyvenime.* To programo vykinimas gyveniman yra *visiems naudingas,* o *nei vienam neužkenkia.* To programo prisilaikydami, mes galime išauklėti sveikus ir laimingus jaunikaičius, kurie paskui galės būti sveikais ir laimingais tėvais. Teisybė, šis programas skiriasi nuo tų lytiško auklėjimo programų, kurie paduodami mums įvairiose viešose prelekcijose ir kurie randami tūlose knygose, kurios neva aiškina lyties klausimus, bet yra niekuo daugiau, kaip dievašnykiškais pamokslais. Pastarosios rūšies programus aš skaitau neturinčiais jokios vertės, kadangi jie visuomet taip sutaisyti, jog jų negalima išpildyti. Tos rūšies programus ir patarimus veik visi klausytojai arba skaitytojai paprastai priima su šypsa arba su panieka. Mano nuomone, gąsdinančios ir fiziologiškai neteisingos prelekcijos ir knygos daro labai mažai gero ir labai daug blogo; tai jos daugiausiai prisideda prie platinimo šiame pasaulyje trijų didelių blogybių. Tos blogybės tai—sauža-

gystē, lytiškas silpnumas ir veidmainystē arba dievašnykystē.

Lyties Žinios Moterims.

Tūlos lyties problemos labiausiai paliečia vyrus; kitos gi labiausiai paliečia moteris. Taip, pavyzdin, klausimas apie naktinius sēklos nubēgimus paliečia vien tik vyriškos lyties vaikus; mēnesinių gi klausimas ir jų hygiena paliečia vien tik mergaites. Bet kadangi lyties apsireiškimai visuomet paliečia dviejų skirtingos lyties žmonių santikius, todēl didelē lytiškų problemų dalis paliečia lygiai kaip vyrus, taip ir moteris. Todēl vyrai turētų apsipažinti ne tik su vyriškos lyties apsireiškimais, bet turētų pastudijuoti ir moteriškos lyties ypatybes. Tam dalykui yra labai tinkanti, šio paties autoriaus parašyta knyga, "*Lyties Žinios Moterims,*" kurioje aprašoma ne tik grynai moteriškos lyties problemos, bet ir išaiškinama daugelis, kaip moterims, taip ir vyrams, svarbių dalykų. Tos dvi knygos, "*Patarimai Vyrams Apie Lyties Dalykus*" ir "*Lyties Žinios Moterims,*" papildo viena kitą ir sykiu sudaro pilną rinkinį elementariškų žinių apie lyties dalykus. Norintiems gi plačiau ir nuodugniau su tuo klausimu susipažinti, galima patarti knygą, "*Moteris—Jos Lyties ir Meilēs Gyvenimas.*" Ta knyga skiriama labiau prasilavinusiems ir apsišvietusiems žmonēms.

Vertējo pastaba. Čia ir visoj šioj knygoj minimos knygos yra išleistos anglų kalba. Lietuvių kalbon jos dar nēra išverstos. Kas vartoja anglų kalbą ir norētų minētas knygas įgyti—lai kreipiasi pas šios knygos leidēją.

TRISDEŠIMTS-PENKTAS SKYRIUS.

PAAIŠKINIMAS NESUPRANTAMŲ ŽODŽIŲ.

KADANGI nespecialistui žmogui daugelis net paprasčiausių medicinoje vartojamų žodžių tankiai esti arba visai nesuprantamais, arba jų tikroji prasmē jiems yra neaiški ir neteisingai suprantama, todēl skaitome reikalingu pavesti vieną skyrių paaiškinimui nesuprantamų žodžių, kuriuos jums teko šioje knygoje rasti ir kurie gal liko tekste neišaiškinti.

ALKALINIS.—Kokis-nors skystimas, turintis alkalio ypatybes. Žiūrēk **Alkalis.**

ALKALIS.—Tuo vardu vadinami daugiausiai tūli mišiniai potašiaus, sodos, litijaus, ammonijos, kalcijaus ir magnezijos. Visi tie daiktai turi vieną ypatybę: uždējus nors biskutį kurio-nors iš tų chemikalų ant raudonu litmusu nudažytos popieros, spalva tuojaus persimaino iš raudonos į mēliną. Todēl tai, visokis daiktas, kuris panašiu būdu veikia ant raudonu litmusu nudažytos popieros arba ant raudonojo litmuso skystimo, vadinamas alkaliu arba turinčiu alkalio ypatybes. Savo veikme alkaliai yra griežtai priešingi rūgštims; rūgštįs permaino mēliną litmusą į raudoną ir turi paprastas rūgščių ypatybes. Sumaišius alkalį su rūgštim tokiose proporcijose, kad mišinyje neapsireiškia nei rūgšties, nei

alkalio ypatybių, gauname **neutralizuotą** mišinį. Kraujas turi alkalio ypatybių. Iš pūslės išleidžiamas šlapumas turi rūgšties ypatybių. Išgarintas vanduo neturi nei vienų, nei kitų ypatybių—yra neutralis. Žiūrėk **Rūgštis.**

ANATOMIJA.—Mokslas apie kūno organų subudavojimą.

ANEMIJA.—Kraujo liesumas, t.y., nebuvimas kraujuje užtenkamai raudonųjų kraujo dalių.

ANEMIŠKAS.—Turintis liesą kraują. Žymiausiu paviršutiniu anemiškumo ženklu yra veido išblyškimas.

ANESTETIKAS.—Vaistas, duodamas, kad apmarinti arba atimti skaudumo jausmą. Chloroformas ir etheras vadinasi **generaliais** anestetikais,—jie apmarina viso kūno jausmus. Kokainas, ethyl, chloride ir kiti yra **lokaliais** anestetikais,—jie atima jausmą tik tose vietose, į kurias įleidžiami.

ANTISEPTIKAS.—Vaistas, užmušantis visokių ligų perus ir apsaugojantis nuo puvimo.

ARTERIJA.—Arterijomis vadinamos gyslos, kuriomis apvalytas kraujas išnešiojamas iš širdies į visą kūną. Žiūrėk **Vena.**

ATROFIJA.—Sunykimas arba susitraukimas kokio-nors organo arba raumenų. Kepenįs, inkstai, prostatē, kiaušinēliai, gali tūluose atsitikimuose taip susitraukti, kad lieka kelis sykius mažesni už savo tikrąjį didumą.

BIOLOGIJA.—Mokslas apie tai, kaip apsireiškia gyvastis visokiuose gyvuose organizmuose.

CELĒ.—Mažytē, į košelieną panaši, gyvulių arba augalų kūno medegos dalelē, apsupta plēvele. Atskira gyvos medegos vienutę. Tyrinēdami su mikroskopu organiškas medegos dalis, kaip tai augalo lapą arba žiedą, arba

šmotelį odos, raumenų, kepenų ar inkstų, mes randame kad jos nesusideda perdēm iš vienos bendros medegos, kaip, pavyzdin, vanduo, bet iš atskirų, įvairaus pavidalo, vienučių, sulipintų viena su kita su pagelba tam-tikros lipnios medegos. Tos vienutēs, tai ir yra celēs ir iš jų susideda didžiausia gyvos medegos dalis. Celių yra įvairaus pavidalo ir jos atlieka įvairias pareigas. Nervų celēs skiriasi, kaip pavidalu, taip ir veikimu, nuo raumenų celių, nuo gilių celių, nuo odos arba gleivētosios plēvēs celių, ir t. t. Žmogaus kūnas susideda iš milionų milionų celių. Žmogaus kūno celēs yra įvairaus didumo. Stambiausios jų siekia apie vieną šimtas-dvidešimts-penktą dalį colio skersai, smulkiausios gi turi vos vieną penkias-tūkstantinę dalį colio skersai. Tūlos celēs, kaip baltosios kraujo dalelēs, neturi aplink save jokios plēvelēs. Celių pavidalą galima suprast iš čia telpančių paveikslų, kur parodytos įvairių rūšių celēs.

CHEMIJA.—Mokslas apie sudētines medegos dalis ir jų ypatybes.

EMBRIJO.—Taip vadinamas kūdikis motinos gimdoje iki trijų mēnesių po užvaisinimo. To trijų mēnesių vadinamas vaisiumi arba tiesiog kūdikiu.

EROTIŠKAS.—Pasižymintis didele meile arba lytišku geismu. Dabar tas žodis daugiausiai vartojamas toje-pat prasmēje, kaip ir gašlus.

ETNOLOGIJA.—Mokslas apie įvairias žmonių rases ir tautas, ir jų ypatybes.

EUNUCHAS.—Vyras, kuriam priemonišku būdu prašalinti kiaušinēliai arba kiaušinēliai ir varpa. Kitaip vadinami skapai arba romikliai.

FIZIKA.—Mokslas apie gamtoje įvykstančius apsireiškimus. Fizika tyrinēja įvairius negyvoje gamtoje apsireiškimus

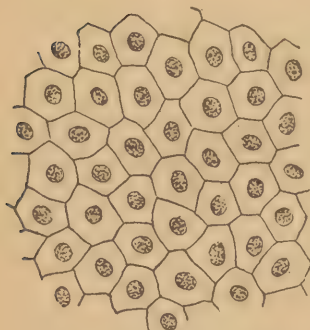
TŪLŲ ŽMOGAUS KŪNO CELIŲ PAVEIKSLAI.

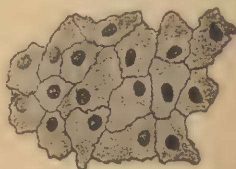
Taip išrodo atskiros odos paviršiaus celēs.

Raumenų celēs. Taip išrodo celēs, kurios sudaro visus stambesnius kūno raumenis.

Taip išrodo celių sluogsnis kūne. Matosi, kaip jos viena su kita susijungusios ir sulipusios.

Odos paviršių sudarančių celių kuopelē.

Galvos smegenų celē.

Nugarkaulio smegenų celē.

Nervų celē.

irješko įstatų, kurie tuos apsireiškimus valdo. Fizikos sritį sudaro tokie apsireiškimai, kurie nepermaino tuose apsireiškimuose dalyvaujančių daiktų medegos.

FIZIOLOGIJA.—Mokslas, tyrinėjantis normalius kūno veikimus, kaip tai, maisto virškinimą, kvėpavimą, kraujo tekėjimą kūne, ir t. p.

FIZIŠKAS.—Turintis fiziškas arba kūniškas, medegiškas, ypatybes. Fiziškas darbas, tai darbas, kurio atlikimui reikalinga vien raumenų, o ne smegenų (proto) jiega.

GANGRENA.—Taip vadinama ypatinga liga, kuri apsireiškia tame, jog užkrėstoji kūno dalis paliauja gyvavusi arba numiršta. Tos ligos priežasčia gali būti sužeidimas arba permenkas kraujo pridavimas.

GILĖS.—Gilėmis vadinami tokie kūno organai, kurie gamina ypatingus, tam-tikriems tikslams reikalingus, skystimus arba išsunkas. Pavyzdin, moteries krūtįs, vadinamos pieninėmis gilėmis, gamina pieną; kepenįs gamina maisto virškinimui reikalingą skystimą; seilinės gilės gamina seiles; virškinimo gilės gamina svarbiausią maisto virškinimui reikalingą sultį; sėklinės gilės—kiaušinėliai—gamina sėklą, ir t. p. Tūlos gilės gamina tokius skystimus, kurie patįs yra kūnui reikalingi, kaip visi augščiau minėti; kitos gi gilės prašalina iš kūno kenksmingus arba nereikalingus produktus, kaip tą daro inkstai ir prakaito gilės. Didžiuma gilių turi tam-tikras dūdukes arba išvadas, kuriomis jos išleidžia savo pagaminamus skystimus, bet yra ir tokių, kurios neturi išvadų ir jų pagaminami produktai pereina tiesiog į kraują. Veik visos kūne esančios gilės yra maždaug apskrito arba pailgoko pavidalo, panašios į medžių giles, todėl taip ir pavadintos.

GLEIVĒ.—Skysta arba pusiau skysta, slydi medega, kurią gamina gleivētosios kūno plēvēs. Gleivē daugiausiai tarnauja suvilgymui tūlų kūno dalių, kad padaryti jas slydžiomis. Pavyzdžiu gali būt vidurinių nosies plēvių gaminamas slydus skystimas, kuris paprastai vadinamas nosies gleive.

GLEIVĒTA PLĒVĒ.—Vidurinē kūno oda arba vidurinis pamušalas. Kaip kūno viršus yra apdengtas oda, taip lygiai kūno vidus yra išklotas minkšta, švelnia oda, teisingiau vadinama plēve. Ta vidurinē oda prasideda nuo lūpų ir nosies vidaus ir dengia visą kvēpavimo ir maitinimosi kanalą, užsibaigdama varpos žiotyje ir išeinamoje oloje. Burnos ir nosies vidus, gerklē, plaučiai, širdis, skilvis, žarnos, kepenįs, inkstai, pūslē, sēklų sandēliai, šlapinimosi kanalas, gimda ir daugelis kitų vidurinių organų yra iškloti tuo švelniu, slydžiu pamušalu, kuris vadinamas gleivēta plēve.

HIPERESTEZIJA.—Perdidelis jauslumas. Viršjauslumas. Kartais gali būti hiperestezija skausmo, kada žmoguje labai skausmingai atsiliepia menkiausis skaudumēlis. Gali būti hiperestezija šalčio, triūkšmo, ir t. p., kada žmogus labai aštriai tuos apsireiškimus jaučia.

HIPERTROFIJA.—Perdidelis kokio-nors organo ar kūno dalies išaugimas arba padidējimas. Žiūrēk Atrofija.

HIPOCHONDRIKAS.—Žmogus, kuris įsivaizdina turįs kokias-nors ligas, kurių jis tikrenybēje visai neturi.

HYGIENA.—Mokslas apie užlaikymą sveikatos ir apsisaugojimą nuo ligų.

KASTRACIJA.—Prašalinimas kiaušinēlių arba ovarų, arba sunaikinimas jų veikimo (pavyzdin su X spinduliais), kad padaryti žmogų (arba ir gyvulį) nevaisingu.

KASTRATAS.—Vyriškos arba moteriškos lyties žmogus, iš kurio prašalintos veisimosi gilės.

KATETERAS.—Daktariškas įrankis, vartojamas ištraukimui iš pūslēs šlapumo, jeigu šlapinimosi kanalas taip susiaurēja, kad šlapumas negali išbēgti.

MELANCHOLIKAS.—Žmogus, kuris visuomet yra liūdnas ir kurio veik niekas negali pralinksminti. Tūli tokiais yra iš prigimimo, kiti-gi tokiais tampa iš priežasties ligų, rūpesnių ir įvairių nepasisekimų gyvenime.

MIKROSKOPAS.—Prietaisa tyrinējimui labai mažų daiktelių arba gyvūnēlių, kurių paprasta akimi negalima matyti. Svarbiausios mikroskopo dalįs, tai keli padidinanti stiklai, kurie taip sutaisyti, jog kiekvienas daiktelis, per juos žiūrint, išrodo kelis šimtus arba ir tūkstančius sykių didesnis, negu ištikrųjų yra.

NEKALTYBĒS PLĒVĒ.—Taip vadinasi ta plēvē arba oda, kuri dalinai uždengia įējimą į merginos gimdymo kanalą.

NEUROTIŠKAS.—Nerviškas; sergantis neuroziu.

NEUROZIS.—Nervų liga, kuri atsiranda be jokios žinomos organiškos priežasties; suirimas nervų sistemos veikimo.

NEUTRALIZACIJA.—Suvienijimas kokių-nors chemiškų medegų tokioje proporcijoje, kad suvienytosios medegos netektų savo atskirų ypatybių. Sumaišymas kelių rūšių vaistų taip, kad jie visi netektų jokios jiegos ir nedarytų jokios ant organizmo įtekmēs.

ORGANAS.—Kiekviena žmogaus, gyvulio ar augalo kūno dalis, kuri, sykiu su visu kūnu, gyvuoja ir atlieka kokį-nors, visam kūnui reikalingą, darbą.

ORGANIŠKAS.—Susidedantis iš gyvų (arba buvusių gyvomis) gyvūno ar augalo kūno dalių; turintis kokių-nors organų ypatybes.

ORGANIZMAS.—Žmogaus, gyvulio ar augalo kūnas; susikuopimas visų atskirų organų, kurie sudaro kokį-nors gyvuojantį kūną.

OVARAI.—Moteries lytiškos gilės, kurios gamina kiaušinėlius.

PATOLOGIJA.—Mokslas apie visokius nesveikatos apsireiškimus žmoguje.

PSICHIKA.—Viskas, ką suprantame po žodžiu protas arba vėlė. Abelnas žmogaus proto veikimas, minčių ir jausmų apsireiškimas.

PSICHIŠKAS.—Protiškas arba dvasiškas; kas-nors skirtingas nuo kūniško arba fiziško. Pavyzdin, skausmas, kurį jaučiate dantims skaudant arba įsidūrę su adata, arba koją nusilaužę, yra fiziškas skausmas; gi skausmas, kurį jaučiate jūsų kūdikiui numirus arba skaitydami apie karės baisenybes, arba kuomet jus kas bara, yra psichiškas skausmas. Malonumai taipgi gali būt padalinti į grynai fiziškus ir psichiškus.

PSICHOLOGIJA.—Mokslas, kuris tyrinėja ir aiškina žmogaus proto arba "vėlės" veikimus, mūsų jausmus ir mūsų elgimosi priežastis.

RŪGŠTIS.—Kiekvienas daiktas, turintis rūgštą skonį; skysta arba kieta chemiška medega, kuri susivienija su alkaliu ir padaro tam-tikras druskas ir kuri turi rūgšties ypatybes, t.y., ji paverčia mėlinas augalų spalvas, pavyzdin litmusą, į raudonas. Tyrame stovyje, rūgštįs gali apdeginti kūną. Skilvio skystime visuomet turi rastis tam-tikra rūgšties dalis, kad skilvis galėtų gerai suvirškinti maistą. Visos rūgštįs pragaištingai veikia ant spermatozų. Žiūrėk **Alkalis**.

TRADICIJA.—Senas, įsigyvenęs paprotis, neretai kenksmin-

gas arba juokingas, kuris palaikomas vien todēl, kad labai įsisenējęs.

VENA.—Venomis vadinamos gyslos, kuriomis suterštas kraujas bēga atgal į širdį, kur esti vēl apvalomas. Žiūrēk **Arterija.**

VENERIŠKAS.—Atsinešantis prie lytiško susituokimo. Tas žodis paeina nuo žodžio Venus, kuriuo senovēs rymiečiai vadino meilēs dievaitę. Veneriškas išdykavimas—išdykavimas lytiškuose susinešimuose. Veneriška liga —liga gauta per lytišką susinešimą su tąja liga užkrēsta ypata.

VULGARIŠKAS.—Nešvarus, nedailus apsiējimas arba kalba. Vulgariškas tankiai vartojasi toje-pat prasmēje, kaip ir begēdiškas, bet išreiškia, taip sakant, mažąjį begēdiškumo laipsnį.

VYRIŠKUMAS.—Vyro lyties pajiega. Tuo pačiu žodžiu išreiškiamos ir kitos žymiausios paviršutinēs vyriškos lyties ypatybēs, kaip-tai, barzdos ir ūsų augimas, storas balsas, raumenų ir kaulų stambumas, drąsa, ir kitos panašios fiziškos ypatybēs, kurios skiria vyrą nuo moteries.

PABAIGA.

TURINYS.